

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
EVERGEM - RALINGEN/SCHOONSTRAAT
23 FEBRUARI TOT 26 JUNI 2009

Mieke VAN DE VIJVER, Kristof KEPPENS, Evelyn SCHYNKEL & Sarah DALLE

COLOFON

© 2009

© Kale - Leie Archeologische Dienst, auteurs Mieke Van de Vijver, Kristof Keppens, Evelyn Schynkel & Sarah Dalle

figuren © Auteurs (KLAD), tenzij anders vermeld

layout:	M. Van de Vijver
druk- & bindwerk:	Zquadra, Kortrijk
verantwoordelijke uitgever:	Kale - Leie Archeologische Dienst
	Kasteelstraat 26
	9880 Aalter
	www.deklad.be

Administratieve gegevens

Vergunningsnummer: 2009/041
Datum aanvraag: 7 februari 2009
Naam aanvrager: Mieke Van de Vijver
Naam site: Evergem Belzele, Ralingen/Schoonstraat 2009
Lambertcoördinaten: X: 102,73 en Y: 200,02
Kadastrale gegevens: Afdeling 2, sectie E, perceelnummers 37a, 42, 52c, 52d, 52e, 53

Opdrachtgevers: Huysman Bouw n.v. Familie Huysman
Stationstraat 83 Schoonstraat 31
9900 Eeklo 9940 Evergem

Christophe Huysman Katrien Huysman
Oostwinkeldorp 34 Schoonstraat 40
9930 Zomergem 9940 Zomergem

Uitvoerder: Ename Expertisecenter voor Erfgoedontsluiting v.z.w.
Abdijstraat 13-15
9700 Oudenaarde

Projectleider: Mieke Van de Vijver

Archeologen: Mieke Van de Vijver (terrein & verwerking)
Kristof Keppens (terrein & verwerking)
Evelyn Schynkel (terrein)
Sarah Dalle (terrein)

Wetenschappelijke begeleiding: David Vanhee (Kale - Leie Archeologische Dienst)

Projectcode: EVE-RAL-09

Titel: Archeologisch onderzoek Evergem Ralingen/Schoonstraat. 23 februari tot 26 juni 2009

Rapportnummer: KLAD-Rapport 14

Voorwoord

Dit rapport is de schriftelijke neerslag van het archeologisch onderzoek tussen Ralingen en de Schoonstraat te Belzele (Evergem). Naar aanleiding van de aanleg van een verkaveling door Huysman Bouw n.v. werd op deze locatie eind 2008 proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door de Kale-Leie Archeologische Dienst (KLAD). Dit vooronderzoek was positief, waarop beslist werd het volledige terrein aan archeologisch onderzoek te onderwerpen.

Bij de opgraving werden zoals verwacht talrijke middeleeuwse sporen aangesneden. Het bleken voornamelijk sporen van erven te zijn, met omgrachtingen. De resultaten van dit onderzoek zijn zeer interessant, zeker in het licht van de andere recente opgravingen in de regio.

Het onderzoek kwam mede tot stand met de hulp of het advies van een aantal personen en instanties die hierbij een bedanking verdienen. In de eerste plaats gaat onze dank uit naar de opdrachtgevers Huysman Bouw n.v. en de familie Huysman voor de financiële ondersteuning van het project en de vlotte samenwerking. De familie Huysman wordt verder ook bedankt voor de hulp bij het afvoeren van de afgegraven grond en verdere logistieke ondersteuning. Dank ook aan Eva Roels en Lien Urmel van het Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting vzw. Verder gaat onze dank voor wetenschappelijke begeleiding en advies uit naar David Vanhee (KLAD), Johan Hoorne (KLAD/UGent), Koen De Groote (VIOE), Koen Deforce (VIOE) en Wim De Clercq (UGent). Jacky Semey wordt bedankt voor zijn interesse in onze opgraving en het leveren van bijkomende informatie over de regio. Tenslotte resten ons nog de talrijke stagestudenten en vrijwilligers te bedanken die een handje kwamen toesteken: Stefanie Sadones, Bruno Polfliet, Agnetha Van den Reeck, Delphine Degroote, Anke Thuy, Thomas Van Belle, Karen Verschueren, Saskia Van de Voorde, Anna De Rijck, Hanne Deprince en Annebeth Plyson.

Inhoud

Administratieve gegevens	3
Voorwoord	5
I. Inleiding	9
II. Situering van het onderzoek	11
II.1. Geografische en bodemkundige ligging	11
II.2. Aanleiding van en opbouw naar het onderzoek	12
II.3. Tijds kader	13
II.4. Financieel kader	13
III. Archeologische voorkennis	15
IV. Methodologie	19
V. Resultaten	23
V.1. Inleiding	23
V.2. Grachten	23
V.3. Gebouwplattegronden	34
V.3.1. Gebouw 1	34
V.3.2. Gebouw 2	35
V.3.3. Gebouw 3	37
V.3.4. Gebouw 4	39
V.3.5. Gebouw 5	40
V.3.6. Bijgebouw	40
V.4. Losse paalkuilen	41
V.5. Kuilen	42
V.6. Waterputten	47
V.6.1. Waterput 45	47
V.6.2. Waterput 165	49
V.6.3. Waterput 189	52
V.6.4. Waterput 241	57
V.6.5. Waterput 243	59
V.6.6. Waterput 428	62
V.6.7. Waterput 492	63
V.6.8. Waterput 553	67
V.6.9. Waterput 641	69
V.6.10. Waterput 645	71
V.6.11. Waterput 656	73
V.7. Brandrestengraven	75
V.7.1. Brandrestengraf 484	75
V.7.2. Brandrestengraf 485	77
V.7.3. Brandrestengraf 634	78
V.7.4. Brandrestengraf 265	79
V.8. Relatie tussen de structuren	79
VI. Synthese	85
VII. Conclusie	89
Bibliografie	91

I. Inleiding

Van 23 februari tot 26 juni 2009 vond er tussen Ralingen en de Schoonstraat te Belzele (Evergem) een archeologische opgraving plaats.

Aan de opgraving ging een proefsleuvenonderzoek vooraf dat eind 2008 uitgevoerd werd door David Vanhee (KLAD). Dit kwam er naar aanleiding van de geplande verkaveling die op deze percelen aangelegd zal worden door de firma Huysman Bouw n.v. De resultaten van dit vooronderzoek waren positief, het merendeel van de aangetroffen sporen leken in de middeleeuwen te dateren (VANHEE 2009).

Na onderhandelingen met de bouwheer Huysman Bouw n.v. en de mede-eigenaar van de gronden, de familie Huysman, werd besloten het verdere archeologische onderzoek te laten uitvoeren door het Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting v.z.w. (EEC). Er werden 85 werkdagen voor het terreinwerk voorzien door 4 archeologen, en 40 werkdagen voor de basisverwerking door 2 archeologen.

Dit rapport schetst in de eerste plaats de ruimere context waarbinnen dit onderzoek plaatsvond, gevolgd door de concrete resultaten van het terreinwerk en het eerste wetenschappelijk onderzoek dat plaatsvond binnen de basisverwerking. Tenslotte volgen een synthese en conclusie.

In bijlage bevindt zich een cd-rom met daarop de digitale versie van dit rapport, een digitaal grondplan met alle spoornummers waar dit rapport naar verwijst, digitale vondsten- en staallijsten, ingescande tekeningen, gedigitaliseerde tekeningen en een selectie van foto's van het terreinwerk en de vondsten.

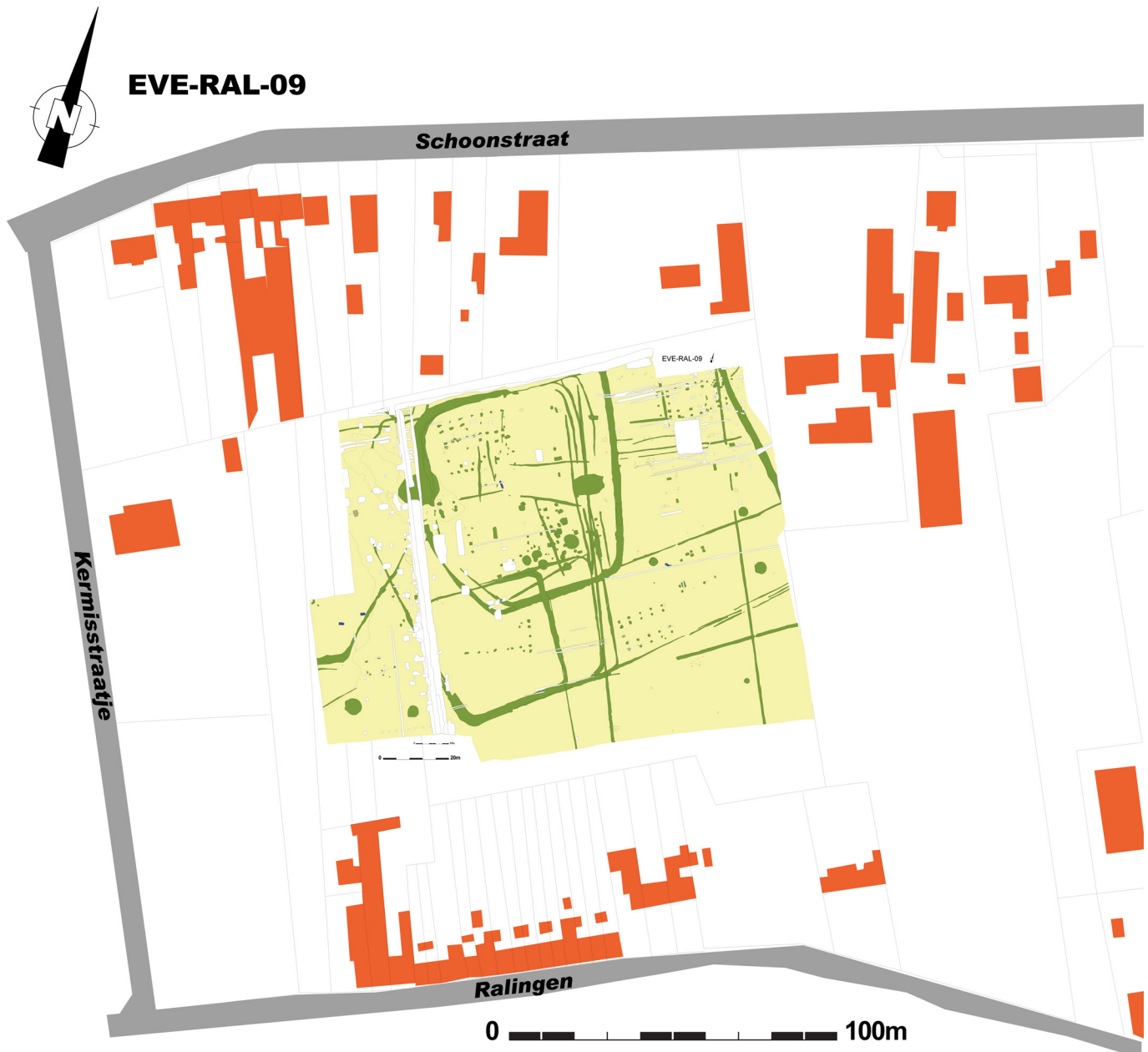
II. Situering van het onderzoek

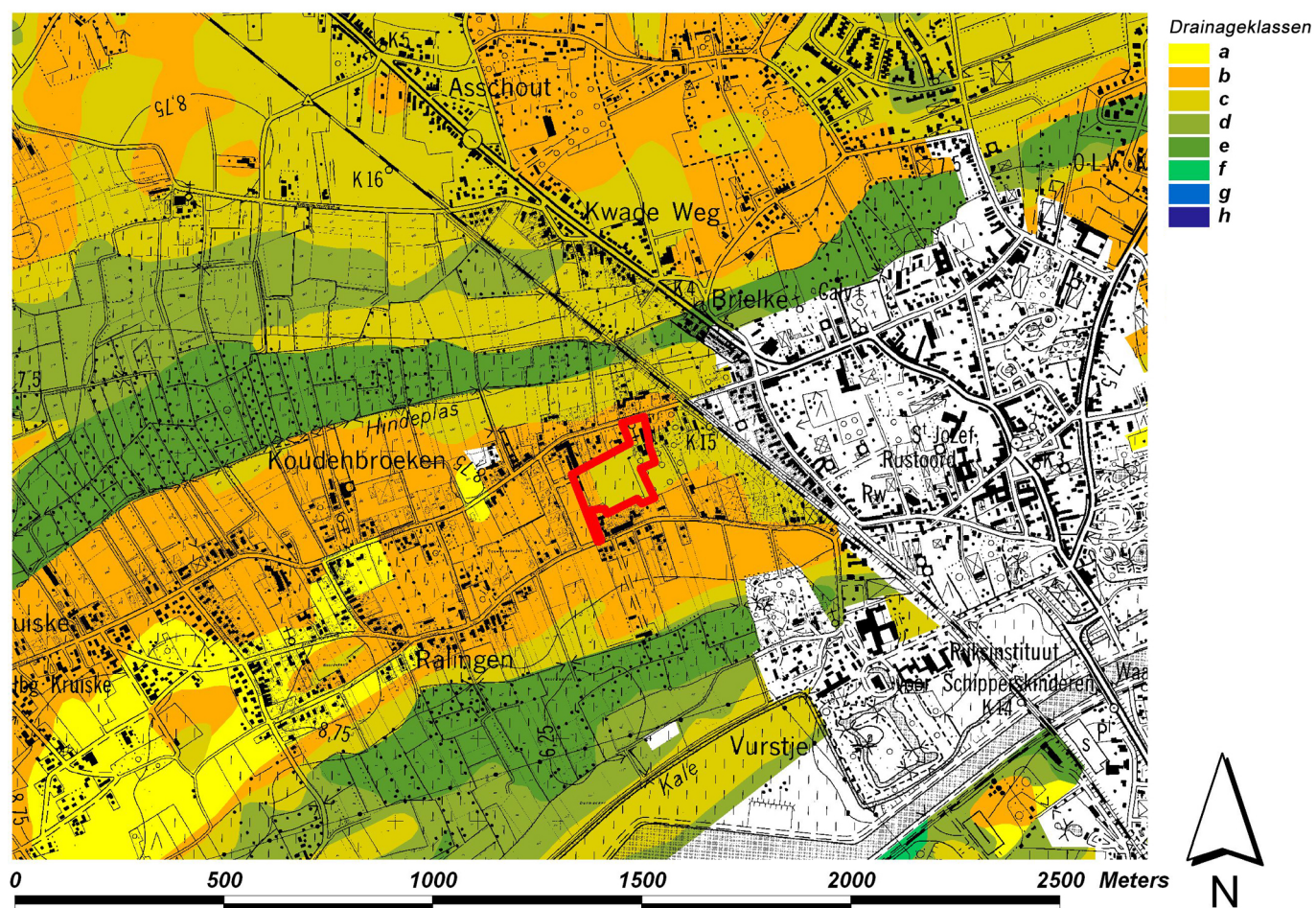
II.1. GEOGRAFISCHE EN BODEMKUNDIGE LIGGING

Het onderzochte terrein bevindt zich tussen Ralingen en de Schoonstraat te Belzele (Evergem). Het gaat om de percelen met kadasternummers 37a, 42, 52c, 52d, 52e en 53, afdeling 2, sectie E van de gemeente Evergem. Het betreft een terrein dat geklemd ligt tussen bewoning. De totale oppervlakte betreft ca. 2,5 ha waarvan 1,5 ha vlakdekkend werd opgegraven (figuur 1).

Het terrein staat op de bodemkaart bijna volledig gekarteerd als matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont. Een kleine strook in het westen staat als droge zandbodem met dikke antropogene humus A horizont gekarteerd (AGIV 2009) (figuur 2). Net zoals enkele andere sites bevindt het terrein zich op een zandige, oost-west gerichte rug die langs de vallei van de Oude Kale loopt (BOURGEOIS & MEGANCK 1995: 9).

Figuur 1: Kadasterkaart met daarop het opgegraven terrein geprojecteerd.

Figuur 2: Topo- en bodemkaart met de drainageklassen aangeduid. In rood is het projectgebied aangeduid.

De afgegraven ploeglaag varieerde van dikte: in het westen van het terrein was deze ca. 30cm dik, in het oosten kon dit oplopen tot een dikte van ca. 60 en zelfs 70cm, vooral in de noordoostelijke hoek vlakbij de huidige boerderij.

De terreinen waren tot het proefsleuvenonderzoek eind 2008 voor het grootste deel in gebruik als weiland, een klein deel als boomgaard en tuin.

II.2. AANLEIDING VAN EN OPBOUW NAAR HET ONDERZOEK

Eind 2008 werd de KLAD op de hoogte gebracht van de aanleg van een verkaveling tussen Ralingen en de Schoonstraat door Huysman Bouw n.v. Wegens de omvang van het terrein (ca. 2,5ha), en de positieve resultaten van archeologisch onderzoek enkele honderden meters verder op dezelfde zandrug werd besloten zo snel mogelijk over te gaan tot een evaluatie van het terrein. Dit gebeurde door de aanleg van een achttal proefsleuven. Op basis van de positieve resultaten besloot de KLAD dat verder vlakdekkend archeologisch onderzoek noodzakelijk was (VANHEE 2009).

Na overleg met het Agentschap RO-Vlaanderen, en in samenspraak met de ontwikkelaar en eigenaars van de gronden (Huysman Bouw n.v. en de familie Huysman), werd besloten dat het onderzoek uitgevoerd zou worden door het Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting v.z.w. die daarvoor vier archeologen aanwierven.

Er dient wel aangestipt te worden dat door een miscommunicatie tussen de KLAD en Huysman Bouw n.v. een deel van percelen 52c en 53 niet onderzocht werden. Deze bleken achteraf deels eigendom te zijn van een derde partij die niet bij de onderhandelingen betrokken was. Dit deel kon niet in het proefonderzoek meegenomen worden, en ook bij het vlakdekkend onderzoek was het niet mogelijk hier te graven aangezien er geen overeenkomst met de eigenaar gesloten was.

II.3. TIJDSKADER

Voor het project werden 85 werkdagen voorzien voor vier archeologen op het terrein: Mieke Van de Vijver, Evelyn Schynkel, Kristof Keppens en Sarah Dalle. Voor de verwerking werden 40 werkdagen voor twee archeologen uitgetrokken: Mieke Van de Vijver en Kristof Keppens.

Het terreinwerk werd op aanvraag van de ontwikkelaar opgesplitst in twee fases zodat reeds met de rioleringswerken voor de toekomstige verkaveling kon begonnen worden, terwijl er nog archeologisch onderzoek bezig was. Dit was ook de meest praktische oplossing met betrekking tot het grondverzet. Op die manier werd er in een eerste fase bijna 2/3de van het totale oppervlak vrijgelegd en opgegraven zodat het noordelijke en westelijke deel van het toekomstige wegtracé volledig vrijgegeven kon worden. Deze eerste fase vond plaats van maandag 23 februari 2009 tot en met vrijdag 22 mei 2009. Vanaf maandag 25 mei 2009 werd van start gegaan met het af- en opgraven van het tweede deel. Dit werd op vrijdag 26 juni 2009 afgerond. Het vrij goede weer tijdens het voorjaar heeft zeker en vast bijgedragen tot de vlotte afwikkeling van het terreinwerk.

Op maandag 29 juni 2009 werd aangevangen met de basisverwerking, deze werd afgerond op 8 september 2009.

II.4. FINANCIËEL KADER

Bouwheer Huysman Bouw n.v. en de mede-eigenaars, de familie Huysman, staan in voor de kosten met betrekking tot het onderzoek. Voor de praktische uitvoering namen zij het Ename Expertisecentrum onder de arm. Deze namen op hun beurt vier archeologen in dienst voor deze opgraving, zorgden voor de logistieke middelen zoals een werfkeet, toilet en opgravingsmateriaal, een topograaf, een locatie en het materiaal voor de verwerking. De kraankosten en kosten voor grondbemaling met betrekking tot het archeologisch onderzoek werden door de opdrachtgevers op zich genomen.

Voor natuurwetenschappelijk onderzoek werd een vooropgesteld budget voorzien, zoals in de PVE van de KLAD opgenomen is.

III. Archeologische voorkennis

Over het ca. 2,5ha groot terrein zelf was er voor de aanvang van het proefsleuvenonderzoek quasi geen archeologische kennis.

Tijdens het onderzoek werd de website <http://maps.live.com> geraadpleegd, waarop schuine luchtfoto's van het terrein te vinden zijn (figuur 3). Op deze foto's zijn nog duidelijk enkele bijgebouwtjes te zien ten westen van de huidige boerderij, met vlak ernaast een grote rechthoekige put. In het centrale grasland, dat het grootste deel van het onderzoeksgebied beslaat, tekenen zich duidelijk enkele donkergroene lijnen af in het verder vrij uitgedroogde gewas. Twee ervan hebben een noordoost-zuidwest oriëntatie, en maken een bocht naar het noordwesten. Of hier een betekenis aan gehecht kan worden zal uit de resultaten van het terreinonderzoek blijken.

Naar aanleiding van de aanleg van de verkaveling op het terrein werden er door David Vanhee (KLAD) proefsleuven aangelegd. In totaal werden een achttal sleuven gegraven met een noordwest-zuidoost oriëntering. De resultaten hiervan bleken positief te zijn. In de meeste proefsleuven werden wellicht middeleeuwse sporen aangetroffen. Ze werden gedateerd aan de hand van aardewerk dat aan de oppervlakte van de sporen opgegrapt werd (VANHEE 2009).

Binnen de iets ruimere regio zijn er in de loop der jaren heel wat archeologische sporen aan het licht gekomen. Een eerste indicatie zijn de talrijke luchtfoto's die Jacky Semey voor de Vakgroep Archeologie van de UGent nam. Evergem is hierop goed vertegenwoordigd, en de foto's laten sporen zien die wellicht dateren uit de metaaltijden, Romeinse periode, middeleeuwen, nieuwe tijd en recentere perioden.

Wat de steentijden betreft blijft de kennis over de omgeving voornamelijk beperkt tot prospectievondsten, namelijk vuurstenen artefacten. Het aangetroffen materiaal overspant een periode vanaf het epipaleolithicum tot en met het neolithicum (ca. 9000-2000 v.Chr.) (VANMOERKERKE & VERLOT 1984).

Naast de informatie uit luchtfotografische prospecties zijn de metaaltijden (2000 v.Chr.-0) in de streek ook gekend uit archeologisch (proef)onderzoek. Zo werd reeds in 1983 onderzoek uitgevoerd te Evergem-Ralingen, ten zuidoosten van de opgraving Ralingen/Schoonstraat. Hierbij werden twee

Figuur 3: Schuine luchtfoto met lineaire sporen (bron: <http://maps.live.com>).

bronstijdgrafcirkels aangesneden, een met enkelvoudige gracht en een met twee concentrische grachten (VANMOERKERKE 1984). In 1985 werd een derde bronstijdgrafcirkel deels opgegraven ter hoogte van Neyt's Molen, opnieuw met twee concentrische grachten (DAELS *et al.* 1999: 16). Ook uit de ijzertijd werden sporen geattesteerd. Zo werd tijdens het onderzoek in 1983 te Ralingen een silo opgegraven die mogelijk uit deze periode dateert (VANMOERKERKE 1984). Bij opgravingen te Evergem-Spoorwegstraat in 1987 werden een afvalraag met vroeg La Tène-materiaal en enkele paalsporen aangesneden (BOURGEOIS *et al.* 1989).

Sporen uit de Romeinse periode zijn in de omgeving reeds veelvuldig aangetroffen, zowel bij prospectie als bij (proef)onderzoek. Bij het onderzoek in 1983 te Ralingen werden een tweetal Romeinse brandrestengraven aangesneden (VERLOT 1984). Ook bij de sleuf op Neyt's Molen werd een dergelijk graf opgegraven. Op een aanpalend perceel zijn op luchtfoto's een aantal gegroepeerde kuilen zichtbaar (DAELS *et al.* 1999). Brandrestengraven zijn niet de enige Romeinse relictten. Zo werden bij enkele campagnes begin de jaren '80 van de vorige eeuw te Evergem-Vierlinden nederzettingssporen aangetroffen uit de 2de helft van de 1ste tot midden van de 3de eeuw n.Chr. Het betreft onder andere een vermoedelijke aarden wal met bekisting (DESEYN *et al.* 1984). Enkele jaren later, in 1987 en 1988, werd er te Evergem-Spoorwegstraat opgegraven. Hierbij werden opnieuw Romeinse nederzettingssporen aangetroffen. Het gaat om een deel van een gebouw, enkele greppels en kuilen (BOURGEOIS *et al.* 1989). In 1995 werd naar aanleiding van de realisatie van een verkaveling langs Ralingen, nu Boordekens, een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door de UGent. Dit situeert zich ten oosten van de opgraving Ralingen/Schoonstraat. Hierbij werden enkele perceelsgrachten, kuilen, paalsporen en een waterput aangesneden uit de Romeinse periode. Naast deze nederzettingssporen kwam ook een brandrestengraf aan het licht (BOURGEOIS & MEGANCK 1995). In 2006 en 2007 voerde de UGent een grootschalig onderzoek uit te Evergem-Kluizendok. Hierbij werden talrijke nederzettingssporen uit de Romeinse periode aangetroffen (LALOO *et al.* 2008). In het najaar van 2008 werd bij de opgraving Evergem-Molenhoek een Romeins erf opgegraven, bestaande uit een kruisvormig hoofdgebouw, twee bijgebouwtjes en minstens een, misschien twee waterputten. Een tweede hoofdgebouw kon deels opgegraven worden, en er bevonden zich nog vier Romeinse waterputten in het opgravingsvlak. De gebouwen staan haaks georiënteerd op een Romeins wegtracé. Ook een viertal mogelijke brandrestengraven werden aangetroffen (SCHYNKEL & URMEL 2009). Bij de hieraan voorafgaande opgraving Evergem-Steenovenstraat werd ook een deel van het wegtracé aangesneden en waarschijnlijk ook een gebouw. Het gebouw kon niet gedateerd worden, maar op typologische gronden hoort het mogelijk toch in de Romeinse periode thuis (DE LOGI & SCHYNKEL 2008). De recente opgraving Evergem-Koolstraat, waarvan de verwerking momenteel nog steeds loopt, leverde ook een aantal erven met verschillende hoofdgebouwen, een groot aantal spiekers en waterputten op. De hoofdgebouwen dateren uit de 1ste tot 3de eeuw n.Chr. Naast deze nederzettingssporen kwamen twee, misschien drie brandrestengraven aan het licht (persoonlijke communicatie Adelheid DE LOGI). Bij de nog lopende opgraving Evergem-Belzeelse Kerkweg, gelegen tussen Evergem-Koolstraat en het terrein Ralingen/Schoonstraat werd een Romeins gebouw ontdekt wellicht met een bijhorende waterput en een grachtensysteem (persoonlijke communicatie Evelien Taelman).

Ook middeleeuwse sporen zijn reeds gekend in de streek. Het prospectieonderzoek van Verlot bracht verschillende vindplaatsen aan het licht (VERLOT 1984). Bij de opgravingen te Evergem-Draailingstraatje begin de jaren '80 van de vorige eeuw kwam middeleeuws aardewerk aan het licht dat tussen het einde van de 9de en eind 12de eeuw gedateerd werd (RAVESCHOT 1984). De opgraving te Evergem-Spoorwegstraat in 1987 en 1988 leverde naast de eerder genoemde resultaten ook sporen van een middeleeuwse nederzetting op. Men trof er een gebouwplattegrond aan, een drietal grachtjes en

enkele kuilen. De sporen werden in de tweede helft van de 12de tot 13de eeuw gedateerd (BOURGEOIS *et al.* 1989). Recenter onderzoek te Evergem-Steenovenstraat bracht een zestal erven aan het licht bestaande uit omgrachtingen, gebouwen, waterputten, voorraadkuilen en sporen van artisanale activiteiten (DE LOGI & SCHYNKEL 2008). De sporen dateren uit het laatste kwart van de 11de tot derde kwart van de 12de eeuw (DE LOGI & SCHYNKEL 2009). Bij de aansluitende opgraving te Evergem-Molenhoek werden ook enkele hoofdgebouwen aangesneden, een waterput en een grachtensysteem. Een van de hoofdgebouwen dateert in de 10de eeuw, de andere twee in de 11de tot 12de eeuw (SCHYNKEL & URMEEL 2009). Ondertussen wordt ook de opgraving Evergem-Koolstraat verwerkt die eind 2008 en in 2009 uitgevoerd werd. Daar werden opnieuw een tweetal hoofdgebouwen opgegraven met bijhorende waterputten, omgrachting en kuilen (persoonlijke communicatie Adelheid DE LOGI).

Tot slot voerde de KLAD in 2007 te Evergem-Zwartestraat een proefsleuven campagne uit. De resultaten hiervan waren echter negatief (HOORNE 2008).

IV. Methodologie

In dit hoofdstuk wordt de werkmethode toegelicht die gevolgd werd tijdens dit project, van terreinwerk tot verwerking.

Zoals in het vorige hoofdstuk aangehaald werd, werd het terreinwerk in twee fases afgewerkt. Dit had echter geen diepgaande gevolgen voor de gevolgde methode.

Een eerste stap is het afgraven van de teelaarde tot op het archeologisch relevante niveau. Dit gebeurde machinaal, met een kraan van ca. 20 ton met een 2m brede platte bak. Om de twee fases achteraf vlot aan elkaar te kunnen linken werd er met een strook overlap van enkele meters breed gewerkt tussen beide zones.

Het team werd vervolgens in twee verdeeld. Twee archeologen bleven constant het kraanwerk opvolgen en schaafden meteen het vrijgelegde terrein op zodat de sporen ook onmiddellijk afgelijnd konden worden. De andere twee zetten het meetsysteem voor het intekenen van het grondplan uit. Het meetsysteem bestond uit een raster van 10m bij 10m grote vakken. Het raster werd gevisualiseerd door in de grond geplante betonijzers. Vlakbij de sleufwanden werd hier om praktische redenen van afgeweken. Om achteraf het grondplan te kunnen georefereren werden zowel raster als sleufwanden ingemeten door een topograaf. Zones met moeilijk af te lijnen sporen werden voor het optekenen

Figuur 4: Opschaven van de grondsporen.

eerst opnieuw opgeschaafd en afgelijnd (figuur 4). Het grondplan van de sporen werd vervolgens ingetekend op schaal 1:50 en elk spoor kreeg een doorlopend nummer (beginnend bij "1") en een beschrijving mee. Van alle sporen en punten die het raster bepaalden, werd een hoogtemeting genomen ten opzichte van een vast punt waaraan later een TAW-waarde gekoppeld werd. Van het grondvlak werden ook overzichtsfoto's gemaakt.

Hierna werd bepaald op welke plaatsen de sporen gecoupeerd zouden worden. Een coupe maakt duidelijk hoe diep een spoor is en welke vorm en opvulling het heeft (figuur 5). De meeste sporen werden in de helft gecoupeerd, op grotere sporen werden er twee of meerdere assen uitgezet om op die manier zoveel mogelijk informatie te verzamelen. Alle coupes werden gefotografeerd, afgelijnd, ingetekend op schaal 1:20 en tenslotte ook beschreven. Indien het relevant leek werden stalen genomen voor natuurwetenschappelijk onderzoek (palynologie, ^{14}C -dateringen, dendrochronologie, etc.). Nadien werd naargelang de beschikbare tijd de resterende helften van de sporen verder manueel uitgehaald met truweel of schop.

Zowel bij het opschaven als bij couperen werden materiële vondsten gerecupereerd. Indien mogelijk werden deze op het terrein al of later bij de verwerking volgens categorie (aardewerk, metaal, silex, bot, etc.) gescheiden en in genummerde minigripzakjes bewaard. De nummering bestaat uit de code van de site (EVE-RAL-09) gevolgd door het spoornummer en eventueel aangevuld met de letters van de coupe of laag en met andere relevante informatie.

Figuur 5: Couperen van een gracht.

Telkens de weersomstandigheden het niet toelieten buiten verder te werken, werden in de keet scherven gewassen en de vondsten verder gesorteerd.

De verwerking volgde onmiddellijk op het terreinwerk. Het resterende aardewerk werd gewassen, alsook de overige wasbare vondsten. Het aardewerk werd gepuzzeld en geteld. Voor hulp bij de determinatie en datering hiervan werd beroep gedaan op Koen De Groote (VIOE). Er werden lijsten aangelegd van alle vondsten, stalen en hoogtemetingen. De relevante vondsten werden getekend en gefotografeerd. De foto's werden tijdens het terreinwerk al volgens datum gesorteerd, maar tijdens de verwerking werden ze ook per spoor gerangschikt. De grondplannen en coupetekeningen werden ingescand, de eerste werden integraal gedigitaliseerd, van de coupetekeningen enkel deze van de belangrijkste structuren. Het digitaliseren van deze plannen en tekeningen gebeurde in het programma Adobe Illustrator.

De aardewerkstelling gebeurde systematisch en is bedoeld om een eerste inzicht in het materiaal te krijgen. De scherven werden per context opgedeeld in de volgende bakselgroepen: gedraaid fijn grijs (GFG), gedraaid grof grijs (GGG), gedraaid grijs zacht gebakken (GGZ), vroeg rood (VR), lokaal rood beschilderd (LRB), rood (RO), Rijnlands rood beschilderd (RRB), Maaslands (ML), zogenaamd Paffrath (PA), zogenaamd Doorniks (DO), steengoed (ST), Siegburg (SIG), majolica (MA), tegula (TEG), dakpan (DAK), baksteen (BAK), restgroep (REST). Vervolgens werden alle scherven geteld, zonder te plakken. Daarna werd een minimum aantal individuen (MAI) bepaald per bakselgroep. Dit is gebaseerd op de randen en gebeurde na puzzelen en plakken. Deze manier van indelen en tellen is losweg gebaseerd op de methode die Koen De Groote hanteert (De Groote 2008), maar de gegevens werden wegens de beperkte tijd niet volledig uitgewerkt. De datering van het aardewerk gebeurde per context op basis van de voorkomende bakselgroepen, de verhouding hiertussen en ook de voorkomende vormen. De contexten werden samen met Koen De Groote overlopen.

V. Resultaten

V.1. INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het terreinonderzoek gepresenteerd (figuur 6). De sporen worden per type structuur besproken.

Het archeologisch relevante niveau bevond zich tussen ca. 30 tot 60cm onder de ploeglaag. In het algemeen had de moederbodem een gele tot beige kleur. Plaatselijk had de bodem een donkerder bruine kleur, vooral in het oosten van het opgravingsvlak en in twee zones in het westen. Dit kleurverschil duidt vermoedelijk op de vroegere aanwezigheid van een microreliëf. Zo is bijvoorbeeld in het noordwesten van het opgravingsvlak zeer duidelijk een oude depressie te zien, compleet met podzolisaatie (figuur 7). Aan de rand van deze donkerdere zones bevonden zich stevast talrijke ijzerconcreties. De sporen waren in het algemeen zeer goed af te lezen, vooral in de gele tot beige moederbodem. Er dient opgemerkt te worden dat er zeer veel sporen van bioturbatie zichtbaar waren. Hiermee werd rekening gehouden bij de interpretatie van de archeologische sporen, zowel in grondvlak als in doorsnede.

Natuurlijke sporen zijn op het algemene grondplan enkel met een zwarte omlijning aangeduid. De postmiddeleeuwse en recente sporen werden wit ingekleurd. De hieronder besproken sporen konden op enkele uitzonderingen na in de volle middeleeuwen gedateerd worden.

V.2. GRACHTEN

Tijdens de opgraving werden talrijke grachten blootgelegd die vaak in verband staan met elkaar. Aangezien de meeste exemplaren uit grofweg dezelfde periode dateren, en naar vulling en kleur meestal sterk op elkaar lijken, waren de oversnijdingen niet altijd duidelijk, zelfs niet na couperen. Het is dus niet makkelijk gebleken om een fasering in deze grachtencomplexen aan te duiden.

Bij een studie van het grondplan springt vrijwel meteen in het oog dat bijna alle grachten teruggaan op min of meer hetzelfde systeem. Waarschijnlijk zijn een aantal grachten hergraven en verlegd geweest.

Centraal in het grondplan is een gracht op te merken die een gebied lijkt te omsluiten. Het gaat om gracht 152 die naar het zuidwesten afbuigt (575), die zich daar een eindje verder in twee splitst (606/337/370/374 en 607/330) wanneer deze weer naar het noordwesten afbuigt om daar dan plots onderbroken te worden. Een vijftal meter verder schijnt deze gracht weer aanwezig te zijn (363) en door te lopen in 360, 364 en 302. Deze laatste buigen in de buurt van de sleufwand weer af in noordoostelijke richting. Ter hoogte van de onderbreking bevinden zich twee restanten van greppeltjes, namelijk 353 en 368. De breedte van de grote gracht varieert, maar bedraagt meestal ca. 2m. Het profiel is in het algemeen V-vormig met wanden van 45° en een grijsbruine gelaagde opvulling (figuur 8). Het aardewerk dat gerecupereerde aardewerk uit deze gracht (in totaal 240 scherven) bestaat voornamelijk uit gedraaid fijn grijs aardewerk (153 scherven, 63,75%) waarvan de meeste scherven afkomstig zijn van kogelpotten. Maar ook vroeg rood (27 scherven, 11,25%), zes scherven Rijnlands rood beschilderd aardewerk (2,5%), twee scherven lokaal rood beschilderd aardewerk (0,83%), één enkele Maaslandse scherv (0,42%) en een paar scherven rood aardewerk (2,5%) komen voor. Verder werd nog een Romeinse intrusieve scherv aangetroffen, twee baksteenfragmenten en 42 niet nader te determineren scherven. Aan de hand van het materiaal kan de gracht in de 12de eeuw gedateerd worden.

Figuur 6: Grondplan van de opgraving.

Figuur 7: Veldopname van de depressie in het noordwestelijke deel van het opgravingsvlak.

Figuur 8: Gracht 152, coupe AB.

Figuur 9: Gracht 160, coupe CD.

Figuur 10: Gracht 44, coupe GH.

Op het noordoostelijke deel van de gracht komen een tweetal grachtjes uit, 160 en 162, die op hun beurt min of meer parallel lopen met 161/584, 163, 167, 169/583, 171/590 en 178/585. Deze smalle grachtjes lijken centraal in het opgravingsvlak oversneden te worden door 152. Twee ervan (583 en 585) komen uit in gracht 577, 584 lijkt over 577 verder door te lopen. Mogelijk gaat het om hergravingen van eenzelfde grachttracé. De meeste zijn ca. 20cm diep en hebben een breedte die varieert van ca. 50 tot 70cm (figuur 9). De vulling is heterogeen grijs/bruin en het hierin aangetroffen aardewerk laat een datering in de 12de eeuw toe. In gracht 161/584 werd het meeste aardewerk aangetroffen, in totaal 145 scherven waarvan 50 gedraaid fijn grijs aardewerk (40%), 29 scherven vroeg rood aardewerk (20%), negen scherven rood aardewerk (6,21%), twee scherven Rijnlands rood beschilderd aardewerk (1,31%), twee scherven Siegburg aardewerk (1,31%) en een scherp Maaslands aardewerk (0,69%). Daarnaast werden een tiental tegulafragmenten gerecupereerd uit deze gracht en 34 niet nader te determineren scherven. Ook gracht 169/583 leverde nog behoorlijk wat scherven op, 74 stuks in totaal. Hieronder bevonden zich 60 scherven gedraaid fijn grijs aardewerk (81,08%), 10 scherven vroeg rood aardewerk (13,51%), een scherp Rijnlands rood beschilderd aardewerk (1,35%) en drie niet te determineren scherven. De overige grachten leverden een pak minder aardewerk op, slechts 15 scherven uit gracht 163 (zeven in gedraaid grijs fijn aardewerk, drie in vroeg rood aardewerk, telkens één in Maaslands en rood aardewerk en drie niet te determineren scherven), 10 scherven uit gracht 178/585 (vijf scherven gedraaid fijn grijs aardewerk, vier in vroeg rood aardewerk en een niet determineerbare scherp), acht scherven uit gracht 160 (vier in gedraaid grijs fijn aardewerk, twee in vroeg rood aardewerk en twee niet te determineren scherven), acht scherven in rood aardewerk uit gracht 162 en een scherp gedraaid fijn grijs aardewerk uit gracht 167. Gracht 171/590 leverde helemaal geen materiaal op.

Een grotere omgrachting lijkt in het noordoosten van het terrein gevormd te worden door gracht 44. Hier varieert de breedte van 1,80 tot 2,40m en de diepte van 70cm tot 1,05m (figuur 10). De gracht maakt buiten het opgravingsvlak wellicht een hoek en buigt af in zuidwestelijke richting waar de smalle greppels 638, 638bis, 639, 646, 647 en 648 de restanten zijn van diverse hergravingen van de gracht. De greppels zijn zeer ondiep bewaard. De gracht loopt vervolgens waarschijnlijk verder in sporen 577 en 577bis, een dubbele gracht die wellicht het gevolg is van een hergraving. De gracht wordt steeds breder en duidelijker naar het zuidwesten toe, waar het spoor weer beter bewaard is. De gracht is hier beduidend minder diep dan in het noordoosten, de diepte varieert van slechts 22 tot maximaal 70cm (figuur 11). De breedte van 577 en 577bis samen bedraagt ca. 2,50 tot 3m. Het tracé buigt weer af naar het noordwesten. In een deel van de gracht is een onderbreking duidelijk (tussen 577 en 658), het verdere verloop wordt echter even onduidelijk door de oversnijding van een recente perceelsgracht. Aan de andere kant daarvan is de oudere gracht, die opnieuw een stuk smaller en ondieper is, weer verder te volgen (407/487) tot aan enkele andere recente verstoringen. De gracht bevatte 120 scherven die grotendeels in de 12de tot 13de eeuw gedateerd kunnen worden, maar er is ook intrusief materiaal aanwezig. Het betreft 81 scherven gedraaid fijn grijs aardewerk (67,5%), 16 scherven vroeg rood aardewerk (13,33%), zeven scherven rood aardewerk (5,83%), twee scherven steengoed (1,67%) en telkens een scherp grijs gedraaid zacht gebakken aardewerk, Rijnlands rood beschilderd aardewerk, Maaslands aardewerk en Siegburg aardewerk (elk 0,83%). 10 scherven konden niet nader gedetermineerd worden.

Gracht 407/487 wordt gekruist door gracht 404 die in zuidelijke richting verder loopt, in zuidwestelijke richting afbuigt (488) en er verbreedt. Parallel aan dit deel loopt greppel 490. Het aardewerk aangetroffen in 404/488 dateert in de 12de eeuw en omvat 21 scherven in gedraaid fijn grijs aardewerk en vier niet nader te determineren fragmenten.

Figuur 11: Grachten 577 en 577bis, coupe UV.

Centraal in het opgravingsvlak bevinden zich ook een aantal grachten zoals 164, 174/375/580, 182, 193/335/588, 244/576 en 245. Gracht 174/375/580 lijkt opnieuw iets te omgrachten en sluit aan op de grootste omgrachting, op 577 en 577bis. De gracht wordt oversneden door het zeer smalle en amper leesbare greppeltje 579. De gemiddelde breedte is ca. 1,50m en de gracht is tot maximum 70cm diep bewaard (figuur 12). De vulling bestaat uit een aantal opeenvolgende heterogeen grijze en bruine lagen. Het aardewerk aangetroffen in deze gracht kan overwegend gedateerd worden in de 12de eeuw. In totaal gaat het om 96 scherven, de meerderheid betreft vroeg rood aardewerk (33 scherven, 34,38%). Ook gedraaid fijn grijs (13 scherven, 13,54%), Rijlands rood beschilderd aardewerk (11 scherven, 11,46%), een scherp steengoed (1,04%), acht tegulafragmenten (8,33%) en 30 niet nader te bepalen scherven werden teruggevonden.

De andere centrale grachten bevatten allemaal vrij veel aardewerk zoals bijvoorbeeld gracht 245 waaruit 257 scherven gerecupereerd werden. De meerderheid van de scherven (223 stuks) zijn in gedraaid fijn grijs aardewerk (86,77%). Ook vroeg rood aardewerk (12 scherven, 4,67%) en telkens een scherp Rijlands rood beschilderd aardewerk, een scherp majolica en steengoed (elk 0,39%) werden aangetroffen. Daarnaast werd ook een intrusieve Romeinse scherp opgegraven en 18 scherven die niet te determineren zijn. Gracht 182 leverde 124 scherven op, 113 daarvan zijn in gedraaid grijs aardewerk (91,13%), de overige 11 zijn in vroeg rood aardewerk (8,87%). In gracht 164 werden 24 scherven gevonden, 17 daarvan zijn in gedraaid fijn grijs aardewerk, vijf in gedraaid grijs zacht gebakken aardewerk en twee in vroeg rood aardewerk.

Het grootste deel van het aardewerk dat in deze centrale grachtjes aangetroffen werd kan zonder problemen in de 12de eeuw geplaatst worden. Er zijn ook enkele intrusieve scherven aanwezig.

In de noordwestelijke hoek van het opgravingsvlak bevinden zich een drietal smalle grachtjes. Eén ervan (305/341) verdwijnt met twee uiteinden in de noordelijke sleufwand. Greppel 386 komt uit de westelijke sleufwand en stopt een 15-tal meter verder in het opgravingsvlak. Deze grachtjes leverden respectievelijk een scherp gedraaid fijn grijs en een scherp vroeg rood aardewerk op. Een datering in

de 12de eeuw is mogelijk. Greppel 359/383 heeft een kronkelend verloop en komt centraal in de depressie uit die zich in het noordwesten van het opgravingsvlak bevindt. In deze greppel werd geen materiaal aangetroffen.

In de zuidwestelijke korte zijde van Gebouw 1 (zie infra) bevindt zich gracht 85/158. Deze loopt over de ganse breedte van het gebouw en maakt in het zuiden een hoek van 90° in zuidwestelijke richting. De gracht heeft een gemiddelde diepte van ca. 45cm, een breedte die varieert van 50 tot 75cm, vrij steile wanden en een vlakke bodem (figuur 13). De vulling is bovenaan heterogeen grijs, onderaan bevindt zich een heterogeen bruine laag. In de gracht werden in totaal 499 scherven aangetroffen. De meerderheid (441 scherven) betreft gedraaid fijn grijs aardewerk (88,38%) waaronder voornamelijk fragmenten van kogelpotten, twee scherven zijn versierd met radstempels. Daarnaast is ook een fragment van een tuit gevonden en één van een pan. Ook vroeg rood aardewerk komt voor met 37 scherven (7,41%), vier scherven lokaal rood beschilderd (0,80%), drie scherven Maaslands aardewerk (0,60%), een scherp Rijnlands rood beschilderd aardewerk, een fragment steengoed en een baksteenfragment (elk 0,20%). De overige 11 scherven kunnen niet nader gedetermineerd worden. Het aardewerk maakt het mogelijk deze gracht in de eerste helft tot midden 12de eeuw te dateren.

Ten zuiden hiervan bevinden zich een aantal smalle parallelle greppels (37/67/106, 68/107/146, 105, 135). Het weinige gerecupereerde aardewerk dateert mogelijk in de 12de eeuw. Uit greppel 37/67/106 werden zes fragmenten gerecupereerd, het betreft twee scherven gedraaid fijn grijs aardewerk, elk één scherp vroeg rood en Rijnlands rood beschilderd aardewerk en twee tegulafragmenten. Uit gracht 68/107/146 werden drie scherven in gedraaid fijn grijs aardewerk opgegraven. Ten noordwesten, in de noordelijke hoek van het opgravingsvlak, bevindt zich greppel 447 die in de sleufwand verdwijnt.

In het oosten van de opgraving loopt gracht 4/644 die ondanks enkele onderbrekingen te volgen is over de hele breedte van het terrein. De breedte en diepte variëren. Op sommige plaatsen is de gracht ca. 70cm breed en 30 à 40cm diep, op andere is de gracht smaller, 40 à 50cm en zeer ondiep, 5 à 10cm. Enkele fragmenten aardewerk stammen uit de late middeleeuwen of postmiddeleeuwen (16 scherven rood aardewerk en twee fragmenten steengoed), de meerderheid kan echter in de 12^{de}

Figuur 12: Gracht 580, coupe AB.

Figuur 13: Gracht 85, coupe AB.

Figuur 14: Fragment van een vuurklok uit Gracht 4, aangetroffen bij het vooronderzoek.

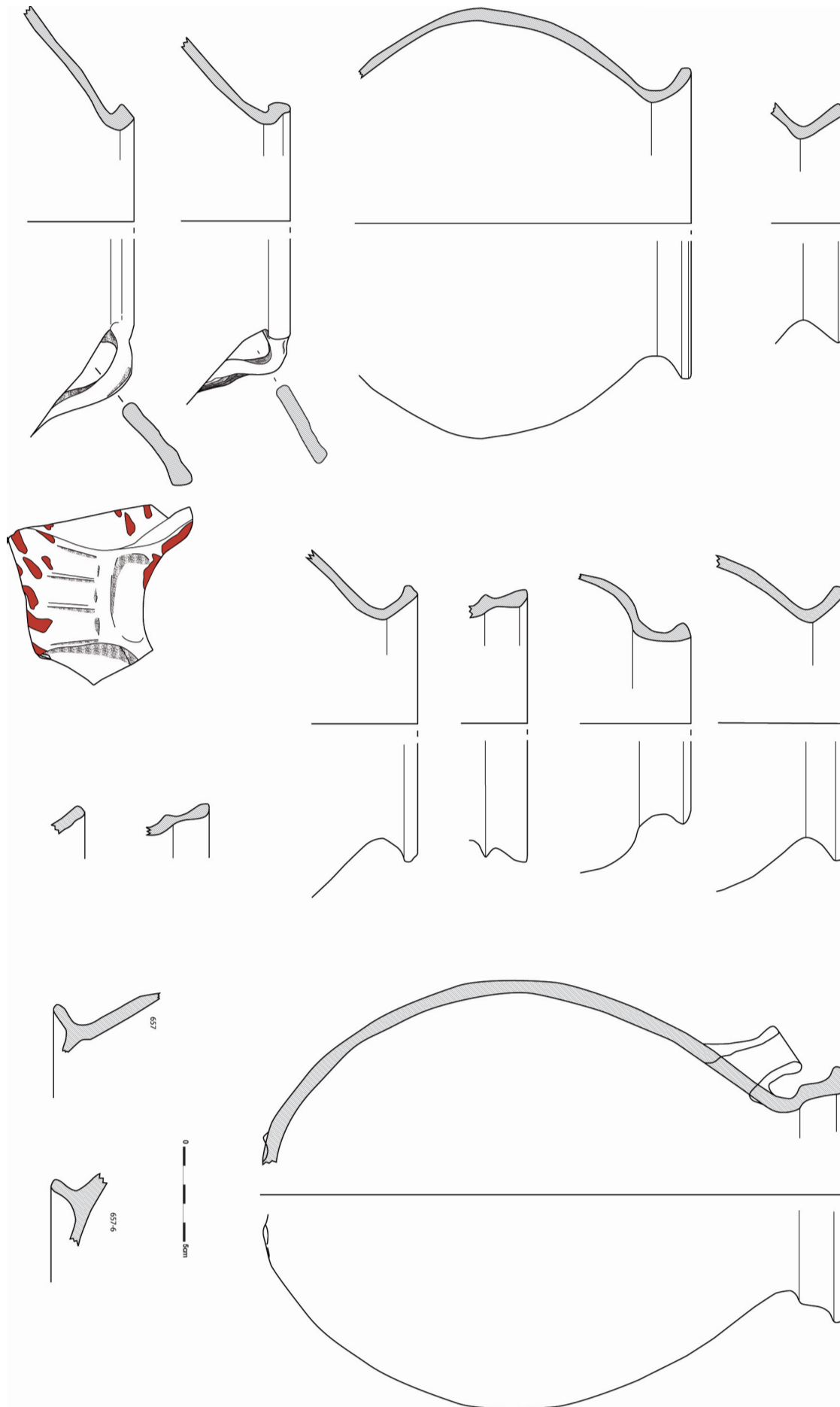

Figuur 15: Gracht 629, coupe AB.

Figuur 16: Gracht 657, coupe CD.

Figuur 17: Het significante aardewerk uit grachten 657 en 46/657bis, schaal 1:3.

eeuw gedateerd worden (13 scherven gedraaid grijs aardewerk en 10 scherven gedraaid grijs zacht gebakken aardewerk). Een van de vondsten die reeds bij het proefonderzoek gedaan werd, is een fragment van een vuurklok met duimdrukken op de knik en handvat (figuur 14). Dergelijke vormen worden vanaf de 13de eeuw courant (DE GROOTE 2008: 284).

In het zuiden oversnijdt gracht 4/644 duidelijk gracht 629. Deze laatste heeft een noordoost-zuidwest oriëntatie. De gracht begint plots in het midden van het vlak en net voorbij de oversnijding met 4/644 zit een duidelijke korte onderbreking van 26cm, waarop de gracht weer verder loopt (629bis). De grachten zijn ca. 1m breed en met een diepte die schommelt tussen ca. 45 tot 60cm. De vulling bestaat onderaan uit een opeenvolging van fijne grijs tot zwarte organische bandjes, gevolgd door een meer bruin pakket waarin op sommige plaatse opnieuw dergelijke bandjes te herkennen zijn, daarboven tenslotte bevindt zich een heterogeen grijsbruin pakket (figuur 15). In deze twee grachtdelen werden in totaal 46 scherven opgegraven: 32 daarvan waren in gedraaid fijn grijs aardewerk (69,57%), waaronder een steel van een pan en kogelpotfragmenten, zeven in vroeg rood aardewerk (15,22%), slechts een scherf Rijnlands rood beschilderd aardewerk, twee in rood aardewerk, een scherf steengoed en nog drie niet te determineren scherven.

In de onmiddellijke omgeving van Gebouw 3 (zie *infra*) zijn een aantal grachten aanwezig, namelijk 256, 294 en 301. De eerste twee hebben beiden een noordwest-zuidoost oriëntering, gracht 301 staat hier haaks op. Het gevonden aardewerk duidt op een datering in de 12de eeuw. In gracht 256 werden namelijk drie scherven gedraaid grijs aardewerk gevonden, in gracht 294 in totaal 33 scherven, waarvan 25 gedraaid grijs aardewerk, vijf vroeg rood aardewerk, een Rijnlands rood beschilderde scherf en twee niet determineerbare scherven, en in gracht 301 tenslotte een scherf gedraaid fijn grijs, een in vroeg rood aardewerk en een niet determineerbare scherf.

Tot slot bevinden zich net ten noorden van Gebouw 4 (zie *infra*) de grachten 46/657bis en 657 met een noordoost-zuidwest oriëntatie. De diepte van de grachten varieert van ca. 22cm tot 54cm diep en hun breedte bedraagt gemiddeld ca. 60cm. De vulling bestaat uit heterogeen grijsbruin zand (figuur 16). Uit deze grachten werd heel wat aardewerk gerecupereerd (figuur 17). In totaal gaat het om 379 scherven waarvan het meeste materiaal gedraaid fijn grijs aardewerk betreft (166 scherven of 43,80%) met voornamelijk kogelpotfragmenten. Ook vroeg rood aardewerk is aanwezig met 101 scherven (26,65%) die grotendeels fragmenten zijn van een tuitpot. Er werden 78 scherven lokaal rood beschilderd aardewerk geteld (20,58%), die voornamelijk ook fragmenten van een tuitpot zijn. Het Rijnlands rood beschilderd aardewerk is slechts beperkt aanwezig met drie scherven (figuur 18). Het materiaal kan in de 12de eeuw gedateerd worden.

Figuur 18: Links een rand in Rijnlands roodbeschilderd aardewerk, rechts een rand in lokaal roodbeschilderd aardewerk.

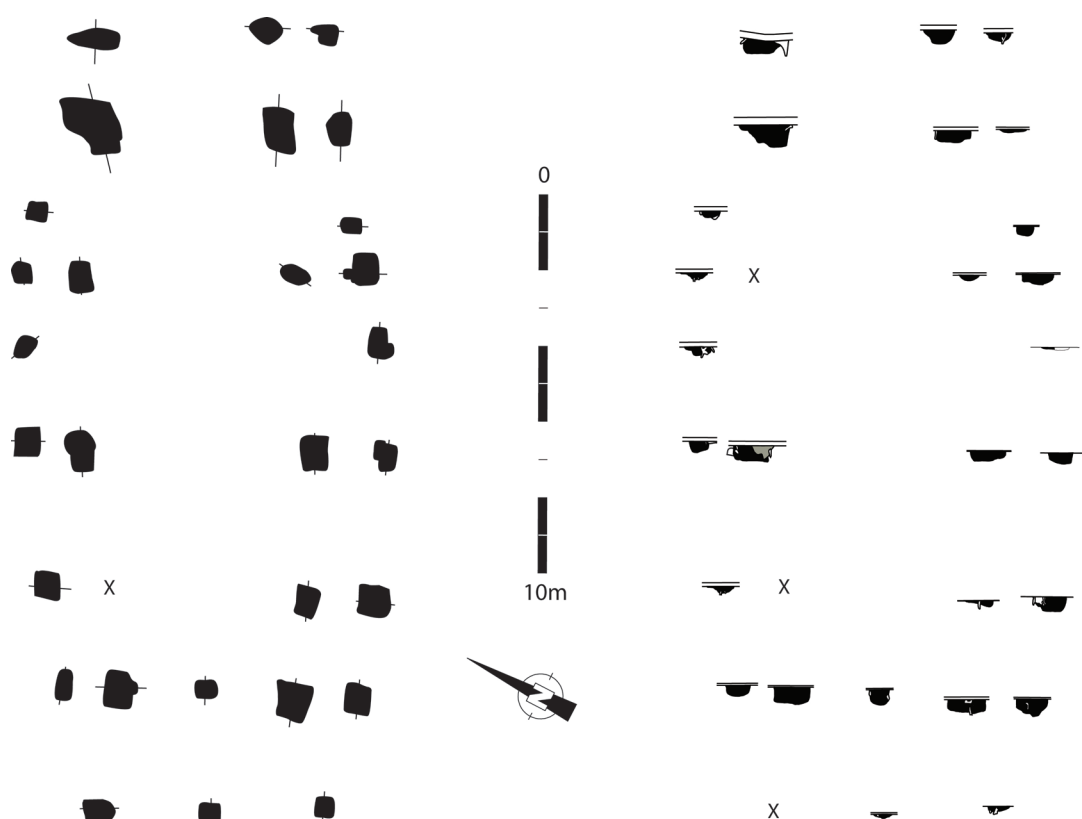
V.3. GEBOUWPLATTEGRONDEN

De lengte en de breedte van de besproken gebouwen werden telkens tussen het midden van de sporen gemeten, en op het langste en het breedste punt van de structuur.

V.3.1. *Gebouw 1*

Een eerste gebouwplattegrond is te herkennen in de noordoostelijke hoek van het opgravingsvlak (figuren 19 en 20). Het gebouw bestaat uit paalsporen 3, 8, 10, 10bis, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 26, 28, 28bis, 48, 50, 51, 60, 60bis, 62, 63, 63bis, 64, 65, 74, 76, 82, 83, 91, 92, 93, 94, 95 en 381. Het gebouw is 9,5m breed en 20,5m lang, de oriëntatie is noordoost-zuidwest. De structuur is opgebouwd uit twee smalle zijbeuken die elk bestaan uit een dubbele palenrij van telkens 8 paalsporen. Op die manier werd een bredere middenbeuk gecreëerd. De zijden zijn licht gebogen. Bij de binnenste rij palen valt op sommige plaatsen wel een paal weg, meestal symmetrisch aan beide kanten zoals bij paalsporen 3, 26, 48, 60 en 60bis. Mogelijk is de constructie zo bedoeld. Ook bij spoor 74 ontbreekt een binnenste paalspoor, in tegenstelling tot de overkant. In het zuidwesten bevindt zich een extra paalspoor in het midden van het gebouw, waarschijnlijk voor bijkomende steun. De zuidwestelijke korte wand ziet er anders uit, hier zijn geen palenkoppels te zien, wel 3 palen. Het gebouw wordt duidelijk smaller (6m). De afmetingen laten toe het gebouw te interpreteren als hoofdgebouw. De opvulling van de paalsporen bestaat uit heterogeen grijsbruin zand. In enkele gevallen is er een donkerdere kern aanwezig.

Uit de paalsporen van het gebouw werden in totaal 39 scherven gerecupereerd (figuur 21). Op een enkele vermoedelijk intrusieve scherf na konden ze grotendeels in de 12de eeuw gedateerd worden. Het betreft 29 scherven in gedraaid fijn grijs aardewerk, twee scherven vroeg rood aardewerk, een scherf gedraaid grijs zacht gebakken aardewerk, een scherf rood aardewerk, een fragment steengoed en vijf niet nader te bepalen scherven.

Figuur 19: Gebouw 1, schaal 1:200.

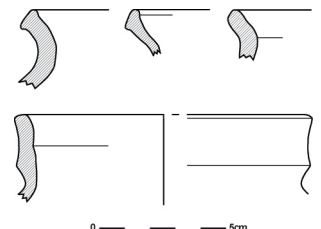
Figuur 20: Terreinopname van Gebouw 1.

Voor het drieschepige gebouw met licht gebogen zijden zijn verschillende vergelijkbare structuren gekend. Zo werden op de opgraving te Evergem-Steenovenstraat een drietal dergelijke gebouwen opgegraven, ze hebben afmetingen van 27 bij 7,5m, 18 bij 10m en 12 bij 7,7m (DE LOGI & SCHYNKEL 2008). Onlangs werd ook op de site Evergem-Koolstraat een volmiddeleeuws drieschepig gebouw met licht gebogen zijden aangetroffen. Het had een afmeting van 15,2 bij 10,6m. (persoonlijke communicatie Adelheid DE LOGI). Ook elders in Vlaanderen werden dergelijke gebouwen uit de volle middeleeuwen opgegraven, zoals bijvoorbeeld te Erembodegem-Zuid IV (VAN DE VIJVER *et al.* 2008) en Brugge-Refuge (HOLLEVOET & HILLEWAERT 2002). Een vergelijkbaar middeleeuws gebouwtype, ook drieschepig van opbouw met smalle zijbeuken en een bredere middenbeuk maar met rechte lange zijden, is ook bekend in de regio. Het werd reeds opgegraven te Aalter-Langevoorde, Evergem-Steenovenstraat, Evergem-Molenhoek en recent ook te Evergem-Koolstraat.

V.3.2. Gebouw 2

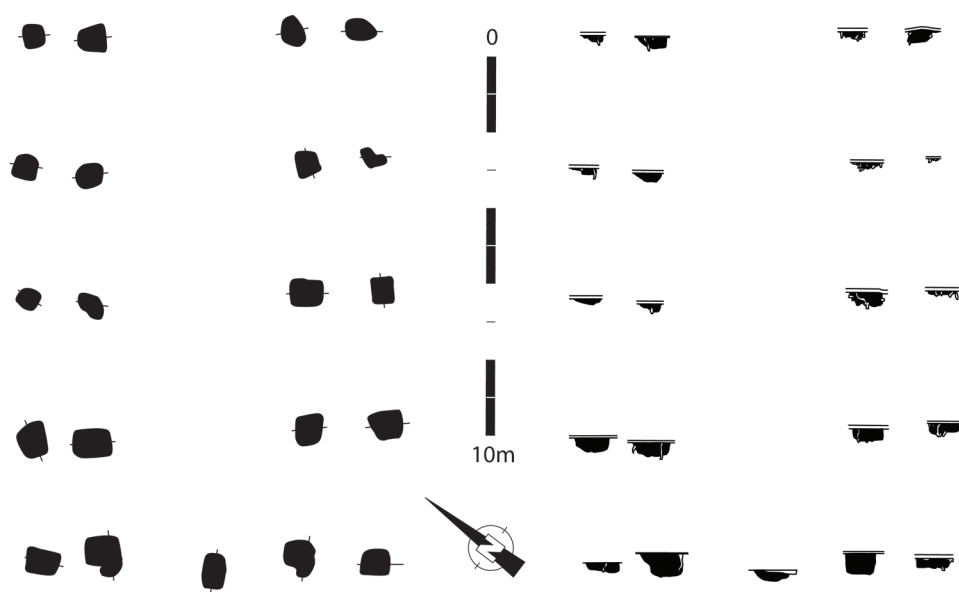
De tweede gebouwplattegrond is de duidelijkste van de hele site (figuren 22 en 23). De plattegrond is vrij volledig en wordt slechts door enkele recente ploegsporen oversneden. De structuur omvat de volgende paalsporen: 592, 593, 593bis, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 615, 616, 617. De lengte bedraagt 14 à 14,5m, de breedte 9,5m en het is noordoost-zuidwest georiënteerd. De plattegrond is drieschepig van opbouw. De smalle zijbeuken bestaan telkens uit twee dubbele rijen van 5 paalsporen. In de zuidwestelijke korte zijden zit centraal in de middenbeuk nog 1 paalspoor, mogelijk voor extra ondersteuning. De vulling van de paalsporen bestaat uit vrij heterogeen bruingrijs zand, met in enkele gevallen een donkerder grijze kern. Hun gemiddelde diepte bedraagt 27cm. Het gaat waarschijnlijk om een hoofdgebouw.

Figuur 21: Het significante aardewerk van Gebouw 1, schaal 1:3.

In een aantal van deze paalsporen werd aardewerk aangetroffen, 43 scherven in totaal (figuur 24). Het gaat telkens slechts om enkele scherfjes. Met uitzondering van een laat middeleeuws exemplaar zijn ze allemaal in de 12de eeuw te plaatsen. Het gaat om 18 scherven gedraaid fijn grijs aardewerk, acht scherven vroeg rood aardewerk, drie scherven Rijnlands rood beschilderd aardewerk, een scherp rood aardewerk en een tegulafragment. De overige 12 scherven konden niet gedetermineerd worden.

De lange zijden van deze structuur zijn vrij recht, in tegenstelling tot deze van Gebouw 1. Vergelijkbare voorbeelden uit de volle middeleeuwen werden in dezelfde regio al eerder aangetroffen. Zo is er het 10de-11de eeuwse gebouw dat in Merendree-Molenkouterslag aangetroffen werd door de KLAD. Dit gebouw heeft een breedte van 11m, de lengte is helaas onbekend (VANHEE & HOORNE 2006). Daarnaast werden er te Aalter-Langevoorde twee gelijkende drieschepige gebouwen opgegraven die een grotere afmeting hebben, namelijk 30 bij 13m en 20 bij 10m (DE CLERCQ & MORTIER 2001).

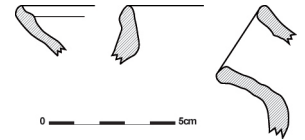

Figuur 22: Gebouw 2, schaal 1:200.

Figuur 23: Terreinopname van Gebouw 2.

In 2008 werden ook te Evergem-Steenovenstraat en Evergem-Molenhoek dergelijke gebouwen aangetroffen. Voor Molenhoek betreft het een onvolledig gebouw van ca. 9m breed (SCHYNKEL & URMEL 2009: 50-52). In de Steenovenstraat werden verschillende gebouwen opgegraven, waaronder ook twee exemplaren die vormelijk dicht aansluiten bij dit gebouw. Ze zijn beide drieschepig en bestaan uit dubbele palenrijen. Het ene gebouw meet 16 bij 9m, het andere is groter en meet 20 bij 9m (DE LOGI & SCHYNKEL 2008: 21, 41-42). Nog recenter werd op de site Evergem-Koolstraat ook een soortgelijk gebouw opgegraven, met een afmeting van 18 bij 9,5m (persoonlijke communicatie Adelheid De Logi). Ook verder weg zijn dergelijke types bekend, zoals bijvoorbeeld te Zele-“Zuidelijke omleiding” (MORTIER *et al.* 2003) of Brugge-Refuge (HOLLEVOET & HILLEWAERT 2002). Er is een grote gelijkenis met het drieschepige gebouwtype met smalle zijbeuken, een bredere middenbeuk en licht gebogen wanden waartoe Gebouw 1 lijkt te behoren.

Figuur 24: Het significante aardewerk van Gebouw 2, schaal 1:3.

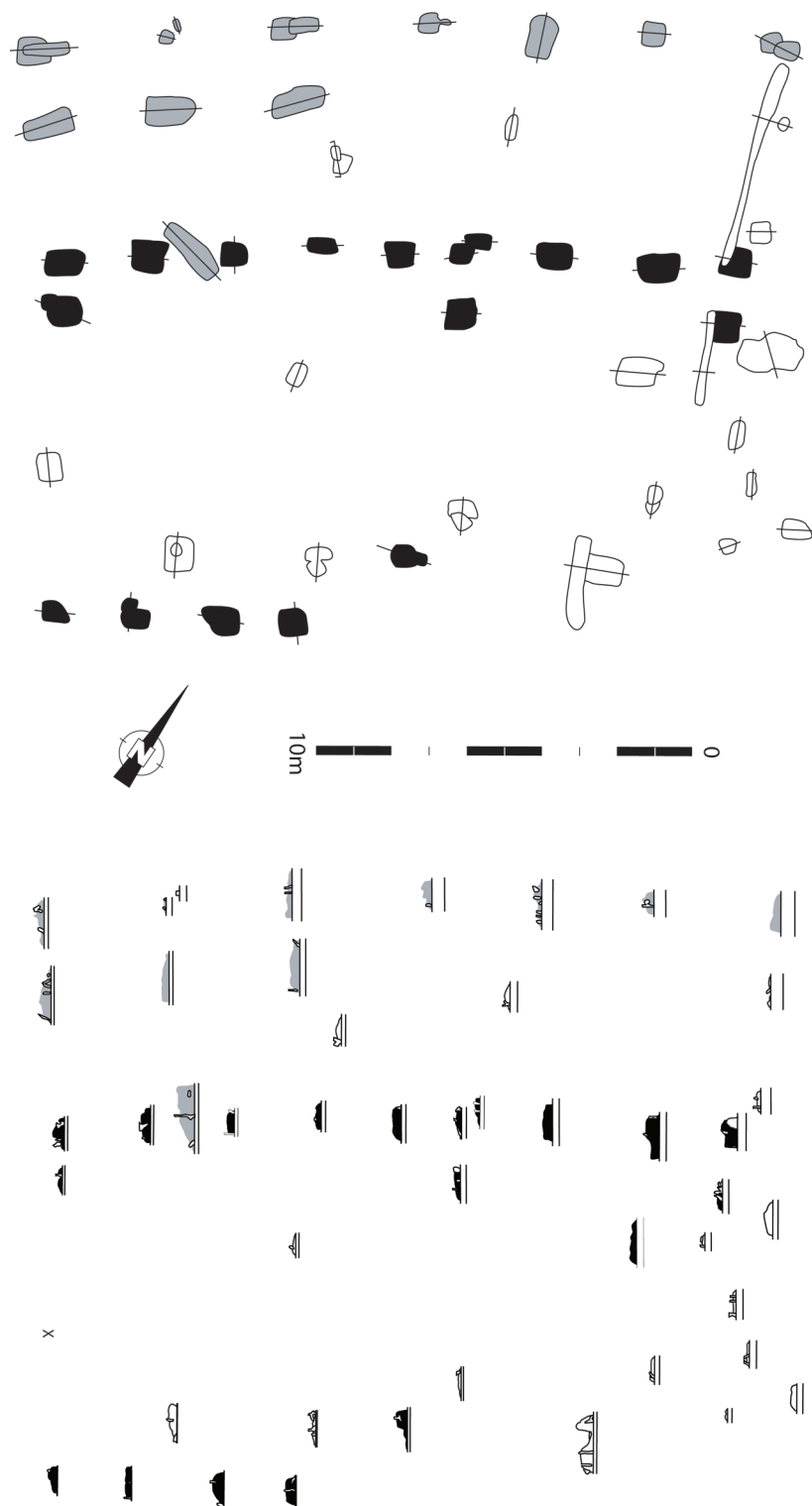
V.3.3. Gebouw 3

Het derde gebouw ligt centraal in het noorden van het opgravingsvlak (figuren 25 en 26). De plattegrond is wellicht de meest complexe van de site, het gaat vermoedelijk om een hoofdgebouw met eventueel latere aanbouw of herbouw. Het hoofdgebouw is noordoost-zuidwest georiënteerd en omvat waarschijnlijk paalsporen 222, 223, 252, 253, 254, 288, 289, 290, 292, 295, 298, 299, 309, 311, 312, 313, 314, 318, 318bis en 319. Het heeft een lengte van 18,25m en een breedte van 10m. Het gaat vermoedelijk om een drieschepig gebouw met twee rechte smalle zijbeuken bestaande uit een dubbele palenrij en een bredere middenbeuk. De buitenste rij palen van de noordwestelijke lange zijde is het best bewaard, er zijn negen paalsporen zichtbaar. De binnenste rij palen is ofwel slechter bewaard, ofwel anders geconstrueerd, er zijn slechts drie paalsporen zichtbaar. Van de andere lange zijde zijn slechts vier paalsporen bewaard gebleven van de buitenste rij en één van de binnenste in de zuidwestelijke helft van het gebouw. Net ten noordwesten van dit hoofdgebouw bevond zich een tweede, deels dubbele en licht gebogen palenrij. Een tegenhanger in zuidoostelijke richting is hiervoor niet te vinden. Vermoedelijk gaat het om een latere aanbouw of herbouw van het hoofdgebouw, bestaande uit paalsporen 217, 218, 248, 249, 279, 280, 281, 283, 303, 304, 305, 306, 307, 310 en 379. De afstand tussen deze rij en de buitenste van het hoofdgebouw bedraagt ca. 6m, de lengte van de constructie is ca. 20m. In het geval van een aanbouw meet de totale breedte van de structuur ca. 16m. Aan de noordoostelijke korte zijden van zowel de aan- of herbouw als het hoofdgebouw zijn twee greppels te zien, 219 en 223bis. Deze waren zeer ondiep bewaard, mogelijk gaat het om de restanten van een standgreppel.

Uit de sporen van het hoofdgebouw werden slechts twee scherven gerecupereerd, maar geen van beide kon verder gedetermineerd worden. In de sporen van de vermoedelijke aanbouw werden een zestal scherven gevonden, drie fragmenten gedraaid fijn grijs aardewerk, twee vroeg rode scherven en een niet nader determineerbare scherf. Deze kunnen mogelijk in de 12de eeuw gedateerd worden.

Op basis van deze schaarse vondsten, de typologie van het gebouw en de gelijkenis van de vulling met deze van de andere opgegraven gebouwen op deze site, wordt het gebouw met aanbouw ook in de volle middeleeuwen gedateerd.

Op ca. 8m ten zuiden van de gebouwplattegrond bevinden zich enkele mogelijke paalsporen (320, 321, 322, 348 en 351) die zich in een rechthoekige configuratie van ca. 5 bij 2,5m bevinden. Te Evergem-Steenovenstraat (DE LOGI & SCHYNKEL 2008) en Evergem-Molenhoek (SCHYNKEL & URMEL

Figuur 25: Gebouw 3, schaal 1:200.

Figuur 26: Terreinopname van Gebouw 3.

2009) werden ook dergelijke constructies opgegraven die als poortgebouw geïnterpreteerd worden. Mogelijk gaat het hier ook om een toegangspartij tot (een deel van) het erf.

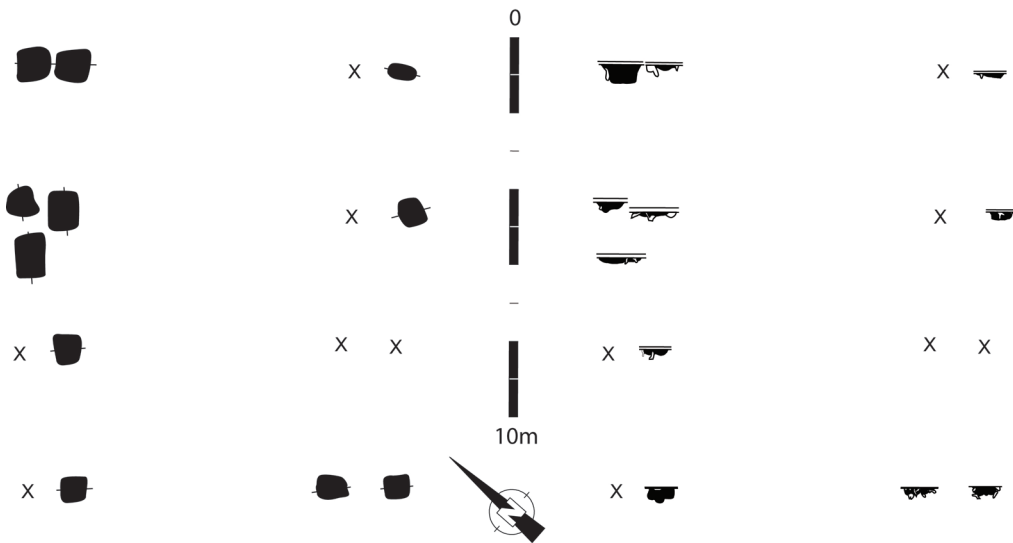
In en rond deze plattegrond bevonden zich nog een aantal andere sporen die dankzij hun soortgelijke vulling of vondsten ook in de middeleeuwen gedateerd kunnen worden. Hoe deze sporen ingepast dienen te worden binnen de constructie van het gebouw is onduidelijk. Het gaat om sporen 219, 220, 221, 223bis, 224, 225, 226, 227, 228, 251, 255, 257, 258, 259, 261, 261bis, 266, 285, 293, 297, 297bis, 316, 317.

Het hoofdgebouw leunt typologisch waarschijnlijk het best aan bij Gebouw 2, en bij dezelfde parallellen. Wat de aanbouw betreft zijn er geen andere voorbeelden gekend. Als het eerder om een herbouw gaat, dan heeft het gebouw opnieuw licht gebogen zijden, net zoals bij Gebouw 1 het geval is.

V.3.4. Gebouw 4

De vierde plattegrond die hier voorgesteld wordt is deze van een hypothetisch gebouw (figuur 27). Er zijn slechts een beperkt aantal paalsporen bewaard gebleven waardoor het niet volledig duidelijk is hoe het gebouw eruit gezien heeft. Het betreft de volgende paalsporen: 630, 631, 633, 636, 643, 650, 651, 652, 653, 654 en 655. Hieruit kan eventueel een soortgelijk gebouw als Gebouw 2 gereconstrueerd worden. Het betreft dan weer een drieschepig exemplaar waarvan de smalle zijbeuken zouden bestaan uit een dubbele rij paalsporen en met een bredere middenbeuk. De lengte van deze structuur bedraagt dan minimum 11m, de breedte ca. 10m (gemeten tussen paalspoor 636 en 652). Net zoals beide voorgaande gebouwplattegronden heeft het een noordoost-zuidwest oriëntatie. Paalspoor 654 springt in het oog omdat dit geen onderdeel van een palenkoppel is, maar wel vlak naast één ligt. Het dient benadrukt te worden dat de reconstructie van deze plattegrond slechts een hypothese is. Mogelijk gaat het hier om de slecht bewaarde restanten van een hoofdgebouw.

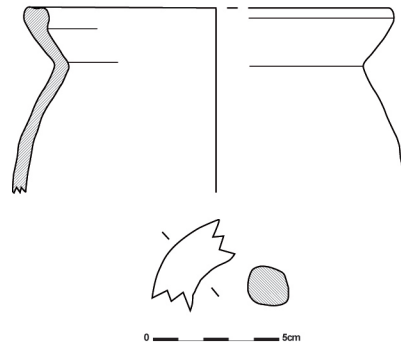
Uit slechts vier sporen werden in totaal 32 scherven gerecupereerd (figuur 28). Spoor 633 in het bijzonder bevatte 26 scherven die in de 12de eeuw geplaatst konden worden (24 in gedraaid fijn grijs aardewerk, twee in lokaal rood beschilderd aardewerk), net zoals de drie scherven uit spoor 654. Het overige materiaal bleek ofwel eerder laatmiddeleeuws, of niet dateerbaar. Mogelijk betreft het intrusief materiaal.

Figuur 27: Gebouw 4, schaal 1:200.

V.3.5. Gebouw 5

Een tweede eveneens hypothetische gebouwplattegrond is deze die bestaat uit paalsporen 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 572bis, 573 en 574 (figuur 29). De structuur is noordoost-zuidwest georiënteerd en heeft mogelijk een lengte van 19,5m en een breedte van 9,5m. Enkel de noordoostelijke korte zijde lijkt volledig bewaard te zijn, deze bestaat uit twee palenkoppels met daartussen in het midden een bijkomend paalspoor. De zuidelijke lange zijde is eveneens bewaard, maar of deze palenrij op zichzelf staat, of een onderdeel is van een dubbele palenrij is niet duidelijk. Verder is er een aanzet van de noordelijke lange zijde bewaard, een spiegeling van de zuidelijke kant. Deze aanzet bestaat telkens uit twee palen, zowel de buitenste als de binnenste zitten op één lijn met elkaar, maar ze vormen geen echte palenkoppels. Mogelijk betreft het om een typisch drieschepig gebouw. Wegens de afmetingen zou het om een hoofdgebouw gaan. De slechts gedeeltelijke bewaring van de structuur laat niet toe hierover een definitieve uitspraak te doen.

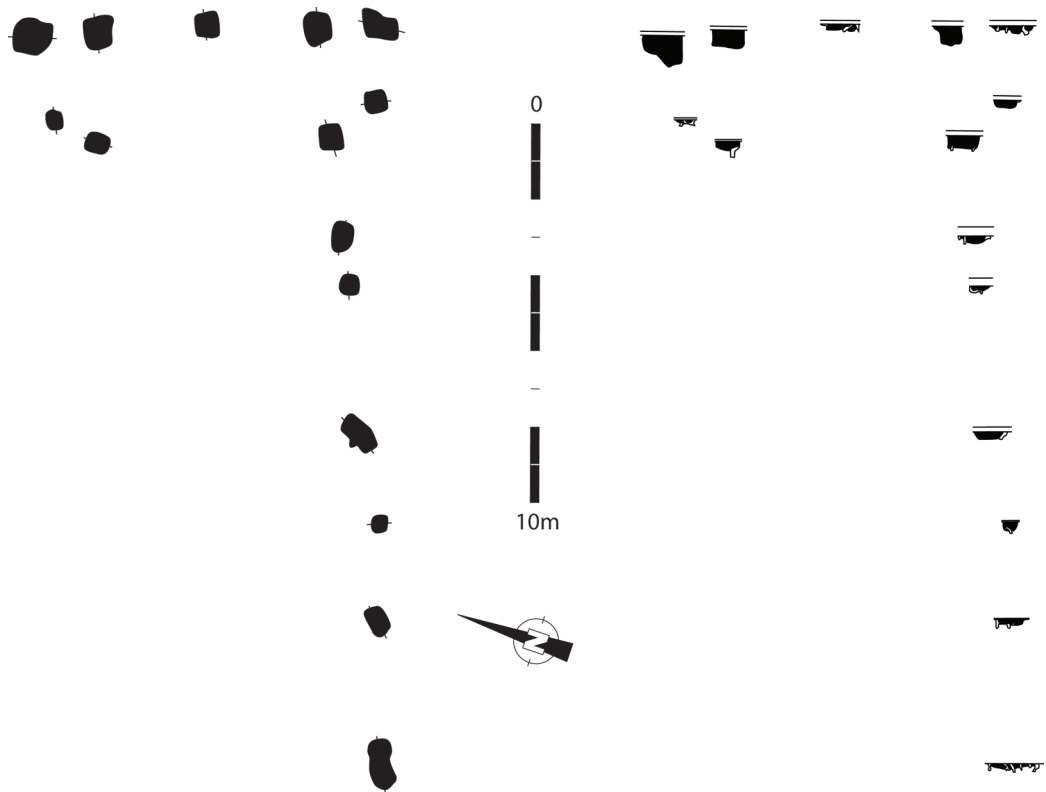

Figuur 28: Het significante aardewerk van Gebouw 4, schaal 1:3.

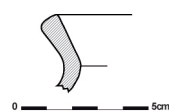
In de diverse paalsporen werden in totaal 16 scherven gevonden (figuur 30). Zeven daarvan kunnen waarschijnlijk wel in de 12de eeuw gedateerd worden, zeven horen thuis in de late en postmiddeleeuwen en twee konden onmogelijk gedateerd worden. De vulling van de sporen lijkt sterk op deze van de paalsporen van Gebouw 4. Het betrof een heterogeen bruin tot grijze zandige vulling, wat toch doet vermoeden dat ze allemaal uit dezelfde periode stammen, namelijk de 12de eeuw.

V.3.6. Bijgebouw

Naast de drie, mogelijk vijf hoofdgebouwen werd er op het hele terrein slechts één bijgebouwtje aangetroffen, helemaal in het zuidwesten van het terrein. Het gaat om paalsporen 493, 494, 499 en 501 die een vierkant bijgebouwtje met een afmeting van 4 bij 4m vormen, waarschijnlijk een vierpalige spieker (figuur 31).

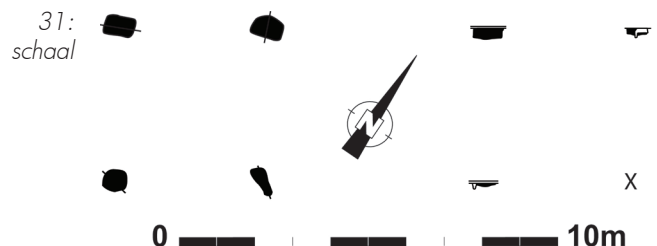

Figuur 29: Gebouw 5, schaal 1:200.

Figuur 30: Het significante aardewerk van Gebouw 5, schaal 1:3.

Figuur 31: Spieker, schaal 1:200.

In de paalsporen werden drie scherfjes aangetroffen, één dateert in de 12de eeuw (Rijnlands rood beschilderd aardewerk), de overige twee zijn niet te dateren.

Dergelijke gebouwtjes worden al sinds de metaaltijden gebruikt als opslagplaatsen voor bijvoorbeeld graan, om het ongedierte weg te houden van de voorraad. Ook in de Romeinse periode, de middeleeuwen en zelfs recenter blijft dit type structuur in gebruik.

V.4. LOSSE PAALKUILEN

Naast deze sporen van gebouwplattegronden en het bijgebouwtje werden nog tal van andere paalsporen opgegraven. Uit de configuraties konden echter geen bijkomende structuren gedistilleerd worden.

In de nabijheid van Gebouw 1 bevinden zich sporen 79 en 448. Tussen Gebouw 2 en Gebouw 4 bevindt zich spoor 619. In de omgeving van Gebouw 3 bevinden zich sporen 229, 267 en 268. Nabij het bijgebouwtje bevinden zich sporen 496, 497, 498 en 500. Ten noorden van deze laatste structuur, bij de kruising van grachten 404 en 407 bevinden zich 410bis, 413, 414, 444 en 486. Ook elders in het vlak, bij de opening tussen grachten 363 en 370, bevinden zich enkele losse paalsporen: 323, 352a, 352b, 352c en 354. Ten westen van de langwerpige kuil 278 bevinden

zich vijf paalsporen, namelijk 325, 326, 327, 328 en 329. Centraal in het opgravingsvlak bevindt zich tenslotte een laatste concentratie paalsporen. Er is een palenrij zichtbaar bestaande uit sporen 211, 237, 238, 239, 240, en 272. In dezelfde omgeving rond gracht 245 bevonden zich de volgende paalsporen: 168, 188, 190, 191, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 206, 207, 208, 209, 234, 235, 236, 331, 340, 550, 545, 549 en 559. Het is niet duidelijk welke structuur zich hier moet bevonden hebben.

V.5. KUILEN

Verspreid over de site werden diverse kuilen opgegraven. De functie van dergelijke structuren is nooit makkelijk te achterhalen. Het gaat mogelijk om afvalkuilen, voorraadkuilen, kuilen met een artisanale karakter, etc.

Een aantal kuilen verspreid over het opgravingsvlak hebben een soortgelijke vulling: 36, 40, 175, 176 en 192 (figuren 32 a en b). Bovenaan bestaat deze uit een vrij homogeen grijs pakket, daaronder een heterogeen bruine vulling met onderaan tenslotte een donker bruinzwart organisch pakket. De afmetingen variëren van ca. 50cm doorsnede tot ca. 2,20m. Uit deze sporen kon telkens aardewerk verzameld worden. Het betreft voornamelijk gedraaid fijn grijs aardewerk, daarnaast ook enkele vroeg rode scherven, Rijnlands rood beschilderd aardewerk en lokaal rood beschilderd aardewerk. De meeste kuilen kunnen zonder problemen in de 12de eeuw gedateerd worden. Op de site Evergem-Steenovenstraat werden een aantal soortgelijke kuilen aangetroffen. Daar werden ze geïnterpreteerd als voorraadkuilen (DE LOGI & SCHYNKEL 2008: 25, 31). Deze interpretatie is gebaseerd op vormelijke aspecten zoals het profiel en de vulling van de sporen en niet op ondersteunend natuurwetenschappelijk onderzoek. Het gaat dus louter om een hypothese die misschien ook van toepassing kan zijn op de genoemde kuilen van Ralingen/Schoonstraat.

Kuilen 119, 179 en 210 hebben een gelijkende vulling, deze bestaat uit een heterogeen donkergrijs pakket bovenaan, gevolgd door een heterogeen bruine laag met daaronder tot slot een vrij homogeen bijna zwart pakket (figuren 33 a en b). Ze zijn alle drie ca. 50cm diep bewaard en hebben een diameter van 1 à 1,20m. In kuil 119 werd een niet nader te dateren tegulafragment aangetroffen, in kuil 179 een wandscherf Rijnlands rood beschilderd aardewerk en in kuil 210 negen scherven waarvan zeven in gedraaid fijn grijs aardewerk, een in vroeg rood aardewerk en een niet nader te bepalen fragmentje. Het aardewerk uit deze kuilen lijkt te dateren in de 12de eeuw. De functie van de structuren is onbekend.

Kuil 153 bevindt zich tussen Gebouw 1 en 3 in en oversnijdt gracht 160. De kuil heeft een afmeting van ca. 3 bij 1,25m en is bewaard tot 45 à 50cm diep. De wanden van de kuil zijn vrij recht, de bodem is vlak (figuren 34 a en b). De vulling bestaat bovenaan uit een grijs pakket, gevolgd door een heterogeen pakket dat op versmeten moederbodem lijkt. De onderste laag bestaat uit een dun organisch bandje. In totaal werden 20 scherven gerecupereerd uit deze kuil, 14 daarvan zijn in gedraaid fijn grijs aardewerk, vier in lokaal rood beschilderd aardewerk en twee ervan kunnen niet gedetermineerd worden. De functie van deze kuil is onduidelijk. Er kan misschien in de richting van een voorraadkuil of silo gedacht worden.

Ten zuidwesten hiervan bevond zich kuil 180. Deze was ca. 2,25m lang en 1m breed. In doorsnede had deze ook steile, rechte wanden en een vlakke bodem die zich ca. 75cm diep bevond. De vulling is echter helemaal anders dan bij de voorgaande kuil. Bovenaan bevindt zich een vrij homogeen grijs pakket, gevolgd door een heterogeen grijze laag met verbrande leembrokken. Daaronder bevindt

Figuren 32 a en b: Kuilen 36 en 175.

Figuren 33 a en b: Kuilen 179 en 210.

Figuren 34 a en b: Kuil 153, coupes A en B.

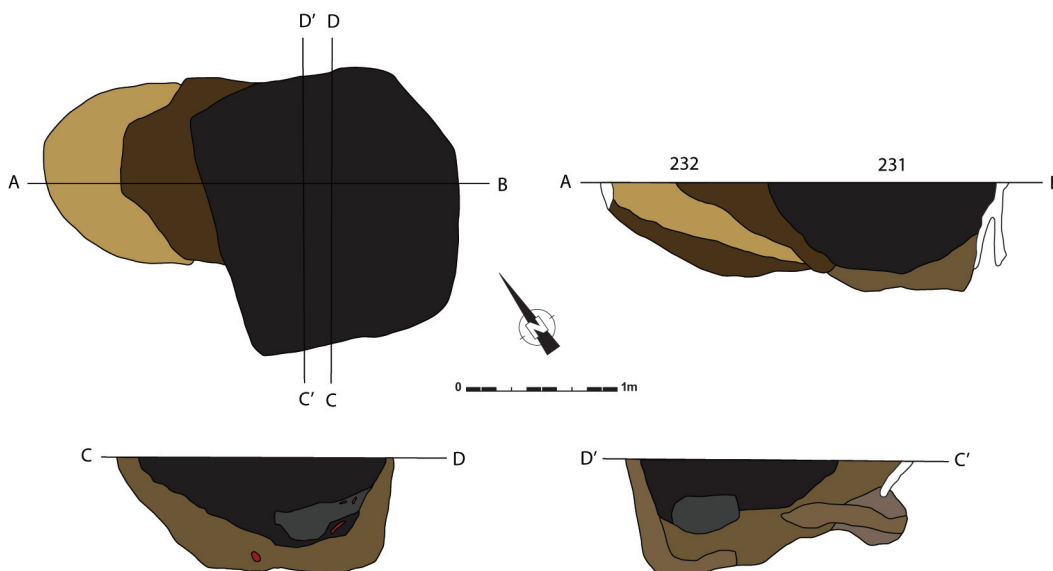

Figuren 35 a en b: Kuil 180, coupes A en B.

zich een soortgelijke laag, maar met veel kleinere brokjes en spikkels verbrande leem. Helemaal onderaan bevindt zich tenslotte een zeer heterogene laag met brokken moederbodem die zowel aan de boven- als onderkant afgeboord is met een zwart organisch laagje (figuren 35 a en b). In de vulling werden 20 scherven gevonden, waarvan 15 in gedraaid fijn grijs aardewerk. Daarnaast is er ook importaardewerk aanwezig: drie scherven Maaslands aardewerk en twee scherven Rijnlands rood beschilderd. De functie van deze kuil is onbekend, een mogelijk hypothese is dat het ook hier weer om een voorraadkuil of silo gaat.

Kuil 231 oversnijdt kuil 232 en heeft in grondvlak een afmeting van ca. 2,30 bij 1,80m. Kuil 232 heeft een diameter van ca. 1,20m. Kuil 231 heeft in profiel schuin aflopende wanden en een vlakke bodem (figuren 36 en 37). De vulling bestaat bovenaan uit een heterogeen grijs tot zwart vetting pakket met verbrande leembrokjes. Daaronder bevindt zich een heterogeen bruine laag. De vulling van kuil 232 bestaat uit drie lagen, onderaan bevindt zich een vrij homogene bijna zwarte laag, gevolgd door een pakket versmeten moederbodem, met bovenaan een heterogeen bruine laag. Deze laatste is vermengd geraakt bij het uitgraven van kuil 231. Voornamelijk uit kuil 231 kwam heel wat aardewerk, in totaal 110 scherven. Het merendeel, 95 stuks, bestaat uit gedraaid fijn grijs aardewerk (86,36%). Er werden ook nog twee scherfjes vroeg rood aardewerk aangetroffen (1,82%), een fragment Siegburg-aardewerk (0,91%) en een dakpanfragment (0,91%). De overige 11 scherven kunnen niet verder gedetermineerd worden. Ook kuil 232 bevat materiaal, maar wel

Figuur 36: Kuilen 231 en 232 in grondvlak en coupe, schaal 1:50.

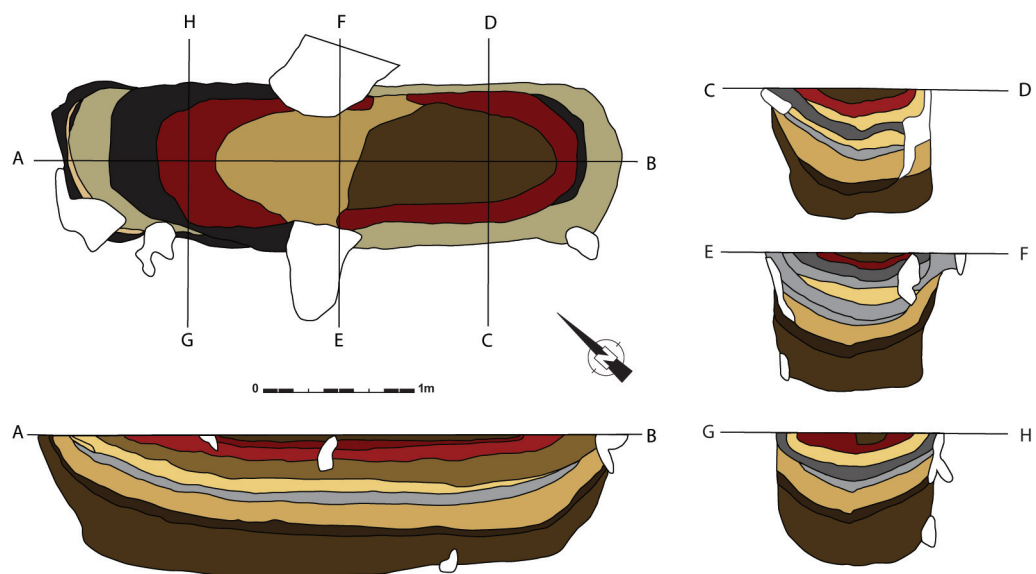
Figuur 37: Kuilen 231 en 232, coupe AB.

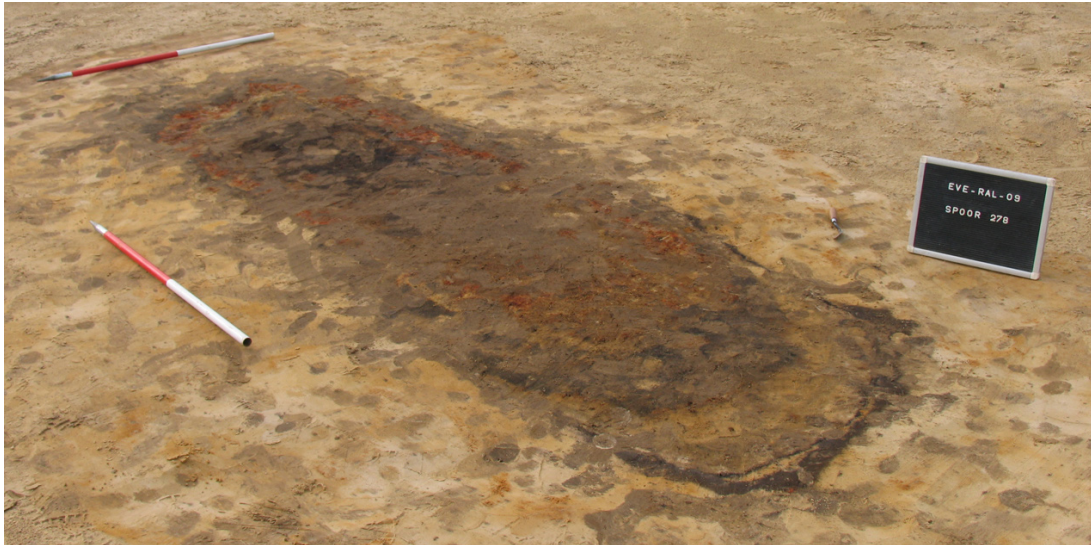

veel minder: 13 scherven gedraaid grijs aardewerk. Behalve de scherf Siegburg-aardewerk en het dakpanfragment dateert het overige materiaal duidelijk in de 12de eeuw. De functie van deze kuilen kon niet achterhaald worden.

Kuil 278 bevindt zich centraal in het opgravingsvlak en leek bij het afgraven een bijzondere kuil te zijn (figuur 38). Er was al aan het oppervlak een band verbrande leem te zien (figuur 39). De kuil heeft een afmeting van 3,64 bij 1,08m. In coupe heeft de kuil een profiel met vrij steile wanden en een vlakke bodem (figuur 40). De vulling heeft een uitgesproken gelaagdheid. Bovenaan bevindt zich een dunne bruine heterogene laag, gevolgd door een pakket verbrande leem. Eronder bevindt zich een afwisseling van heterogeen grijze en beige lagen, met daaronder een heterogeen wit en bruin gevlekt pakket met tot slot een vrij homogeen zwart pakket. Het is in dit pakket dat zich de meeste vondsten voordeden. In totaal werden 203 scherven gerecupereerd (figuur 41). 173 daarvan zijn in gedraaid fijn grijs aardewerk (85,22%) en zijn fragmenten van kogelpotten. De overige zijn 13 scherven vroeg rood aardewerk (6,4%), vijf scherven Maaslands aardewerk (2,46%), drie scherven Rijnlands rood beschilderd aardewerk (1,48%) en twee scherven steengoed (0,99%). Deze laatsten zijn waarschijnlijk intrusief materiaal. Een zevental scherven kunnen niet nader gedetermineerd worden (3,45%). Verder werden er nog een tweetal metalen staafvormige fragmenten opgegraven, een brok metaal, enkele brokjes natuursteen, een scherfje vlak groen glas en een aantal bot- en tandfragmenten.

Figuur 38: Kuil 278 in grondvlak en coupe, schaal 1:50.

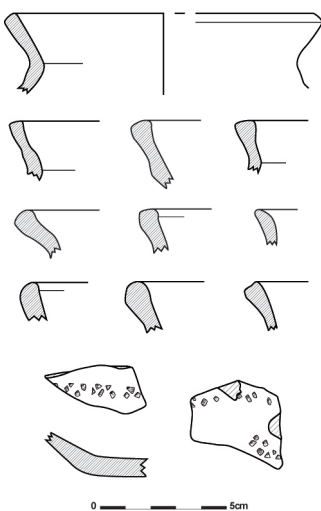

Figuur 39:
Terreinopname van kuil
278.

Figuur 40: Kuil 278,
coupe AB.

Figuur 41: Het significante
aardewerk van kuil 278, schaal
1:3.

Het aardewerk maakt het mogelijk deze kuil in de 12de eeuw te dateren. De functie van deze kuil is onduidelijk, soortgelijke kuilen worden vaak als extractiekuilen geïnterpreteerd, maar dit verklaart niet de gelaagde opvulling. Wellicht had deze kuil eerder een artisanale functie. Recent werden bij proefonderzoek te Rieme een aantal kuilen aangesneden die geïnterpreteerd worden als kolenbranderskuilen. Eén daarvan lijkt sterk op kuil 278, zowel wat vorm als opvulling betreft (persoonlijke communicatie Johan HOORNE).

Er zijn nog een aantal kuilen waar geen functie aan gegeven kan worden en waarvan de vulling geen specifieke kenmerken vertoont. Het gaat om kuilen 9, 14, 86, 96 en 97 die zich in de onmiddellijke omgeving van Gebouw 1 bevinden, kuilen 41 en 112 die zich ten zuiden daarvan bevinden, kuil 215 ten noorden van Gebouw 3, kuil 632 die zich naast een palenkoppel van Gebouw 4 bevindt, kuil 181 in de buurt van waterput 165, kuil 481 ten westen daarvan,

kuilen 184, 185, 186, 187, 187bis, 194, 194bis, 204, 212, 242, 246, 277 en 332 die zich centraal in het opgravingsvlak bevinden vlakbij waterputten 189, 241 en 243, en kuilen 486, 487, 525 en 529 tenslotte die zich bij de kruising van grachten 404 en 407 bevinden.

V.6. WATERPUTTEN

Op nederzettingssites worden vaak structuren aangetroffen die met watervoorziening te maken hebben. Dat is niet anders op de site Evergem-Ralingen/Schoonstraat. Er werden maar liefst 11 waterputten opgegraven, waaronder twee drenkkuilen.

Voor het opgraven van een waterput werd als volgt tewerk gegaan: Eerst en vooral werd het spoor opgeschaafd en gefotografeerd, waarop een detailgrondplan van de structuur ingetekend werd op schaal 1:20. Daarna werd bepaald hoe het spoor gecoupeerd zou worden, dit gebeurde telkens in vier kwadranten. Deze werden allemaal uitgegraven, maar ertussen bleef een balkje staan zodat de profielen telkens gefotografeerd en ingetekend (schaal 1:20) konden worden. Als laatste stap werden deze balkjes weggehaald om de profieltekeningen te kunnen vervolledigen. Ondertussen werden zowel pollenstalen als bulkstalen genomen. Indien nodig werd, in plaats van in één keer volledig door de structuur te gaan, een bijkomend grondvlak aangelegd dat opnieuw gefotografeerd en ingetekend werd. Dit gebeurde bijvoorbeeld wanneer er sporen van een bekisting zichtbaar werden. Daarna werd weer verder gecoupeerd, afhankelijk van de situatie al dan niet volgens dezelfde assen.

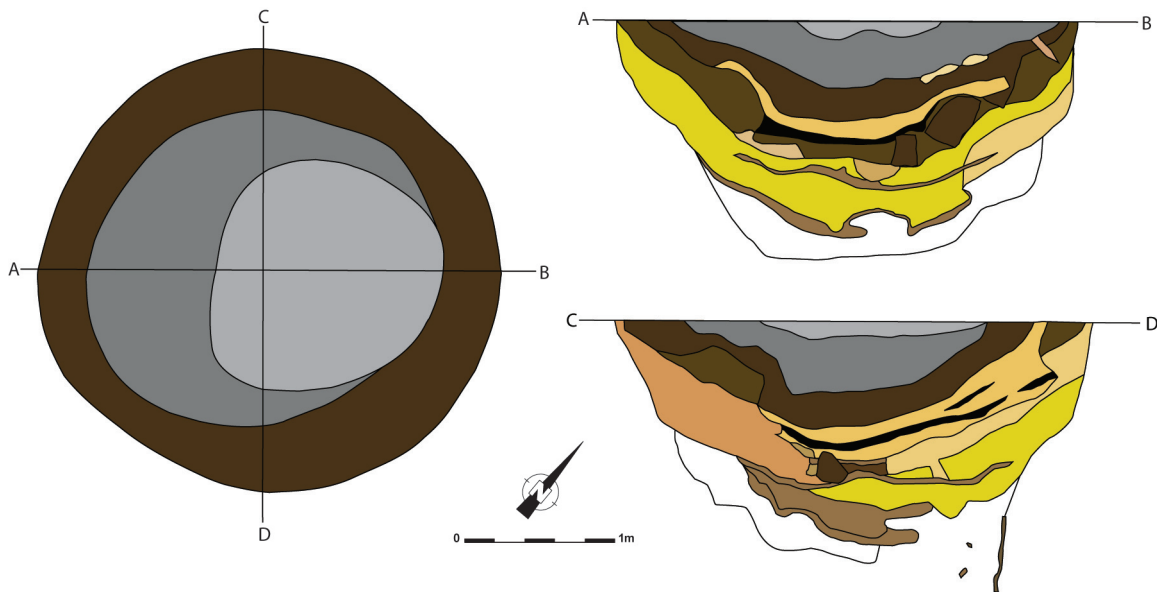
V.6.1. Waterput 45

Waterput 45 bevindt zich in het oosten van het opgravingsvlak, op een paar meter van de sleufwand (figuur 42). De ronde bruingrijze verkleuring heeft aan het oppervlak een diameter van 3,08m (figuur 43). Voor deze waterput werd grondbemaling voorzien zodat deze zonder problemen volledig opgegraven zou kunnen worden.

Bij het couperen bleek de waterput tot maximum 1,60m diep bewaard te zijn (figuur 44). De structuur heeft in doorsnede de vorm van een trechter en een voornamelijk zandige vulling. Deze bestaat bovenaan uit een aantal zeer heterogene bruin gevlekte lagen, waarschijnlijk het gevolg van een trage opvulling. Daaronder bevinden zich een aantal zeer bleke, bijna witte lagen afgewisseld met donkerdere lagen. Waarschijnlijk duidt dit op een snellere dempingsfase. Aan de zijanten bevonden zich daaronder enkele grote brokken moederbodem, die wellicht duiden op een snelle opvulling van de aanlegkuil. Helemaal onderaan werden in de moederbodem enkele minuscule stukjes hout

Figuur 42: Waterput 45, terreinopname grondvlak.

Figuur 43: Waterput 45, schaal 1:50.

Figuur 44: Waterput 45, coupe AB.

Figuur 45: Het significante aardewerk van waterput 45, schaal 1:3.

aangetroffen. Het is niet duidelijk of deze een onderdeel van een houten constructie waren of een natuurlijke oorsprong hebben. Uit deze waterput werden slechts drie scherven gerecupereerd (figuur 45), het gaat om een rand in gedraaid fijn grijs aardewerk, en een bodem en wandfragment in vroeg rood aardewerk. Een datering in de 12de eeuw is mogelijk.

V.6.2. Waterput 165

Waterput 165 is een zeer groot spoor met een ovale vorm en een afmeting van ca. 9m bij 6,10m (figuur 46). Het oppervlak heeft een vrij homogene grijsbruine kleur, met in het zuidoosten een vlek met verbrande leem en een donkerdere, bijna zwarte vlek er vlak naast (figuur 47). Gracht 178 raakt het spoor en in het midden ervan loopt gracht 161. Noch het grondplan, noch de coupes gaven duidelijkheid over de oversnijdingen. Er kan eventueel van uitgegaan worden dat zowel de waterput als de grachten gelijktijdig in gebruik waren, of dat het gebruik zo kort op elkaar volgde, dat de oversnijdingen nu zeer moeilijk leesbaar zijn.

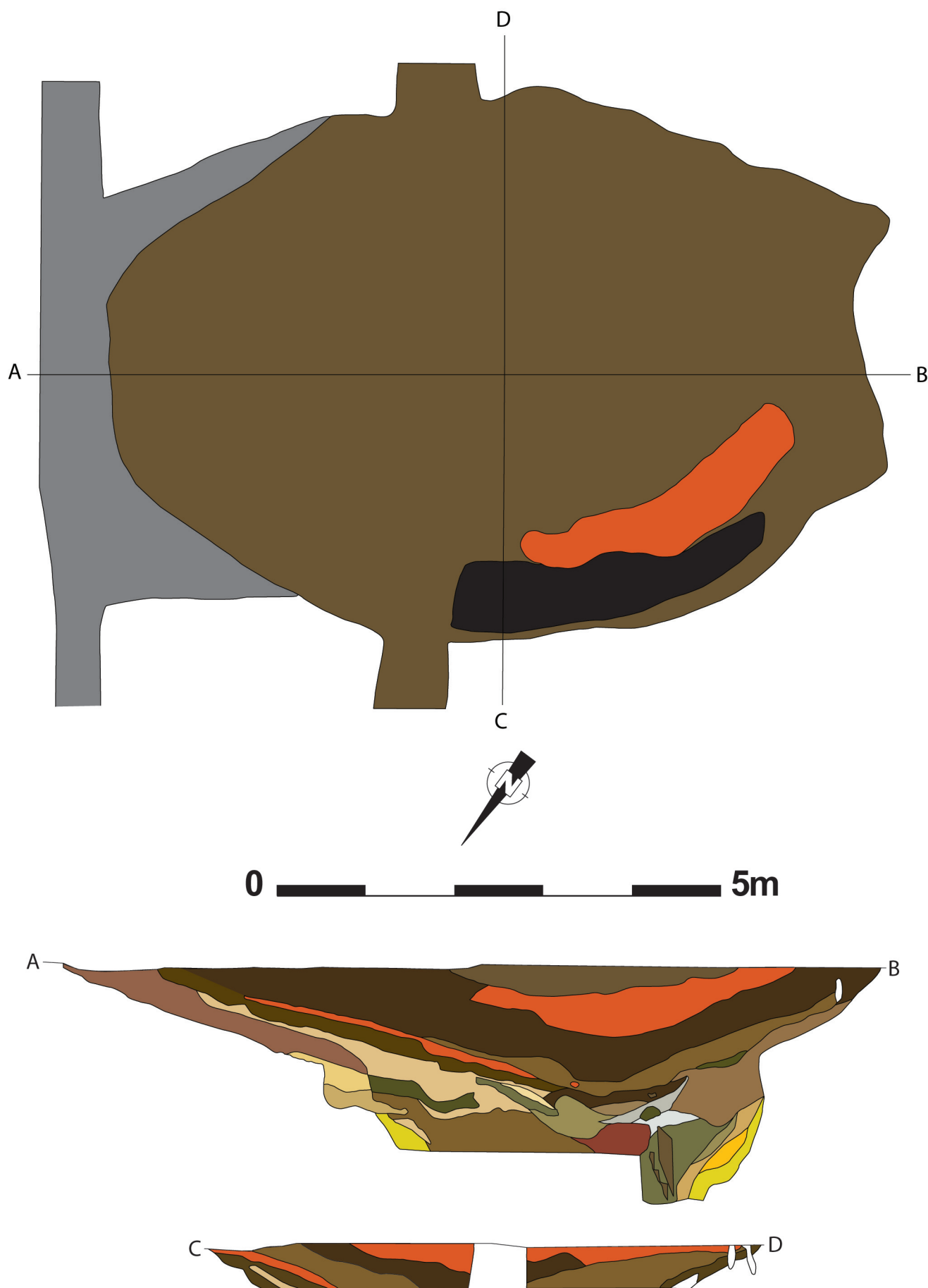
De structuur werd voorzien van grondbemaling. De eerste 50cm werden grotendeels manueel uitgehaald. Helaas kon omwille van tijdsdruk niet de volledige structuur op die manier onderzocht worden. De rest werd geprobeerd met de kraan te couperen. Dit was geen gemakkelijk opdracht: de bemaling was noodzakelijk om de structuur op te graven, maar belemmerde tegelijk de kraan om goed bij het spoor te geraken.

Het spoor heeft in doorsnede een trechtervorm, maar de noordoostelijke kant heeft een steilere insteek dan de lichter aflopende zuidwestelijke zijde. Door deze vorm en de grote omvang van het spoor wordt aangenomen dat het in dit geval om een drenkkuil voor vee gaat. De licht aflopende zijde maakt het voor het vee mogelijk om bij het water te komen. Grachten 164 en 182 ten westen van spoor 165 versterken dit idee, gezien zij eigenlijk naar de waterput toe een soort trechter vormen, mogelijk om het vee hierheen te leiden.

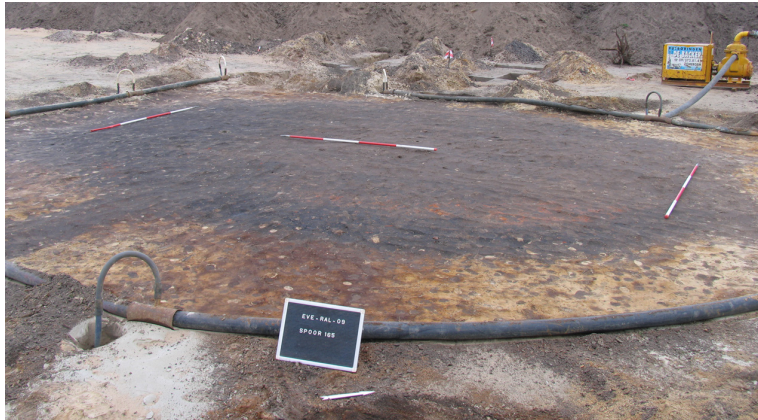
De vulling van de structuur bestaat bovenaan uit een vrij homogeen donkerbruin pakket met daarin een laag verbrande leem. Daaronder bevinden zich een aantal zeer heterogene bruine en beige gevlekte lagen. Vanaf ca. 160cm diep krijgen deze een blauwachtige kleur. Vermoedelijk gaat het om een vrij geleidelijke opvulling (figuur 48). Op 180cm diep werd plots een stuk hout aangetroffen, een eerste teken van een bekisting. Deze werd verder met de kraan blootgelegd, maar de put werd te onstabiel en bijgevolg onveilig om dit nog verder in te tekenen. Het betreft een vierkante bekisting met vier hoekpalen waartussen horizontale planken bevestigd waren als wanden. Door de slechte opgravingsomstandigheden konden de details betreffende de constructiemethode niet achterhaald worden. Ook naar de exacte afmetingen is het raden, de zijden waren mogelijk ca. 1,80 tot 2m lang. Het gaat in elk geval om een zeer grote en stevige waterput die waarschijnlijk als drenkkuil gebruikt werd. De coupe is uiteindelijk ingestort, het enige wat nog kon gebeuren was zoveel mogelijk hout en vondsten recupereren.

De bekisting bestaat waarschijnlijk grotendeels uit berkenhout. Dit kon reeds op het terrein opgemerkt worden, gezien bij een groot aantal planken de zeer herkenbare schors aanwezig is. Het hout is stevig, maar ook zeer waterverzadigd waardoor het tegelijk ook zacht is.

Het meeste aardewerk kan in de 12de eeuw gedateerd worden en werd in de bovenste, manueel uitgegraven lagen gevonden. Het gaat in totaal om 444 scherven (figuur 49). Het grootste deel, 326 scherven, betreft gedraaid fijn grijs aardewerk (73,42%). Dit wordt gevolgd door het vroeg rood aardewerk met 41 stuks (9,23%). Verder zijn er nog vier scherven van lokaal roodbeschilderd aardewerk aanwezig en telkens ook een scherp gedraaid grof grijs en zacht grijs gedraaid aardewerk. Ook importaardewerk uit die periode werd gerecupereerd: 11 scherven Maaslands aardewerk (2,48%) en een scherp Rijnlands rood beschilderd aardewerk. Bouwmaterialen onder de vorm van zes tegulafragmenten zijn ook aanwezig. Daarnaast zijn er enkele jongere scherven gevonden die waarschijnlijk intrusief zijn: vier scherven rood aardewerk, drie in steengoed en een scherp Spaanse lusterwaar. De overige 45 scherven waren niet determineerbaar.

Figuur 46: Waterput 165, schaal 1:50.

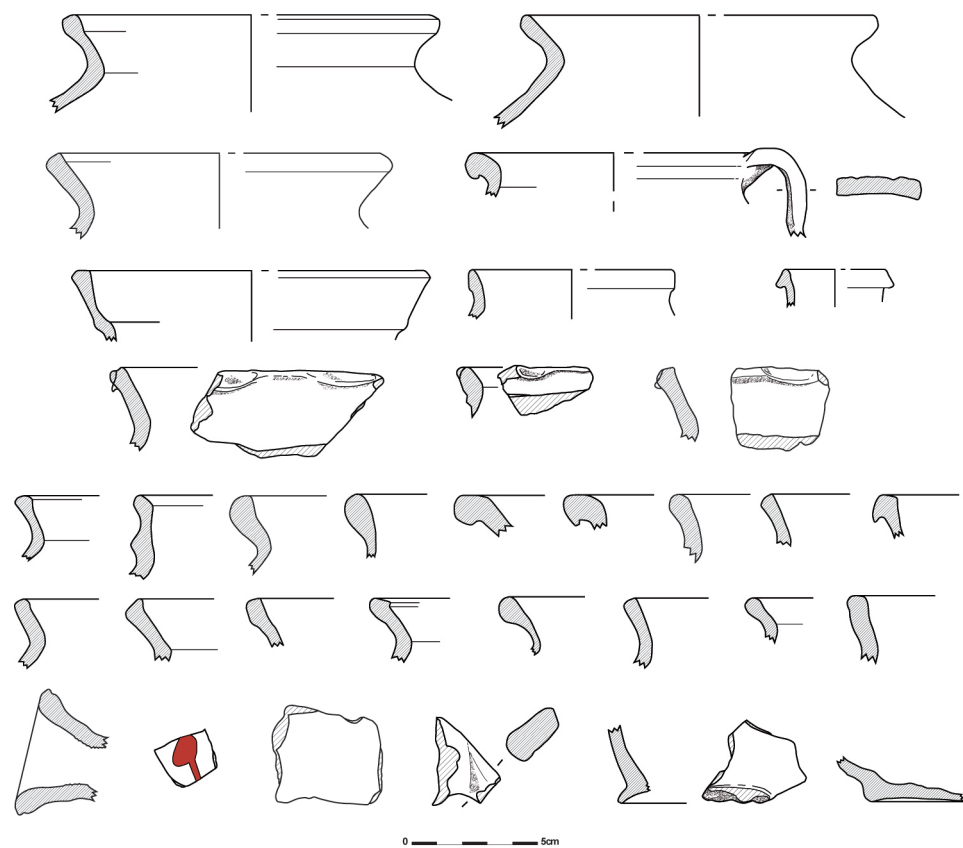

Figuur 47: Waterput 165, terreinopname grondvlak.

Figuur 48: Waterput 165, coupe AB.

Figuur 49: Het significante aardewerk van waterput 165, schaal 1:3.

Behalve aardewerk werden ook enkele metalen voorwerpen opgegraven: twee fragmenten van nagels, twee fragmenten van een “haakvormig” voorwerp, een zestal metaalslakken en nog enkele niet determineerbare brokjes. Er werden ook talrijke brokken steen gevonden. Een aantal hiervan zijn waarschijnlijk fragmenten van een maalsteen, maar het gaat ook om Doornikse kalksteen en enkele ander brokken. Tenslotte werden ook een aantal botfragmenten ingezameld.

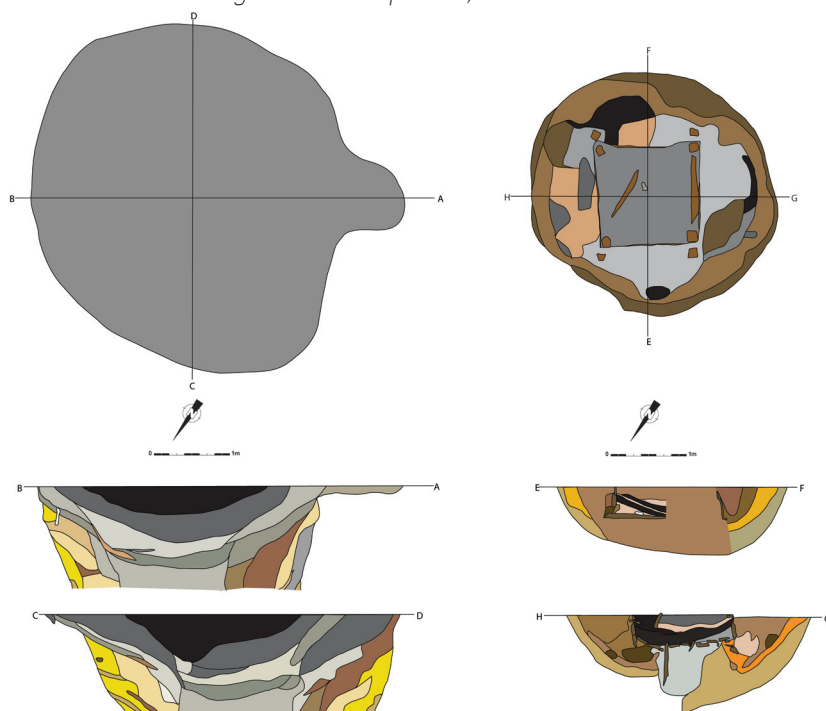
V.6.3. Waterput 189

Wellicht de meest spectaculaire waterput die opgegraven werd is spoor 189 (figuur 50). Ook deze waterput werd van grondbemaling voorzien zodat het opgraven ervan vlot kon verlopen. Toch werd het werk bemoeilijkt door twee opeenvolgende wolkbreuken. Deze lieten de put vol water lopen, waardoor een profiel deels verloren ging. Gelukkig kon de schade tot een minimum beperkt worden.

Spoor 189 is centraal in het opgravingsvlak gelegen, vlakbij een grachtencomplex en twee ander waterputten (241 en 243). In grondvlak heeft 189 een ronde vorm met uitstulping in het zuidwesten. De diameter van het spoor bedraagt 4,55m, bij de uitstulping 5m (figuur 51).

De uitstulping bleek bij het couperen slechts 10cm diep, de rest van het spoor heeft een trechtervormige doorsnede. De zandige vulling heeft een donkergrijze tot grijsbruine kleur en bestaat uit een opeenvolging van dunne bandjes, een gevolg van een geleidelijk opvulling. Aan de zijken van de trechter bevindt zich een blekere heterogene witte tot beige vulling, waarschijnlijk het restant van de aanlegkuil (figuur 52). Vanaf ca. 135cm diep worden de resten van een vierkante bekisting zichtbaar met zijden van ca. 140cm (figuur 53). Deze bekisting bestaat uit vier hoekpalen met daartegen horizontaal geplaatste houten planken. Er waren nog telkens een drietal horizontale planken bewaard. Aan de buitenkant zijn nog vier bijkomende hoekbalken geplaatst, waarschijnlijk om de horizontale planken op hun plaats te houden, of misschien gaat het om een herstelling (figuur 54). De bodem van de bekisting bevindt zich op ca. 180cm diep, deze bestaat uit een plankenbodem van een achttal planken breed (figuren 55 en 56). De buitenste hoekbalken zijn nog een 20 à 30cm dieper in de

Figuur 50: Waterput 189, schaal 1:100.

Figuur 51: Waterput 189, terreinopname grondvlak.

Figuur 52: Waterput 189, coupe CD.

Figuur 53: Waterput 189, terreinopname tweede grondvlak op ca. 135cm diepte.

Figuur 54: Waterput 189, coupe GH, houten bekisting.

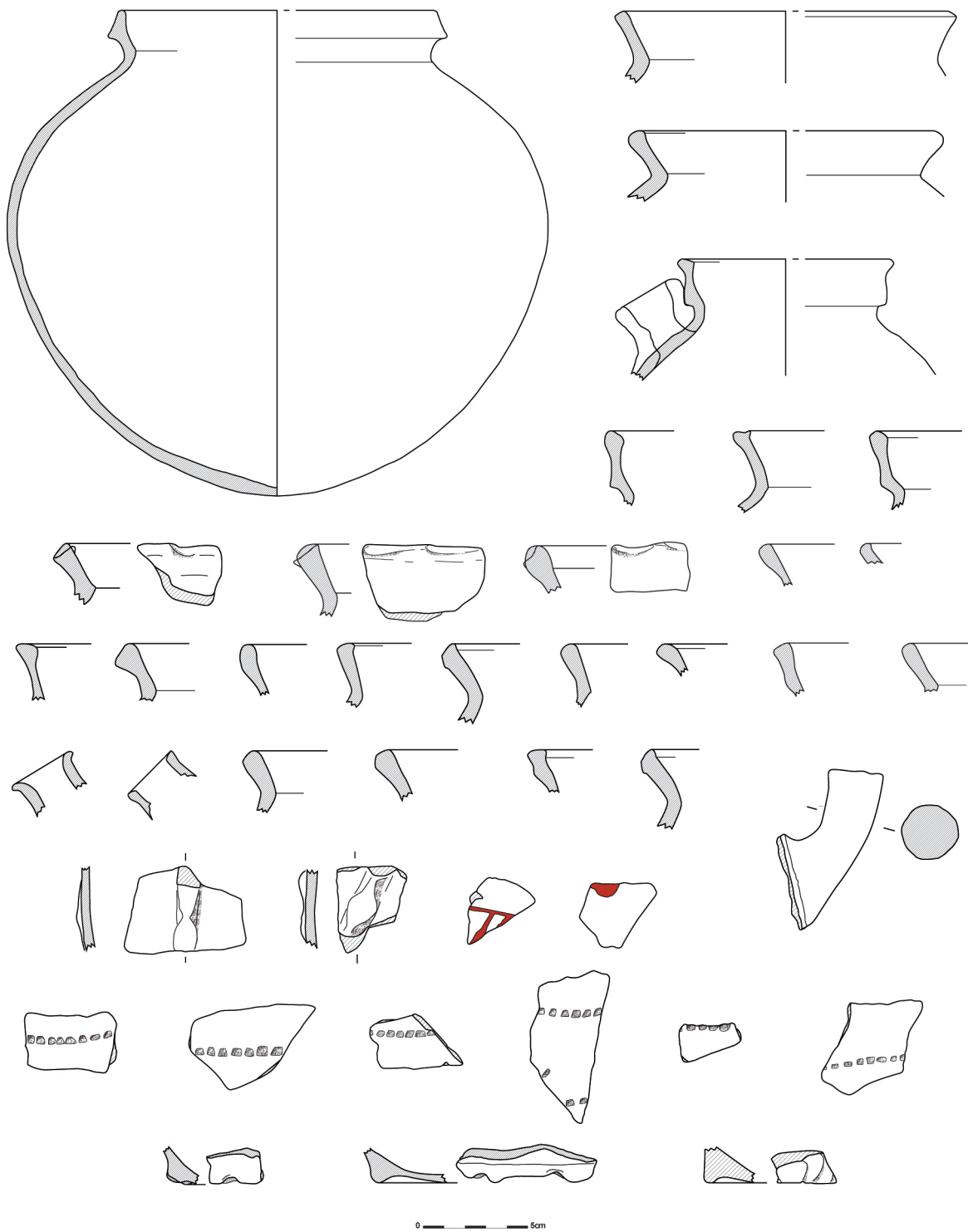
Figuur 55: Waterput 189, coupe GH, bodem houten bekisting.

Figuur 56: Waterput 189, coupe GH, detail bodem houten bekisting.

Figuur 57: Waterput 189, coupe GH.

Figuur 58: Een selectie uit het significante aardewerk van waterput 189, schaal 1:3.

moederbodem gedreven, de binnenste een 50 à 60cm dieper. De vulling binnenin de bekisting is plakkerig, organisch en zeer donker (figuur 57).

Het hout van de bekisting is vrij goed bewaard. Het is echter vrij waterverzadigd, dus hoewel het vrij stevig is, blijkt het tegelijkertijd ook zeer zacht materiaal. Vermoedelijk gaat het niet om eikenhout, maar misschien net als bij enkele andere waterputten (165 en 645) om berkenhout.

Uit deze waterput werd enorm veel aardewerk gerecupereerd, maar liefst 918 scherven (figuur 58). Het merendeel van de scherven (775 stuks, 84,4%) betreft lokaal gedraaid fijn grijs aardewerk.

Daarnaast is ook het vroeg rood aardewerk aanwezig (112 stuks, 12,2%). Er is een klein aandeel aan importwaar: zeven scherven Rijnlands rood beschilderd (0,76%) en tien scherven Maaslands aardewerk (1,09%). Verder werden ook vier scherven lokale imitatie van roodbeschilderd aardewerk gerecupereerd (0,44%), een scherp rood aardewerk, twee dakpanfragmenten en een intrusieve Romeinse scherp. De overige zes scherven kunnen niet gedetermineerd worden. De totaliteit van de vondsten laat toe deze context in de 12de eeuw te dateren.

Naast aardewerk werden ook een aantal metaalslakken en brokken metaal gevonden, een brok verweerde Doornikse kalksteen, enkele mogelijke fragmentjes van een maalsteen, restanten van dierlijke tanden en iets wat op een fragmentje leer lijkt.

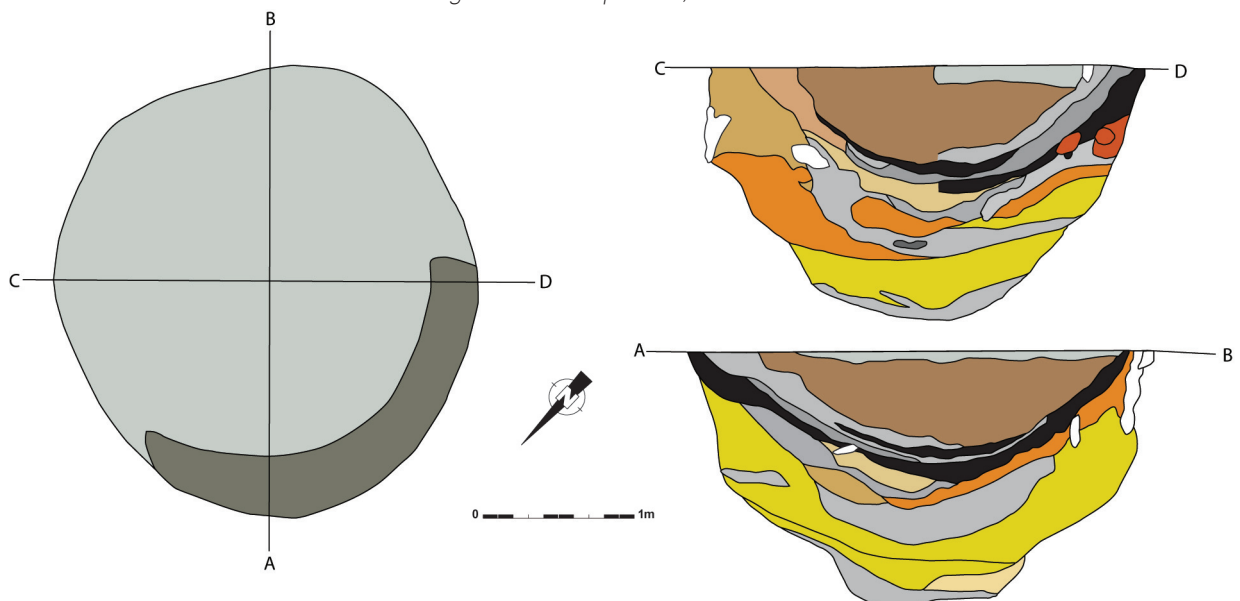
V.6.4. Waterput 241

Waterput 241 bevindt zich eveneens centraal in het opgravingsvlak, op slechts enkele meters van waterput 189 (figuur 59). In grondvlak had deze een licht ovale vorm met een diameter van 2,96m (figuur 60). De structuur werd voorzien van grondbemaling om het couperen ervan vlot te laten verlopen.

De structuur bleek na couperen bewaard te zijn tot ca. 1,70m diep en heeft een trechtervorm. De vulling is zandig, zeer heterogeen bruin tot beige en bestaat uit een opeenvolging van smalle bandjes. Vermoedelijk betreft het een vrij geleidelijke opvulling. Op ca. 70cm diep bevindt zich een zwarte, houtskoolrijke laag die verbrand bot en secundair verbrand aardewerk bevat. Er werd geen enkel fragment van een eventuele bekisting aangetroffen. Naar onder toe is de waterput sterk uitgeloozd (figuur 61).

Deze waterput had ook heel wat vondsten in petto. Wat aardewerk betreft werden er 344 scherven verzameld (figuren 62): 255 blijken scherven lokaal gedraaid fijn grijs aardewerk te zijn (74,13%), 20 zijn vroeg rood aardewerk (5,81%). Ook importaardewerk is weer aanwezig: 53 scherven Maaslands aardewerk (15,41%) en 3 scherven Rijnlands rood beschilderd aardewerk (0,87%). De overige 13 scherven kunnen niet gedetermineerd worden. Behalve één wandscherf blijken alle scherven van het Maaslands aardewerk afkomstig te zijn van een tuitpot met een eenvoudige omgeplooid rand (figuur 63). Het materiaal kan in de 12de eeuw gedateerd worden.

Figuur 59: Waterput 241, schaal 1:50.

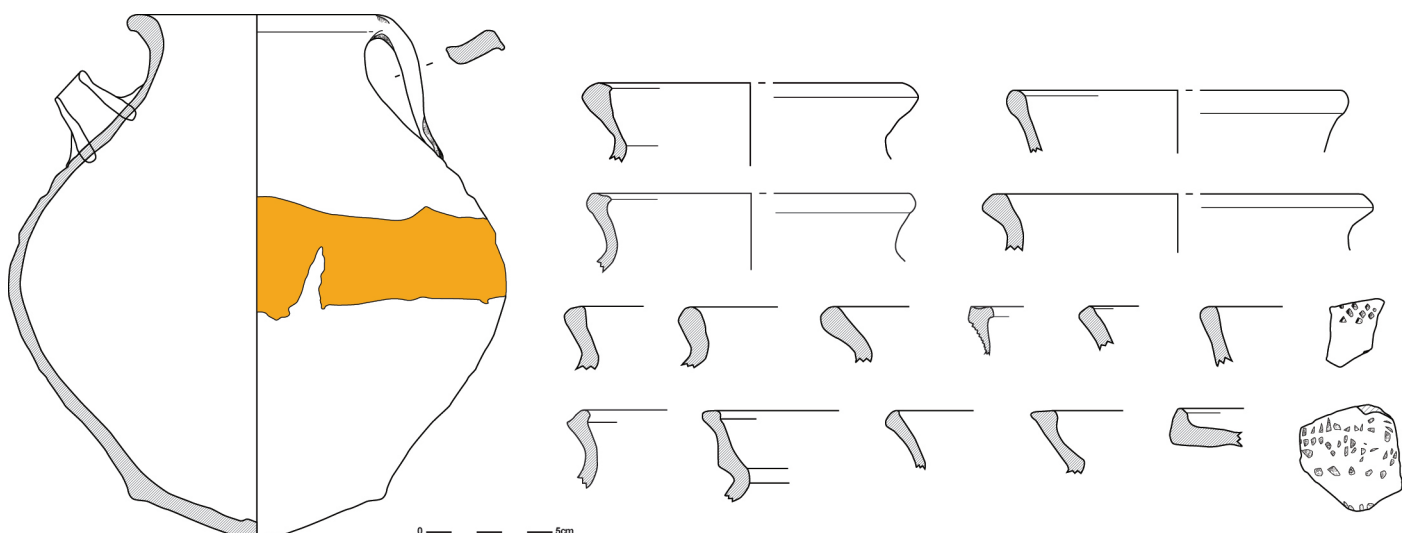

Figuur 60: Waterput 241, terreinopname grondvlak.

Figuur 61: Waterput 241, coupe AB.

Figuur 62: Het significante aardewerk van waterput 241, schaal 1:3.

Figuur 64: Gewichtje uit waterput 241.

Figuur 63: Tuitpot in Maaslands aardewerk uit waterput 241.

Daarnaast werd een metalen gewichtje gevonden (figuur 64), een vijftal fragmenten van een "haakvormig" voorwerp, enkele onherkenbare brokken metaal en metaalslakken, kleine en grote verweerde brokken van mogelijk een maalsteen, en tenslotte fragmenten verbrand bot.

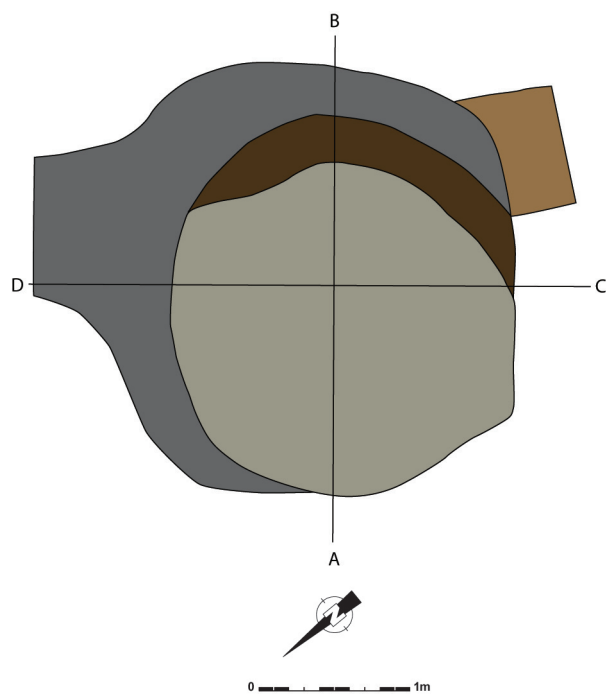
V.6.5. Waterput 243

Waterput 243 is de derde waterput die centraal in het opgravingsvlak gelegen is, op enkele meters afstand van waterputten 189 en 241 (figuur 65). Deze waterput is rond, heeft een diameter van 2,82m en is gelegen op gracht 193/335 die er gewoon in lijkt uit te monden (figuur 66). Zoals bij de voorgaande waterputten werd er grondbemaling rond geplaatst zodat de opgraving ervan probleemloos zou verlopen.

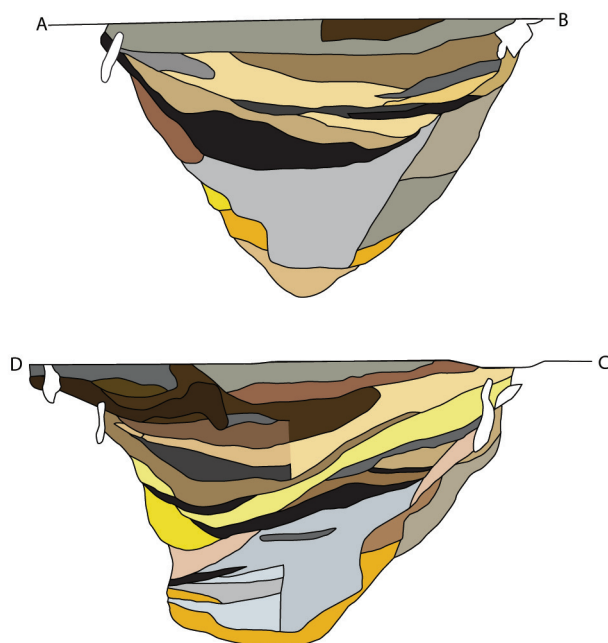
In coupe AB heeft de waterput een eerder V-vormige profiel (figuur 67), coupe CD toonde dan weer een trechtervormig profiel. De voornamelijk zandige vulling bestaat bovenaan uit heterogeen bruingrijs zand afgewisseld met lichter beige tot bijna witte banden. In het onderste gedeelte van de waterput kan de aanlegkuil onderscheiden worden rechts in coupe AB. Deze bestaat uit een heterogeen donkerbruin pakket gevolgd door een heterogeen bleekbeige pakket. De opvulling van de waterput zelf snijdt hierdoor en heeft onderaan een heterogeen grijsbruine vulling gevolgd door een vrij heterogene donkerbruine, bijna zwarte vulling. Bij het opgraven werd in de vulling geen enkel fragment hout van een mogelijke bekisting opgemerkt.

Wel werden er veel andere vondsten gedaan, waarvan aardewerk het grootste deel vormde. Er werden 327 scherven opgegraven (figuur 68). Het grootste deel is opnieuw gedraaid fijn grijs aardewerk, met 304 scherven (92,97%). De rest zijn 13 scherven vroeg rood aardewerk (3,98%), drie scherven Rijnlants rood beschilderd aardewerk, twee scherven Maaslands aardewerk en tenslotte vijf niet determineerbare fragmenten. Het aardewerk wordt in de 12de eeuw gedateerd.

Daarnaast werd een groot, langwerpig metalen object bovenaan in de vulling aangetroffen (figuur 69). Aan de basis is het ca. 6cm breed en vrij plat waarna het op een punt toeloopt, daar is het ca. 3cm breed. Het object is sterk aangetast door corrosie, de functie is niet bekend, suggesties zijn evenwel welkom. Verder werden er nog een tweetal onherkenbare kleine brokjes metaal en twee metaalslakken gerecupereerd. Een aantal brokjes van mogelijk een maalsteen en een schilfer groen glas behoren ook tot de vondsten.

Figuur 65: Waterput 243, schaal 1:50.

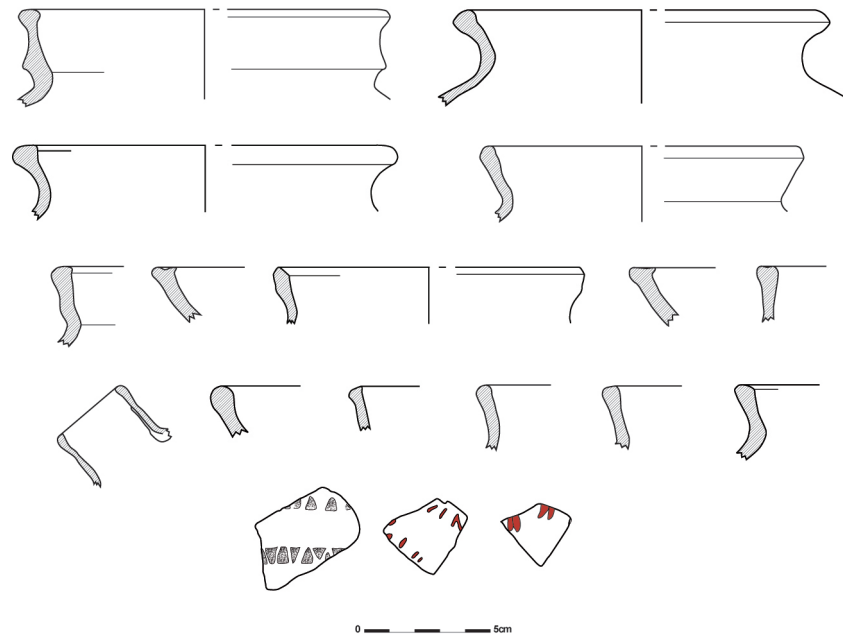
Figuur 66: Waterput 243, terreinopname grondvlak.

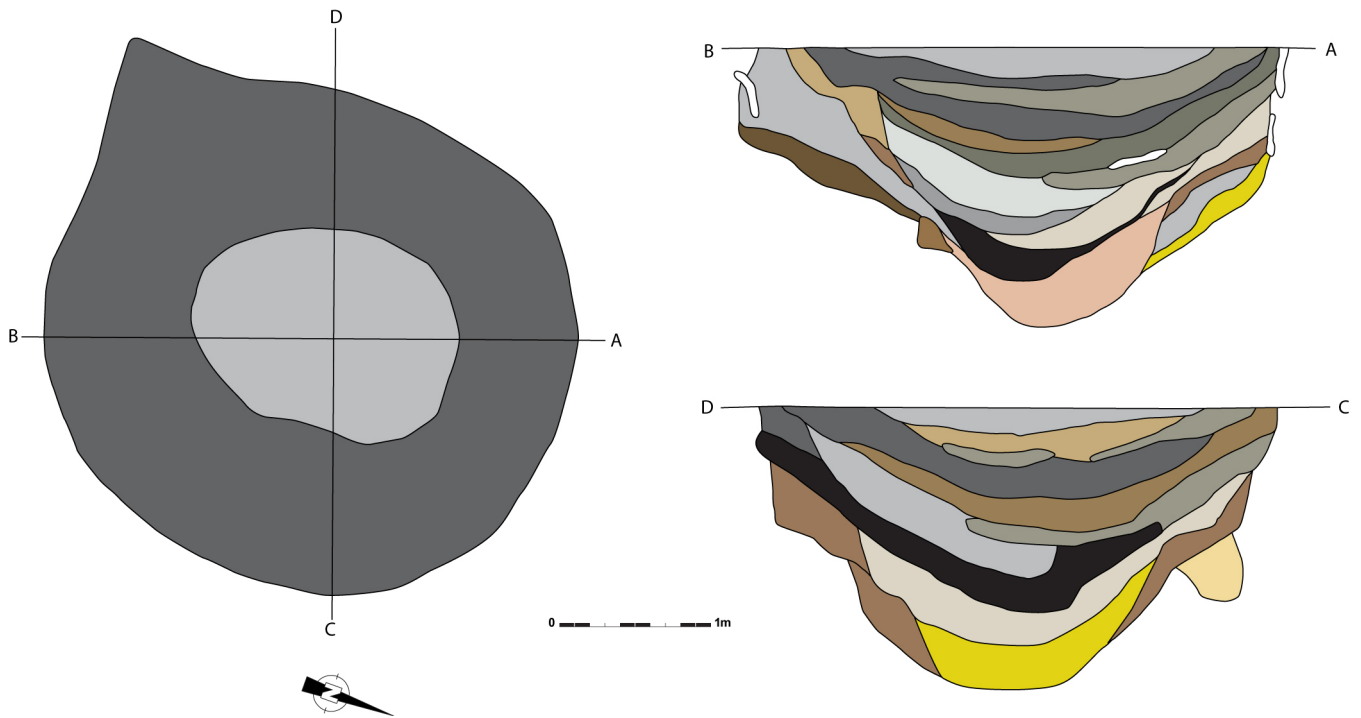
Figuur 67: Waterput 243, coupe AB.

Figuur 68: Het significante aardewerk van waterput 243, schaal 1:3.

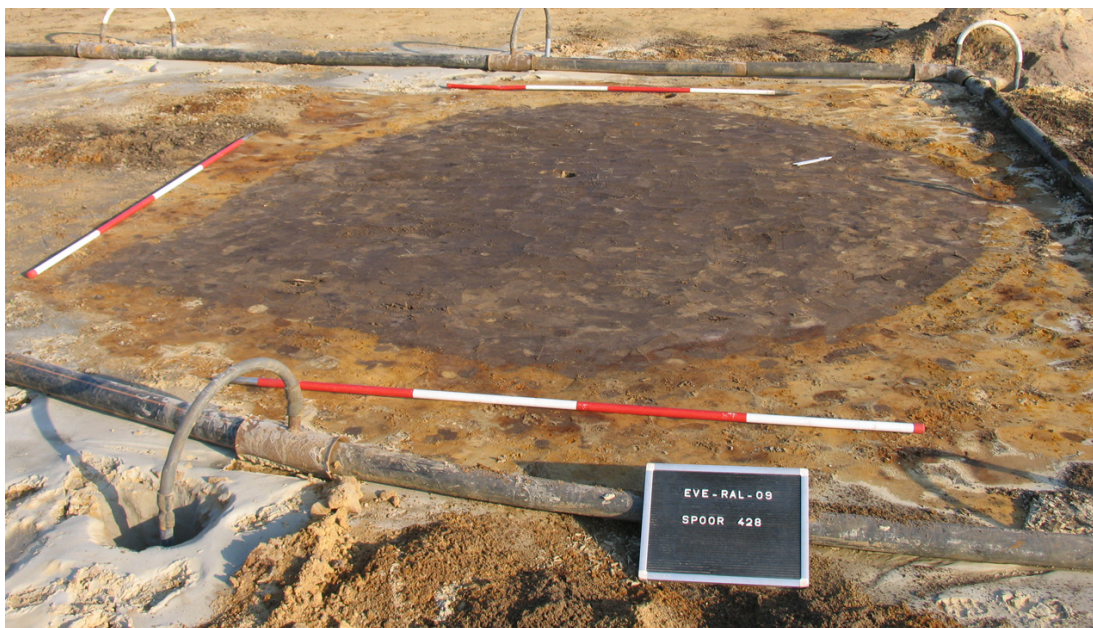

Figuur 69: Metalen object uit de vulling van waterput 243.

Figuur 70: Waterput 428, schaal 1:50.

Figuur 71: Waterput 428, terreinopname grondvlak.

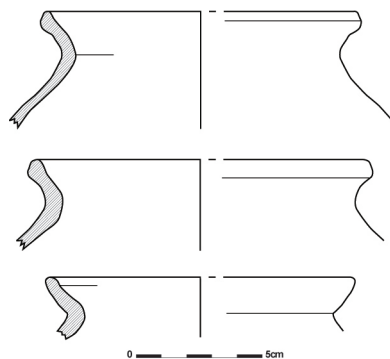
V.6.6. Waterput 428

Waterput 428 situeert zich in het zuidwesten van het opgravingsvlak, vlakbij de zuidelijke sleufwand (figuur 70). Hij is in grondplan quasi rond van vorm, met een diameter van 3,56m (figuur 71). Rond deze structuur werd grondbemaling aangelegd zodat het opgraven ervan vlot zou verlopen.

Uit de coupes blijkt dat de structuur nog tot een diepte van 1,88m bewaard was (figuur 72). Ondanks de bemaling brokkelde de onderkant van de coupes door het grondwater af. Gelukkig konden de tekeningen vervolledigd worden voordat ze instortten. Het profiel van de waterput heeft een V-vorm, de vulling bestaat uit een opeenvolging van heterogeen grijze en bruine lagen. Onderaan werden dit dunnere bandjes die ook donkerder en organischer zijn, wat op een geleidelijke opvulling wijst. Er werd geen enkel houtfragment van een eventuele bekisting aangetroffen.

Figuur 72: Waterput 428, coupe AB.

Figuur 73: Het significante aardewerk van waterput 428, schaal 1:3.

Wel werd aardewerk gerecupereerd uit deze waterput, in totaal 70 scherven (figuur 73). 45 daarvan zijn in gedraaid fijn grijs aardewerk (64,29%), 17 in vroeg rood aardewerk (24,29%), de overige 8 scherven zijn niet determineerbaar. Dit materiaal is te dateren in de 12de eeuw. Ook een verweerde brok en enkele schilfers van mogelijk een maalsteen werden in de vulling gevonden, en een fragment silex dat niet bewerkt lijkt.

V.6.7. Waterput 492

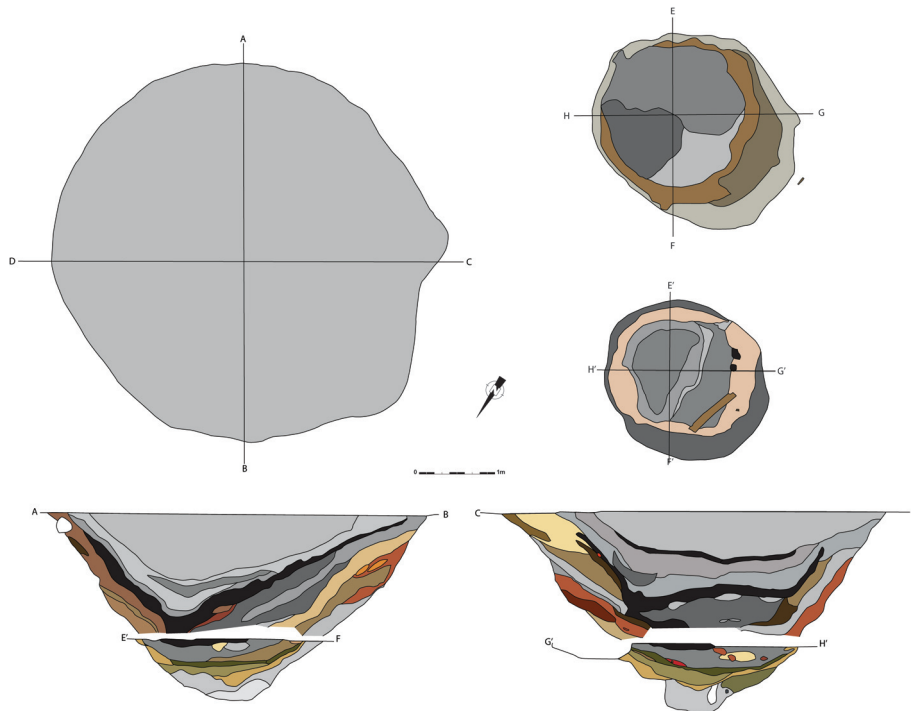
Deze waterput is opnieuw in het zuidwestelijke deel van het opgravingsvlak gelegen, vlakbij de voorgaande en op enkele meters van de sleufwanden (figuur 74). De diameter van dit spoor bedraagt 5m (figuren 75 en 76). Ook rond deze waterput werd grondbemaling aangelegd om problemen bij het opgraven te voorkomen, wat geen overbodige luxe bleek te zijn.

Het spoor heeft een trechtervormig profiel en is nog tot ca. 2,40m diep bewaard (figuren 77 en 78 a en b). De vulling bestaat bovenaan uit een vrij homogeen grijsbruin pakket dat waarschijnlijk geleidelijk ontstaan is na stabilisatie van de uit gebruik geraakte waterput. Eronder bevindt zich een opeenvolging van een aantal grijze banden waaronder zich een dik, vetig, bijna zwart pakket bevindt. Daaronder tenslotte bevindt zich een opeenvolging van grijze heterogene lagen met spoelbandjes die op een trage opvulling wijzen. Bijna helemaal onderaan zit een bladerpakket van een cm dik (figuur 79). Er werd ook een stukje bewerkt hout aangetroffen (figuur 80). Of dit een onderdeel van een beschoeiing is of een andere functie had, kan niet vastgesteld worden.

In de waterput werden in totaal 193 scherven gevonden (figuur 81). De overgrote meerderheid, 129 scherven, zijn opnieuw gedraaid fijn grijs aardewerk (66,84%), en ook het vroeg rood aardewerk

is met 33 scherven goed vertegenwoordigd (17,10%). Het lokaal rood beschilderd aardewerk is aanwezig met vier scherven (2,03%), het Rijnlands rood beschilderd met 3 scherven (1,55%) en het Maaslands aardewerk met zes scherven (3,11%). Recenter materiaal zoals steengoed (twee scherven, 1,04%) en een viertal baksteenfragmenten (2,03%) werden aangetroffen, en tenslotte is er nog een restgroep van 12 fragmenten die niet nader gedetermineerd kunnen worden (6,22%). De totaliteit van deze vondsten laat een datering toe in de 12de eeuw.

Naast aardewerk werden een tweetal fragmenten van metalen nagels gevonden en enkele kleine brokstukjes van waarschijnlijk een maalsteen.

Figuur 74: Waterput 492, schaal 1:100.

Figuur 75: Waterput 492, terreinopname grondvlak.

Figuur 76: Waterput 492, terreinopname tweede grondvlak, ca. 160 à 170cm diep.

Figuur 77: Waterput 492, coupe AB.

Figuren 78 a en b: Waterput 479, coupes EF en E'F'.

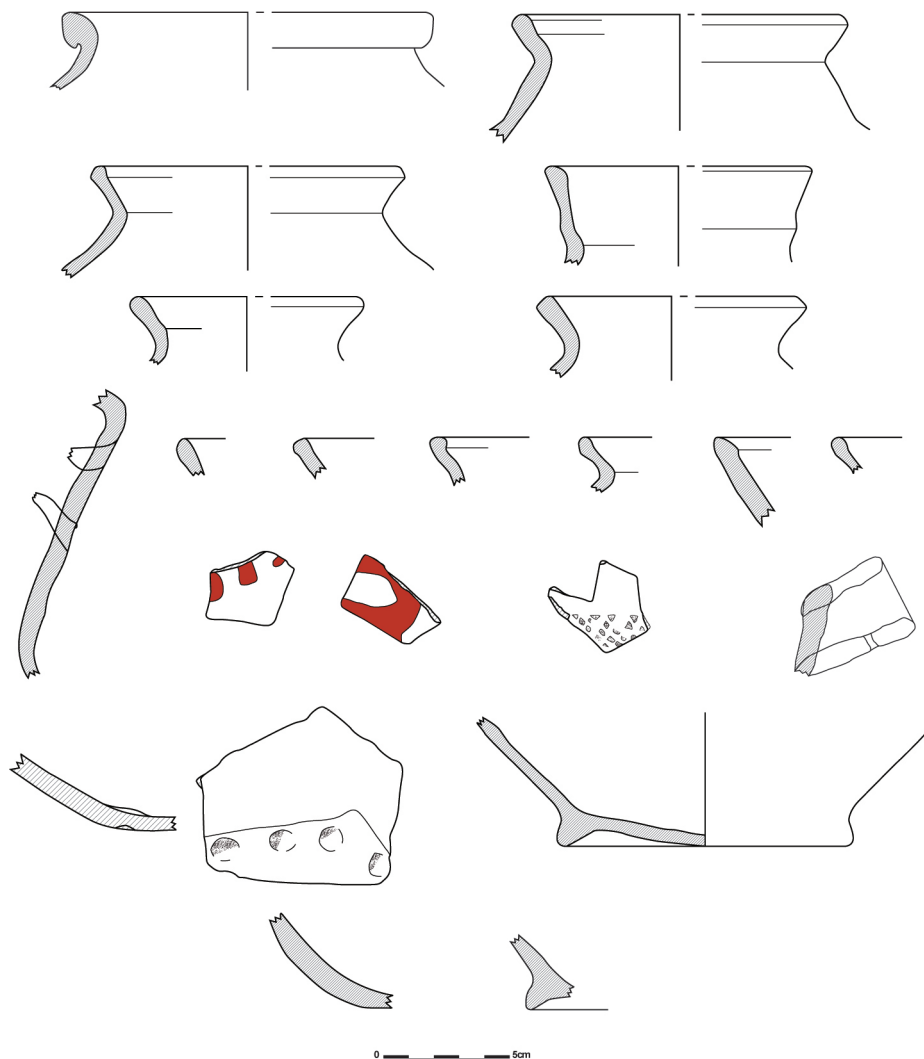

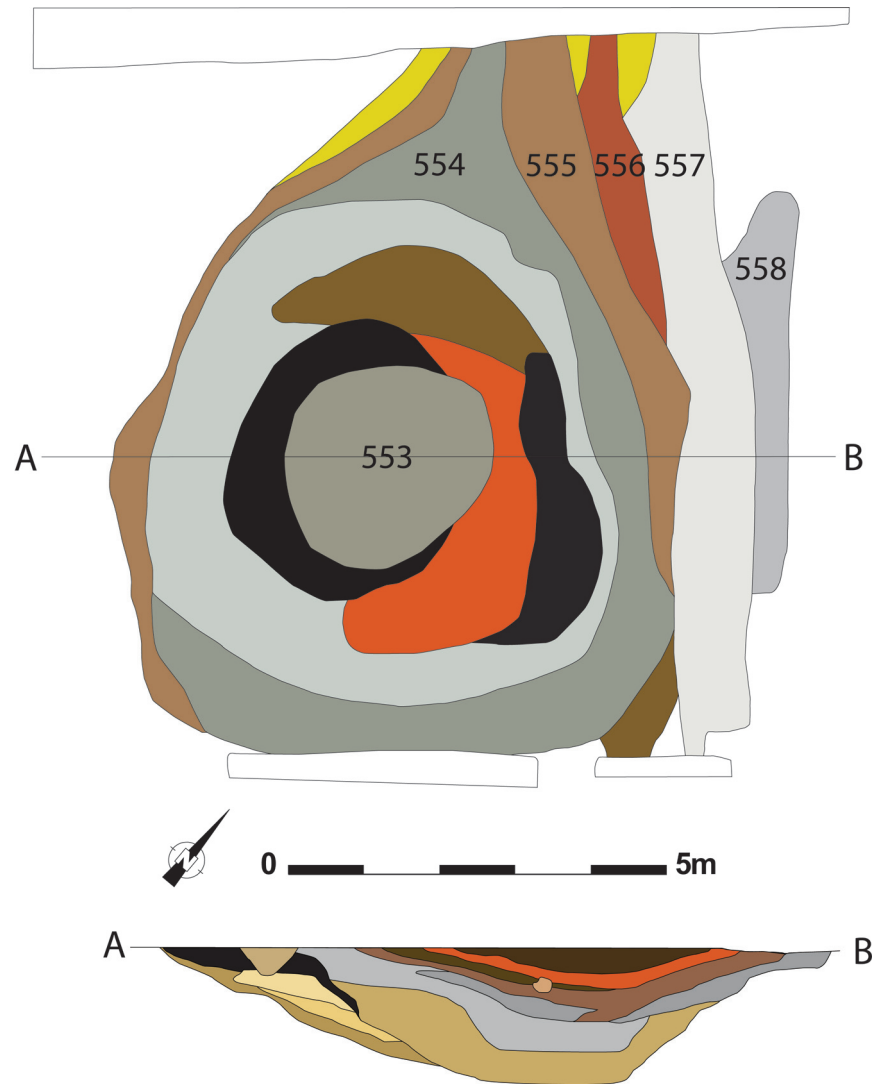
Figuur 79: Detail van het bladerpakket onderaan in waterput 492.

Figuur 80: Fragment hout uit de onderste lagen van waterput 492.

Figuur 81: Het significante aardewerk van waterput 492, schaal 1:3.

Figuur 82: Waterput 553, schaal 1:100.

V.6.8. Waterput 553

Net zoals bij waterput 165 betreft het hier een zeer groot spoor. Het ligt in het noordwesten van het opgravingsvlak, slechts enkele meters ten zuidwesten van Gebouw 3. In grondvlak is de structuur ovaal en heeft een afmeting van 12,5 bij 10m. Deze kreeg in eerste instantie de nummers 343, 366 en 517 mee. Omdat het spoor oversneden werd door diverse grachten, zowel middeleeuwse als recente, leek het interessant om 40 à 50cm dieper een nieuw grondvlak aan te leggen. De tekening werd opnieuw genummerd, deze keer kreeg de waterput de nummers 553, 554 en 555 mee. In het oosten oversnijden enkele grachten de structuur die op die diepte nog een afmeting van 8,30 bij 7,50m heeft (figuur 82 en 83).

Voor deze structuur was er geen bemaling voorzien. Ook de tijdsdruk dwong het couperen met de kraan af. De diepte van de waterput, gemeten vanaf het grondvlak, bedraagt ca. 2,20 à 2,30m. De zuidwestelijke wand van het profiel blijkt steiler dan de geleidelijker afhellende wand van de noordoostelijke kant (figuur 84). Deze vorm van het profiel en de afmetingen van de waterput laten toe deze als drenkkuil te interpreteren. De vulling van de kuil bestaat uit een opeenvolging van donkerbruine en donkergrijze lagen. De grond was zeer waterverzadigd, wat het optekenen en interpreteren van de coupe bemoeilijkte. Er kunnen wel een aantal grote opvullingspakketen onderscheiden worden, maar er is weinig duidelijkheid over de precieze opvullingsgeschiedenis. Waarschijnlijk gaat het om een geleidelijke opvulling. Op één exemplaar (557) na konden de grachten die de waterput in grondvlak

doorsneden (556 en 558) in coupe niet onderscheiden worden van de opvulling van de waterput. Het lijkt erop alsof gracht 302 gewoon uitmondt in waterput 553.

Uit de waterput werden in totaal 61 scherven gerecupereerd (figuur 85). Het gaat voornamelijk om gedraaid fijn grijs aardewerk (49 scherven, 80,33%). Daarnaast komen ook vroeg rood aardewerk voor met 8 scherven (13,11%), een scherf lokaal rood beschilderd aardewerk (1,64%) en twee tegulafragmenten (3,28%). Een scherf kan niet verder gedetermineerd worden. Daarnaast werd ook een brok Doornikse kalksteen aangetroffen en kleine en grote brokken van mogelijk een maalsteen. Het materiaal kan in de 12de eeuw gedateerd worden.

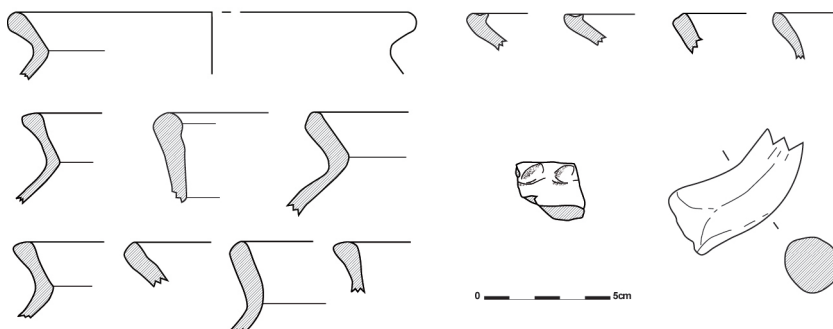

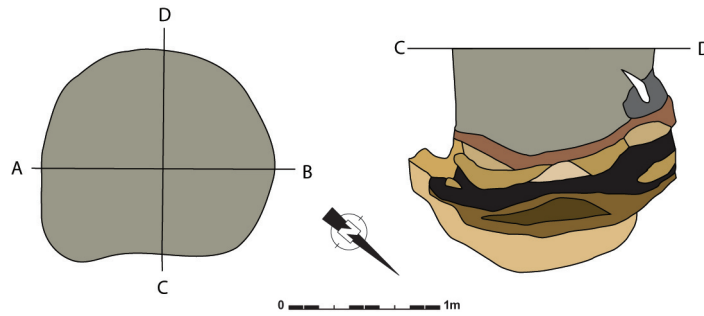
Figuur 83: Waterput 553, terreinopname grondvlak.

Figuur 84: Coupe op waterput 553.

Figuur 85: Het significante aardewerk van waterput 553, schaal 1:3.

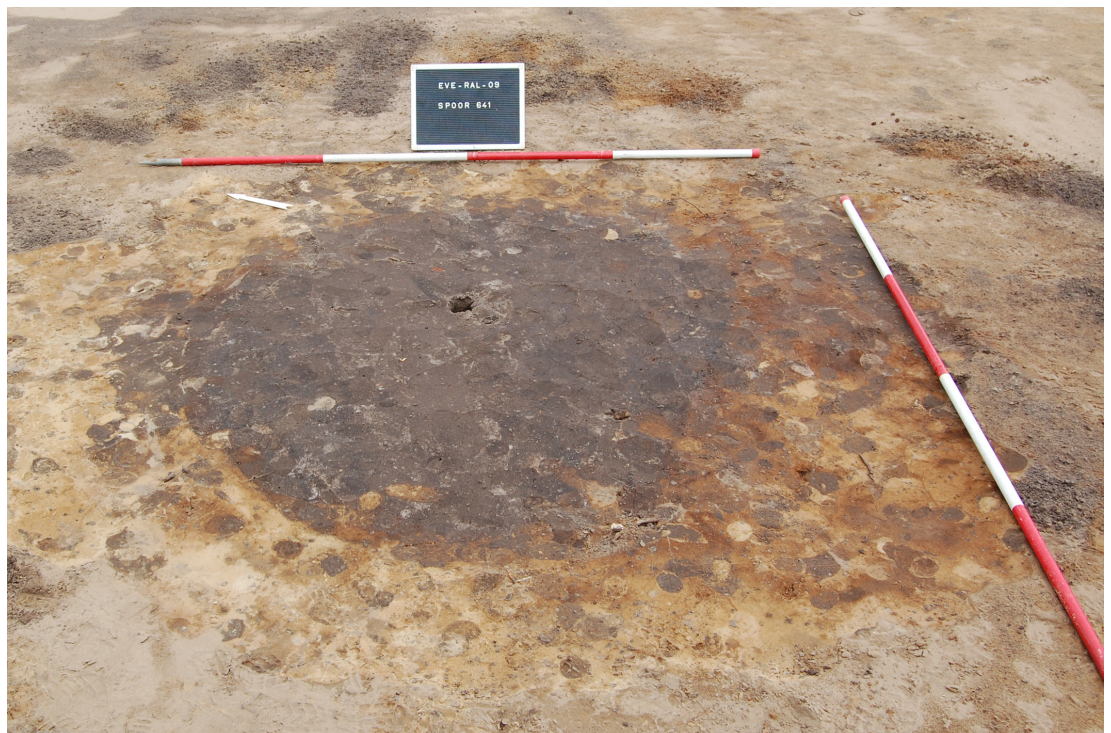
Figuur 86: Waterput 641, schaal 1:50.

V.6.9. Waterput 641

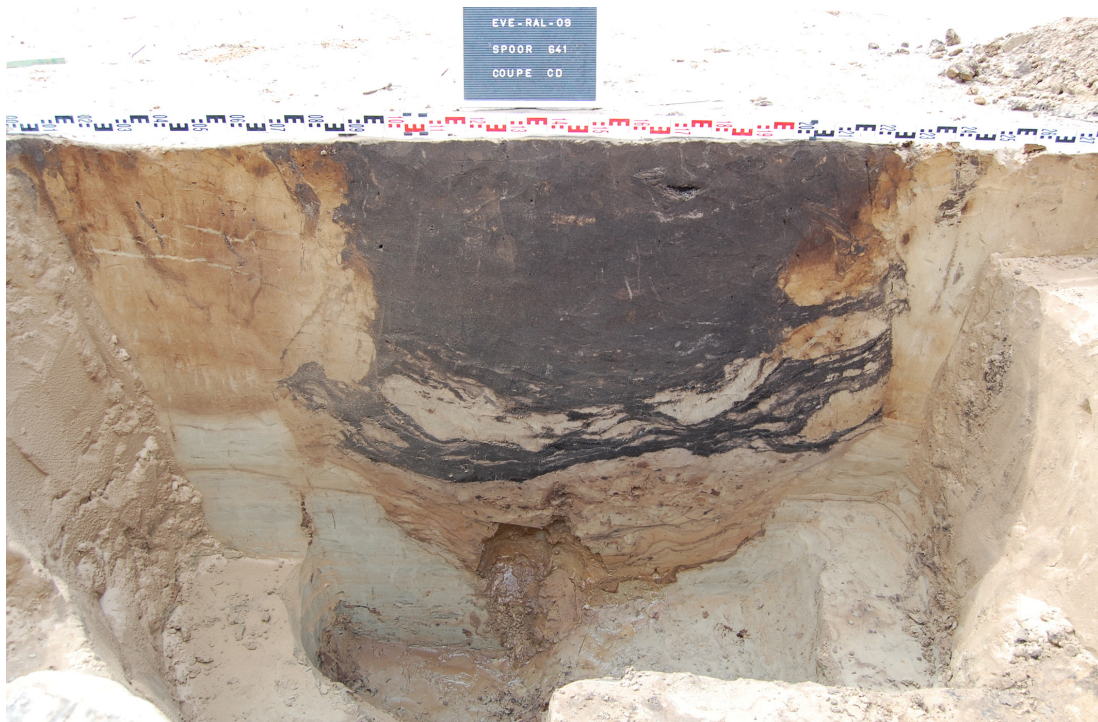
Structuur 641 bevond zich in het zuidoosten van het opgravingsvlak (figuur 86). De structuur heeft een vrijwel ronde vorm in grondvlak en een diameter van 1,56m (figuur 87). Voor dit spoor werd geen grondbemaling voorzien: het was in die periode droog weer en de grondwater tafel was reeds gezakt. Het zou dus mogelijk zijn om het zo op te graven.

Bij het couperen blijkt de structuur bewaard tot 1,46cm diep (figuur 88). Doordat de bodem toch vrij nat was, kon slechts één doorsnede volledig ingetekend worden. Het laatste kwadrant stortte in. In doorsnede vertoont de waterput vrij steile wanden en een komvormige bodem. De opvulling bestaat bovenaan uit een vrij homogeen grijsbruin pakket. Aan de zijkant bevinden zich brokken moederbodem. Tussen ca. 80 en 90cm diep bevindt zich een bleekbeige laag gevolgd door een zwartachtig organisch pakket met een vrij vlakke bodem. Vanaf 1 à 1,10m is de vulling beige bruin van kleur, wat kan wijzen op een snelle demping van dit deel van de kuil. Bij het couperen werden daaronder in de moederbodem enkele stukjes hout aangetroffen die eerder op wortels leken en niet op een eventuele beschoeiing.

Dit spoor heeft wegens zijn diepte waarschijnlijk een watervoerende functie en wordt daarom hier geïnterpreteerd als waterput. De vorm van de doorsnede doet hier echter twijfels rijzen, de steile wanden en de zwarte laag met vlakke bodem doen eerder aan een silo of voorraadkuil denken. De

Figuur 87: Waterput 641, terreinopname grondvlak.

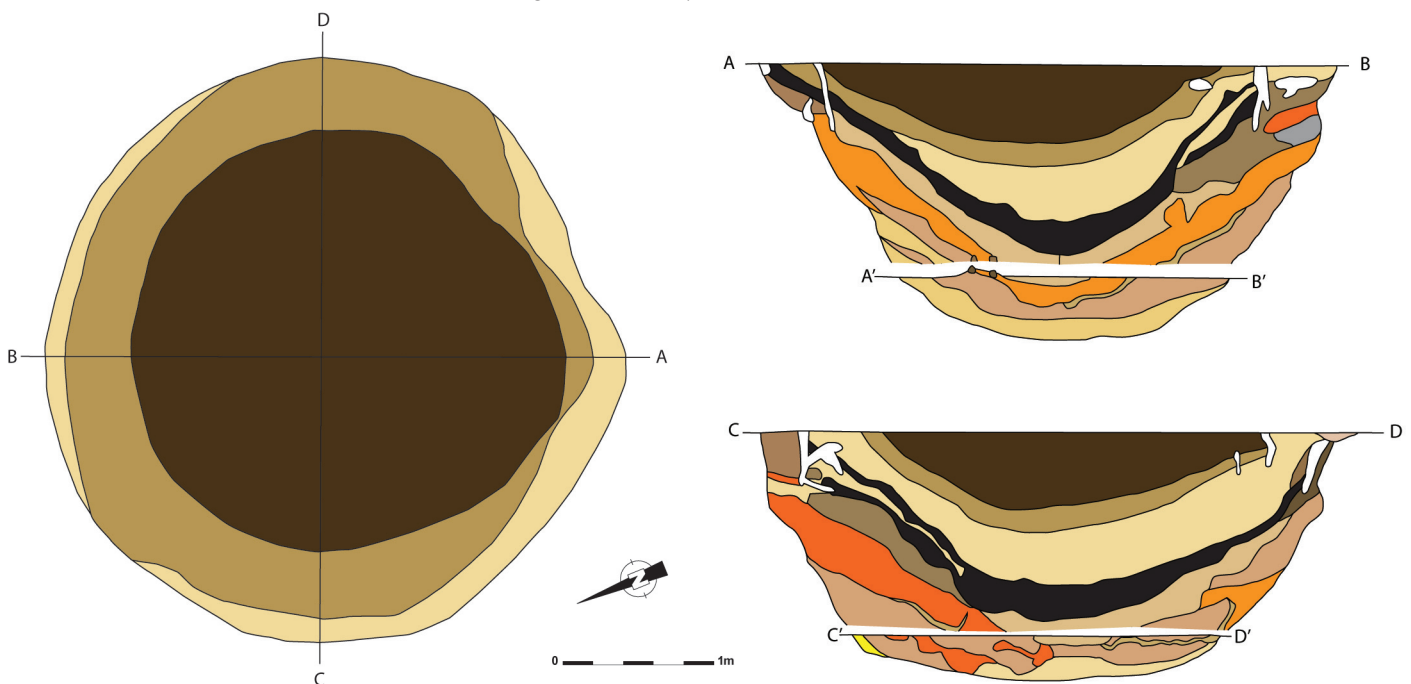

Figuur 88: Waterput 641, coupe CD.

snel gedempte laag daaronder wijst er misschien op dat men eerst nog dieper had gegraven voor deze structuur, maar dan met het grondwater in problemen kwam. Hierop is de kuil misschien weer tot de gewenste diepte gedicht. De interpretatie als waterput is bijgevolg een voorlopige hypothese.

Uit dit spoor werden slechts een vijftal scherven gerecupereerd. Het gaat om drie scherven vroeg rood aardewerk, een scherp gedraaid fijn grijs aardewerk, en een niet nader determineerbare scherp. Het materiaal kan mogelijk in de 12de eeuw gedateerd worden. Er kwamen verder geen andere vondsten uit deze structuur.

Figuur 89: Waterput 645, schaal 1:50.

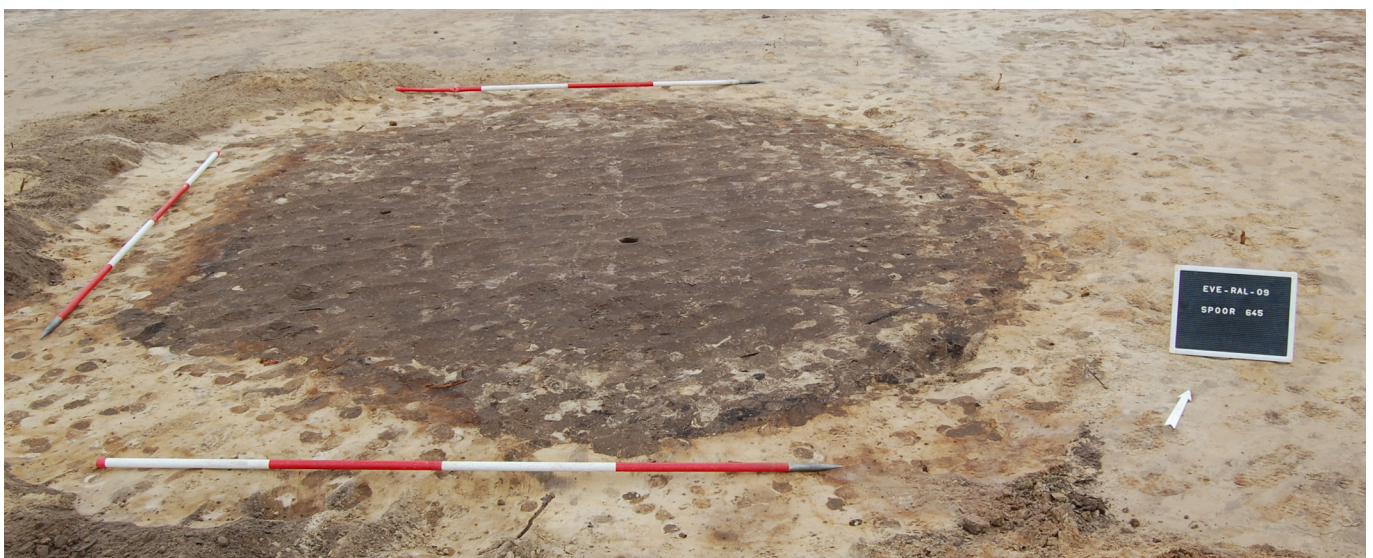
V.6.10. Waterput 645

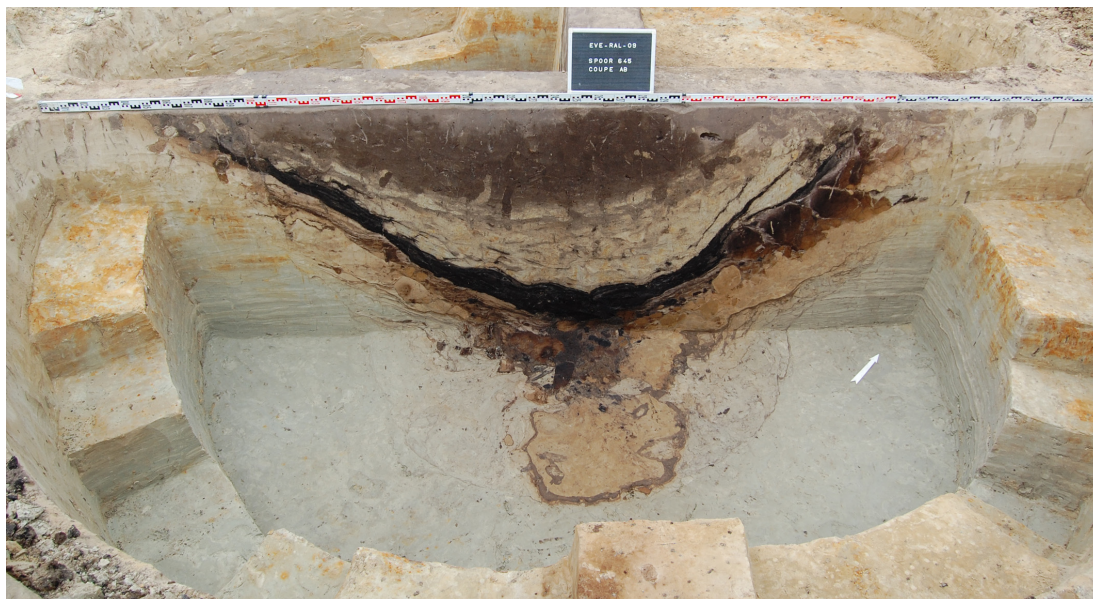
Waterput 645 bevindt zich in het oosten van het opgravingsvlak, op slechts enkele meters van de sleufwand (figuur 89). De diameter van het spoor bedraagt 3,86m (figuur 90). Ondanks zijn omvang werd er rond deze waterput geen bemaling geplaatst. Het was mogelijk de waterput toch goed op te graven omdat de watertafel door het droge weer al behoorlijk gezakt was.

Bij het couperen van de waterput blijkt deze tot ca. 1,60 à 1,70m diep bewaard (figuren 91 en 92). Het bovenste pakket van de zandige vulling heeft een vrij homogene grijsbruine kleur, waarschijnlijk het gevolg van een geleidelijke opvulling. Daaronder bevindt zich een bleekbeige pakket dat wijst op een snelle demping. Dit wordt gevolgd door een zwart en organisch pakket. Hieronder bevindt zich een laag bestaande uit brokken moederbodem en een beigebruin pakket. Op ca. 1,30m diep bevonden zich enkele stukjes hout. Hierop werd een tweede grondvlak aangelegd (figuur 93). De houtfragmenten zijn waarschijnlijk de restanten van twee ladders (figuur 94). Beide zijbalken van de ladders zijn telkens bewaard, met telkens een onderlinge afstand van ca. 50cm. Van beide ladders is ook een deel van het onderste sport bewaard. De onderkanten van de zijbalken zijn stevig in de moederbodem geduwd. De zijbalken van de bovenste ladder zijn niet echt afgewerkt en bestaan uit dunne stammen waar de schors nog aan bevestigd was. Het lijkt om schors van een zilverberk te gaan. De stammen zijn nog ca. 80cm lang en het sport bevindt zich op ca. 70cm van de onderkant. Er is nog ca. 35cm van het sport bewaard dat nog in één van de zijkanten vevat zat. In de andere kant van de ladder werd een holte opgemerkt voor het bevestigen van het sport. Een deel van het sport is weggerot. Het hout van de onderste ladder is beter afgewerkt, maar het lijkt er wel op dat hetzelfde type hout gebruikt is. De twee zijbalken zijn elk nog ca. 50cm lang, bovenaan bevond zich het een deel van een sport waarvan nog ca. 30cm bewaard is. Op ca. 5 en 15cm van de onderkant bevonden zich in beide balken nog twee gaten, vermoedelijk ook bedoeld voor sporten (figuur 95). In één van deze gaten werden de restanten van een sport opgemerkt.

In totaal werden 43 scherven gerecupereerd uit deze waterput (figuur 96). Het merendeel, 28 scherven, zijn in gedraaid fijn grijs aardewerk (65,12%). De overige bestaan uit vijf scherven vroeg rood aardewerk (11,63%), 3 scherven Rijnlands rood beschilderd (6,98%) en 2 scherven lokaal rood beschilderd (4,65%). Vijf scherven kunnen niet nader gedetermineerd worden. Aan de hand van dit aardewerk kan de waterput in de 12de eeuw geplaatst worden. Behalve het aardewerk en de ladder werden er geen andere vondsten gedaan in deze structuur.

Figuur 90: Waterput 645, terreinopname grondvlak.

Figuur 91: Waterput 645, coupe AB.

Figuur 92: Waterput 645, coupe C'D'.

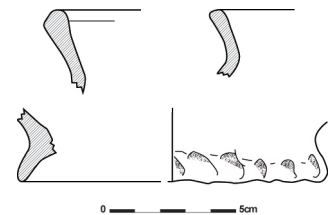

Figuur 93: Waterput 645, terreinopname tweede grondvlak, ca. 130cm diep.

Figuur 94: Restanten van twee ladders, onderaan waterput 645.

Figuur 95: Eén van de zijbalken van de onderste ladder uit waterput 645.

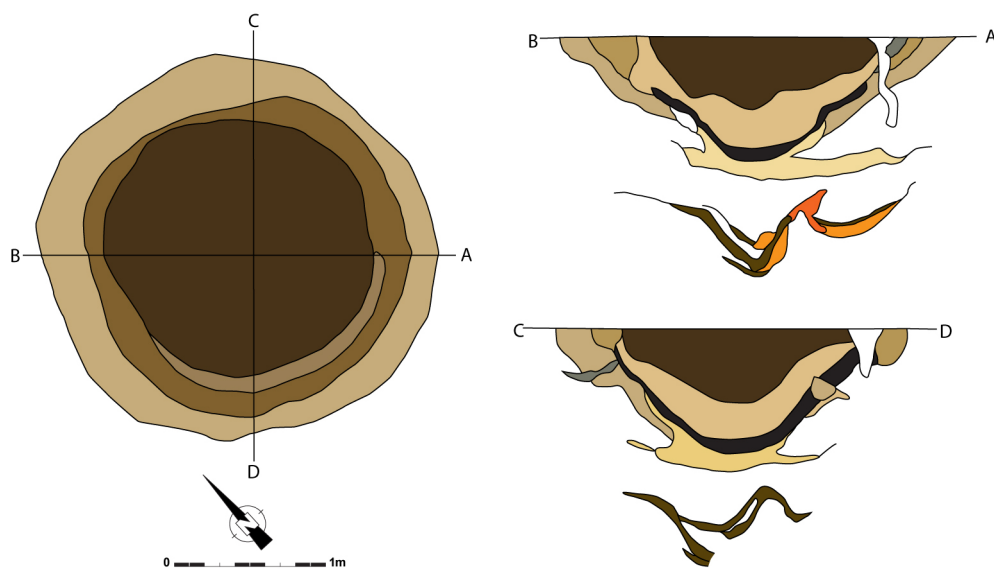
Figuur 96: Het significante aardewerk van waterput 645, schaal 1:3.

V.6.11. Waterput 656

De laatste waterput die opgegraven werd is spoor 656 (figuur 97). Deze bevindt zich enkele meters ten westen van het hypothetische Gebouw 4 en heeft een diameter van 2,64m (figuur 98). Rond deze waterput werd geen bemaling geplaatst gezien het droge weer reeds gezorgd had voor een daling in de grondwater tafel.

De doorsnede toont een trechtervormig profiel (figuur 99). De waterput lijkt ca. 95cm diep te zijn, maar in de moederbodem zijn nog sporen van waterwerking te zien tot ca. 1,60m diep. De vulling bestaat bovenaan uit een bruingrijs heterogeen pakket, gevolgd door een beige tot wit pakket met donkerbruine spoelbandjes in. Daaronder bevindt zich een donkerbruine, organische band.

Er werd een beperkt aantal scherven uit deze waterput gerecupereerd, slechts 22 exemplaren (figuur 100). 18 daarvan (81,82%) blijken in gedraaid fijn grijs aardewerk te zijn, de overige vier (18,18%) zijn in vroeg rood aardewerk. Het aardewerk, en dus ook de waterput, kan in de 12de eeuw gedateerd worden. Verder werden er geen andere vondsten aangetroffen in deze structuur.

Figuur 97: Waterput 656, schaal 1:50.

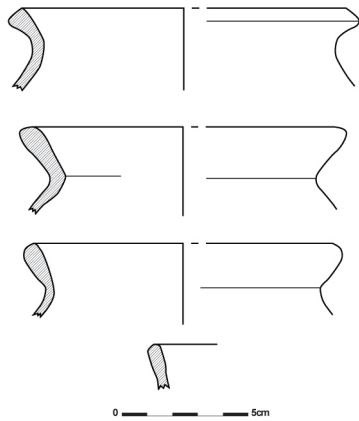

Figuur 98: Waterput 656, terreinopname grondvlak.

Figuur 99: Waterput 656, coupe AB.

Figuur 100: Het significante aardewerk van waterput 656, schaal 1:3.

V.7. BRANDRESTENGRAVEN

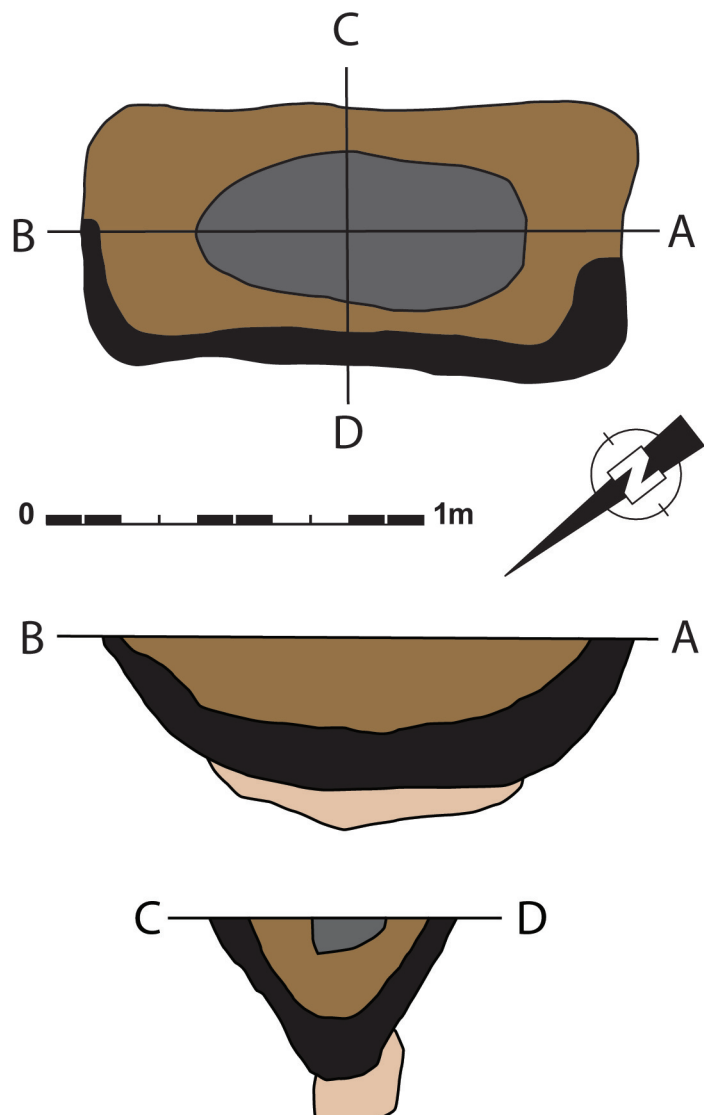
Verspreid over de site werden een viertal brandrestengraven aangetroffen. Deze begravingmethode is vooral populair in de Romeinse periode. Ze komen voor in grafvelden, maar ook als verspreide veldgraven. Dit laatste lijkt het geval te zijn voor deze site.

V.7.1. Brandrestengraf 484

Spoor 484 bevindt zich in het zuidwesten van het opgravingsvlak (figuur 101). Het is rechthoekig en heeft een afmeting van 142 bij 66cm (figuur 102). De vulling bestaat uit een zandige inzakkingslens bovenaan, met daaronder een zeer houtskoolrijk pakket gevolgd door een uitlogingslaag (figuur 103). Het spoor is tot 50cm diep bewaard. Dergelijke vorm, afmeting en opvulling zijn typisch voor Romeinse brandrestengraven in de zandstreek.

In de vulling werd een klein aardewerkfragment gevonden, maar dit bleek niet dateerbaar te zijn. Verder werd een fragment van vermoedelijk een metalen nagel gerecupereerd.

Figuur 101: Brandrestengraf 484, schaal 1:20.

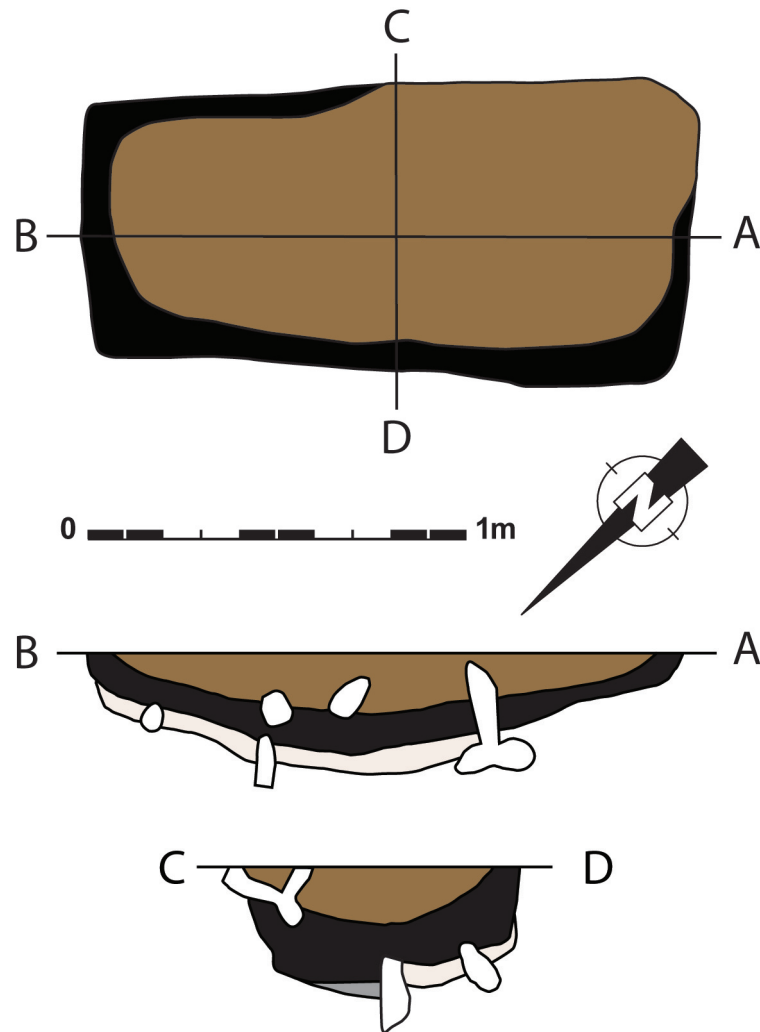

Figuur 102: Brandrestengraf 484, terreinopname grondvlak.

Figuur 103: Brandrestengraf 484, coupe AB.

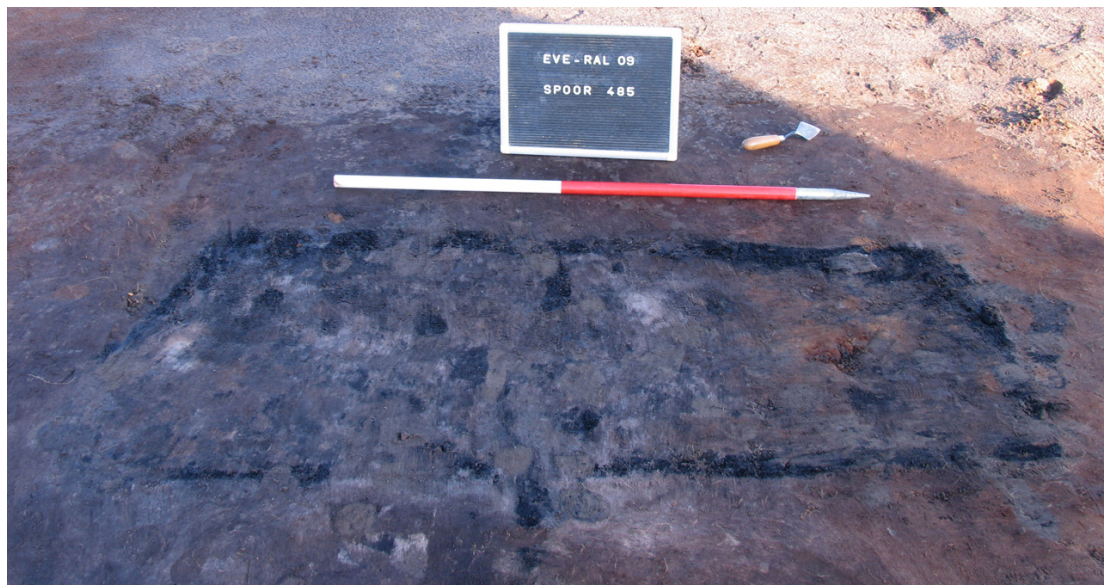

Figuur 104: Brandrestengraf 485, schaal 1:20.

V.7.2. Brandrestengraf 485

Het tweede brandrestengraf is spoor 485 (figuur 104). Het heeft eveneens een rechthoekige vorm en meet 159 bij 76cm (figuur 105). Ook de vulling is op eenzelfde manier opgebouwd, bovenaan bevindt zich een zandige inzakkingslens, gevolgd door een zeer houtskoolrijk pakket met daaronder uitloging (figuur 106). Het is slechts 32cm diep bewaard. In de vulling werden geen vondsten aangetroffen.

Figuur 105:
Brandrestengraf
485, terreinopname
grondvlak.

Figuur 106:
Brandrestengraf 485,
coupe AB.

V.7.3. Brandrestengraf 634

Spoor 634 bevindt zich vlakbij de vermoedelijke plattegrond van Gebouw 4, het wordt zelfs oversneden door paalspoor 633. De lengte bedraagt ca. 140, de breedte ca. 75cm en het is 38cm diep bewaard. De vulling bestaat opnieuw uit een zandige inzakking, gevolgd door een zeer houtskoolrijke laag met daaronder een witte uitloging (figuur 107). Het is sterk verstoord door bioturbatie. Opnieuw lijkt dit vormelijk zeer sterk op een brandrestengraf.

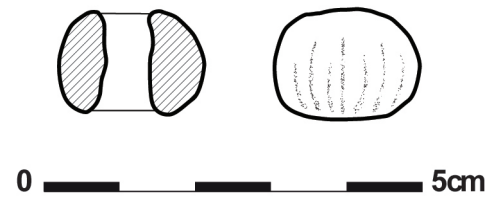
In het spoor werden diverse vondsten gedaan. Zo werden er een drietal scherven, een kraal, twee "glasslakken" en een kleine metaalslak gevonden. De scherven kunnen in de volle en late middeleeuwen gedateerd worden, mogelijk zijn deze intrusief. De kraal betreft een typisch Romeinse "meloenkraal" die algemeen voorkomt van de 1ste tot 3de eeuw. Deze worden doorgaans in groen of blauw glas vervaardigd (persoonlijke communicatie Wim DE CLERCQ). Het exemplaar uit dit spoor is echter zwaar aangetast door verbranding. Ook de glas- en metaalslakken wijzen op verbranding (figuren 108 en 109). Zowel de vorm als de vondst van de kraal laten toe dit spoor toch als Romeins brandrestengraf te interpreteren.

Figuur 107: Coupe op
brandrestengraf 634.

Figuur 108: Glazen meloenkraal en glasslakken uit brandrestengraf 643.

Figuur 109: Tekening van de glazen meloenkraal uit brandrestengraf 643, schaal 1:1.

Figuur 110: Vermoedelijk brandrestengraf 265, coupe AB.

V.7.4. Brandrestengraf 265

Spoor 265 betreft een twijfelgeval. Het spoor is opnieuw rechthoekig en heeft een afmeting van ca. 140cm bij 50cm, het is dus zeer langwerpig. De vulling is maximum 30cm diep en bestaat uit een zandige lens bovenaan gevolgd door een vrij uitgeloopte, zeer donkerbruine, bijna zwarte laag (figuur 110). Vormelijk doet dit spoor dus erg aan een brandrestengraf denken.

Uit het spoor werden echter een drietal scherven gerecupereerd die in de 12de eeuw gedateerd worden. Er is dus twijfel over de interpretatie van dit spoor als brandrestengraf. Mogelijk zijn de scherven door biologische activiteit in het spoor terechtgekomen. Het situeert zich in de nabijheid van talrijke andere middeleeuwse sporen.

V.8. RELATIE TUSSEN DE STRUCTUREN

De sporen van archeologisch belang dateren uit de Romeinse periode en vooral uit de volle middeleeuwen. Daarnaast waren op de site ook talrijke postmiddeleeuwse, recente en natuurlijke sporen aanwezig.

Bij de opgraving werden diverse ingewikkelde grachtenpatronen aangetroffen, met dikwijls moeilijk leesbare oversnijdingen. De grachten hebben allemaal min of meer dezelfde datering. Deze situatie bemoeilijkt de interpretatie van de samenhang tussen diverse structuren. Toch zijn er enige indicaties zoals de inplanting, oriëntatie en oversnijdingen die enkele hypothesen mogelijk maken.

De enige sporen die resten uit de Romeinse periode zijn een viertal brandrestengraven die zich verspreid over het opgravingsvlak bevonden. Twee ervan bevonden zich in het zuidwesten van het terrein, één

situeerde zich vlakbij het volmiddeleeuwse Gebouw 3 en het laatste werd oversneden door de restanten van het hypothetische Gebouw 4. Ze waren alle vier rechthoekig van vorm en hadden de typische opvulling van een Romeins brandrestengraf. Er werden weinig of geen vondsten aangetroffen. De enkele opgegraven scherven dateren uit de volle tot late middeleeuwen, maar zijn wellicht door bioturbatie in de sporen terechtgekomen. In een van de sporen werd een zwaar verbrande Romeinse “meloenkraal” aangetroffen met twee “glasslakken”. Dit spoor werd bovendien oversneden door een van de paalsporen van Gebouw 3. De sporen worden dus voornamelijk op basis van hun vorm en opvulling als Romeins brandrestengraf geïnterpreteerd, de aangetroffen “meloenkraal” ondersteunt dit.

Op twee sporen na, die op basis van het aardewerk in de late middeleeuwen gedateerd werden, worden alle overige sporen van archeologisch belang in de volle middeleeuwen gedateerd, meer bepaald in de 12de eeuw. Die datering gebeurde op basis van het aardewerk dat in de sporen werd aangetroffen. Natuurlijk leverden niet alle sporen scherven op. In dat geval gaf de gelijkenis in vulling of het behoren tot eenzelfde structuur de doorslag om deze in eenzelfde periode te plaatsen.

Die gelijkende vulling zorgde er jammer genoeg ook voor dat het vaak moeilijk bleek een onderscheid te maken bij bijvoorbeeld oversnijdingen van grachten. Daardoor wordt het niet eenvoudig om de verschillende fases, die er duidelijk wel zijn geweest, van elkaar te onderscheiden.

Wat hieronder naar voor gebracht wordt, zijn slechts enkele van de mogelijke hypotheses. Op basis van het aardewerk wordt de volmiddeleeuwse fase in de 12de eeuw gedateerd. Dit betekent dat de site gedurende korte tijd in gebruik is geweest.

Een eerste blik op het grondplan maakt meteen duidelijk dat bij de opgraving verschillende erven aangesneden werden, er zijn zeker drie, misschien zelfs vijf hoofdgebouwen op te herkennen.

Gebouw 3 springt het meest in het oog. Het is centraal in het noordelijke deel van het opgravingsvlak gelegen en bestaat uit een drieschepig hoofdgebouw met daaraan mogelijk een aan- of herbouw. Het gebouw heeft een afmeting van ca. 18,25 bij 10m, met de eventuele aanbouw erbij wordt dat ca. 20 bij 16m. Het gebouw wordt omgeven door een gracht die ruwweg een rechthoek met sterk afgeronde hoeken vormt. Het terrein dat op die manier afgebakend wordt meet ongeveer 62 bij 56m. De gracht kent geen rechtlijnig verloop, maar is een aantal keer hergraven. Vooral in het oosten is dit zichtbaar, de verschillende smalle grachtjes die min of meer parallel aan elkaar lopen, lijken hierop te wijzen. Maar ook in het noorden en het zuiden is het duidelijk. In het zuidenwesten splitst de gracht namelijk op, ook hier is de gracht dus waarschijnlijk heraangelegd. Ook in het noordwesten konden in de coupes een twee tot drietal fases ontdekt worden. Er dient opgemerkt te worden dat de gracht in het oosten een onderbreking kent van een vijftal meter breed, waarschijnlijk was dit de toegang tot het erf.

Binnen het areaal zijn behalve het hoofdgebouw met aanbouw nog heel wat sporen op te merken die waarschijnlijk verband houden met de activiteiten op dit erf. Belangrijk is de beschikbaarheid van vers water. Ca. 25 tot 26m ten zuidoosten van het gebouw bevinden zich drie waterputten, een grote (189) en twee kleinere (241 en 243). Enkel in het grootste exemplaar werden de restanten van een stevige vierkante houten bekisting blootgelegd. Het bleek onmogelijk aan de hand van het aardewerk of op enige andere manier een relatieve chronologie op te stellen, het is namelijk allemaal algemeen in de 12de eeuw te dateren. Gezien de structuren zo kort bijeen liggen, lijkt het aannemelijk dat ze elkaar opvolgen in gebruik. Mogelijk verzandden de waterputten in de loop van de tijd waardoor men genoodzaakt was een nieuwe put aan te leggen.

In de onmiddellijk omgeving van de drie waterputten bevindt zich een concentratie paalsporen. Deze zullen mogelijk deel uitgemaakt hebben van een bepaalde structuur, helaas zijn er bij de studie van het grondplan geen mogelijke reconstructies aan het licht gekomen. Mogelijk is een deel van de sporen slecht bewaard en gaat het om restanten van een of meerdere bijgebouwtjes. Ofwel behoren de paalsporen tot een iets oudere structuur, oversneden door onder andere de waterputten, waardoor het grondplan onherkenbaar geworden is. De vondsten uit de paalsporen wijzen ook op een datering in de 12de eeuw.

De drie waterputten zijn overigens niet de enige sporen met een watervoerende functie. Een 20-tal meter ten zuidoosten van Gebouw 3 is een groot ovaal spoor (165) te zien. Deze kuil had in profiel een licht schuin aflopende zijde in het westen en een steilere wand in het oosten. In het diepere gedeelte werden de restanten van een grote houten bekisting van een waterput aangetroffen. Door zijn afmetingen en het specifieke profiel wordt de waterput geïnterpreteerd als drenkkuil voor het vee. Deze hypothese wordt ondersteund door twee grachten (164 en 182), samen vormen deze een trechter die uitmondt in de drenkkuil. Vermoedelijk diende dit om het vee in de juiste richting te leiden. Deze trechter kan in westelijke richting doorgelopen hebben, tussen de zuidelijke wand van het gebouw en een derde grachtje (301). Vlakbij het uiteinde van dit laatste grachtje bevinden zich een aantal paalsporen in een rechthoekige configuratie. Mogelijk gaat het om de fundering van een toegangspartij tot (een deel van) het erf. Dergelijke structuren werden ook te Evergem-Steenovenstraat (DE LOGI & SCHYNKEL 2008) en Evergem-Molenhoek (SCHYNKEL & URMEL 2009) opgegraven. Het is niet met zekerheid te zeggen of deze drenkkuil gelijktijdig in gebruik was met Gebouw 3, maar de configuratie van deze laatste sporen doet toch vermoeden dat dit inderdaad het geval was.

Een soortgelijke grote ovale kuil bevindt zich een drietal meter ten zuidwesten van Gebouw 3. De omringende gracht lijkt hierin uit te komen of te oversnijden. De onderbreking in de gracht begint net daar waar ook de ovale kuil ophoudt. Bij het couperen bleek dat de structuur als een drenkkuil kan worden geïnterpreteerd. Het profiel heeft namelijk opnieuw een schuin aflopende en een steilere kant. Het lijkt niet zo waarschijnlijk dat deze drenkkuil gelijktijdig in gebruik was met Gebouw 3 en de bijhorende omgrachting, omdat deze door de gracht oversneden wordt. Het gaat eventueel om een oudere fase, waarvan bij deze opgraving geen duidelijk hoofdgebouw werd aangesneden. Een andere mogelijkheid is dat de drenkkuil wel bij Gebouw 3 of Gebouw 5 hoorde, en dat de omgrachting pas aangelegd is nadat de kuil in onbruik geraakte, waarop een nieuwe drenkkuil aangelegd werd aan de andere kant van Gebouw 3.

Nog binnen de omgrachting bevindt zich een merkwaardige kuil (278). Deze is langwerpig, heeft steile schuine wanden en een platte bodem. De vulling is sterk gelaagd met bovenaan onder andere een pakket verbrande leem en onderaan een zeer vet, organisch zwart pakket waarin zich het meeste aardewerk bevond. De kuil had wellicht een artisanale functie.

Diverse andere kuilen met vrij rechte wanden en een platte bodem die zich binnen de omgrachting bevinden (153, 175, 176, 180) worden voorlopig geïnterpreteerd als voorraadkuilen of silo's. Dit is puur gebaseerd op vormelijke aspecten. Eventueel bijkomend natuurwetenschappelijk onderzoek zou wellicht meer informatie kunnen bieden.

Enkele andere kuilen waaraan geen functie gegeven kan worden, verspreide paalsporen en enkele grachten die het terrein doorkruisen, komen ook voor binnen de omgrachting. Het is niet duidelijk welke plaats zij innemen binnen de erfstructuur.

Interessant aan dit erf is de duidelijke interne verdeling van de structuren binnen de omgrachting. In de noordwestelijke hoek bevindt zich het hoofdgebouw met aan- of herbouw. Hierbij sluit een mogelijke toegangspartij aan met grachten die wellicht het vee naar een drenkkuil leidden. In de tegenoverliggende zuidoostelijke hoek bevinden zich drie waterputten. In de onmiddellijke omgeving daarvan situeert zich een concentratie paalsporen. Vrij geïsoleerd ten zuiden van het gebouw bevindt zich de "artisanale" kuil. De overige (voorraad)kuilen liggen voornamelijk ten oosten van het gebouw.

Naast het erf met Gebouw 3, dat duidelijk een prominente plaats inneemt, werden nog andere erven (deels) aangesneden. Het omgrachte erf van Gebouw 3 en de hoofdgebouwen van de andere erven lijken zich allemaal binnen een grotere omgrachting te situeren. De totale afmeting hiervan is niet gekend gezien deze deels buiten het opgravingsvlak valt, maar het gaat om een oppervlakte van minstens 108 bij 70m. Binnenin deze grote omgrachting vallen een aantal andere grachten op die het areaal verder lijken in te delen. Het is jammer genoeg niet duidelijk welke van de twee omgrachtingen de oudste is, de grote of de kleinere rond Gebouw 3.

In het noordoosten van het opgravingsvlak is Gebouw 1 aangesneden, een drieschepige plattegrond van 20,5 bij 9,5m met licht gebogen zijwanden. Gracht 85/158 staat duidelijk in verband met dit gebouw. De gracht loopt door de zuidwestelijke korte zijde van het gebouw en maakt dan een knik van 90° in zuidwestelijke richting. Waarschijnlijk had deze gracht een afwaterende functie. Het is niet uitgesloten dat het om het stalgedeelte van de woning gaat. Aan de andere kant van de plattegrond loopt door de korte zijde opnieuw een gracht (4/644). Deze is wel over het hele terrein te volgen. Of deze dus ook een afwateringsfunctie heeft voor het gebouw is niet geheel duidelijk. Enkele paalsporen worden oversneden, waarschijnlijk is de gracht eerder iets jonger dan het gebouw. Deze gracht oversnijdt een aantal smalle greppels die haaks erop georiënteerd zijn, en min of meer parallel lopen met het gebouw. Deze kunnen een rol gespeeld hebben in de erfindeling of een afwateringsfunctie gehad hebben.

De dichtstbijzijnde waterput (45) bevindt zich ca. 26m ten zuiden van dit gebouw. Het is niet geheel duidelijk of deze waterput wel degelijk bij Gebouw 1 hoort. Tussen de waterput en de grachtjes die min of meer parallel lopen aan Gebouw 1 bevinden zich twee kuilen (36 en 40) die voorlopig als voorraadkuil of silo geïnterpreteerd worden. Van enkele andere kuilen die zich in dezelfde omgeving bevinden, is de functie onduidelijk (41, 112 en 119).

Een derde grondplan van een hoofdgebouw is terug te vinden in het zuidoosten van het opgravingsvlak. Het betreft Gebouw 2, opnieuw een drieschepig hoofdgebouw, deze keer met rechte zijwanden. Het heeft een afmeting van 14,5 bij 9,5m. Op slechts 7m ten noorden hiervan bevinden zich de slecht bewaarde restanten van wat mogelijk Gebouw 4 was. Het gaat ook daar om een drieschepig hoofdgebouw met rechte wanden dat 10m breed is en minstens 11m lang. Het is niet duidelijk of deze gebouwen tegelijkertijd naast elkaar bestaan hebben of dat het om twee fases van eenzelfde erf gaat, want er is geen enkele oversnijding op te merken. Het lijkt aannemelijk dat de gebouwen elkaar opvolgen, omdat ze zo dicht bij elkaar liggen. Beide gebouwen liggen vrijwel parallel ingeplant tegenover de grote omgrachting.

Op slechts 5m van Gebouw 4 en 12m van Gebouw 2 bevindt zich een waterput (656). Bij welk van de twee gebouwen deze structuur hoort, is niet echt uit te maken. De voorkeur gaat toch enigszins naar Gebouw 2, gezien op 12m ten oosten van Gebouw 4 zich wel een tweede waterput (645) situeert. In deze laatste werden de restanten van twee ladders teruggevonden.

Andere structuren die bij hetzelfde erf kunnen horen zijn er bijna niet, behalve één geïsoleerd paalspoor (619) en een kuil (632) die zich binnen de plattegrond van Gebouw 4 bevindt. De functie van deze kuil kon niet achterhaald worden.

Net ten noorden van Gebouw 4, en parallel ermee, loopt een grachtje (46/657bis/657) dat misschien de grens met het erf van Gebouw 1 vormt.

Ten oosten van Gebouwen 2 en 4 bevindt zich Gebouw 5. Deze plattegrond is slechts gedeeltelijk bewaard, het gaat dus om een hypothetische reconstructie. Het gebouw zou een breedte hebben van 9,5m bij minimum 19,5. In de onmiddellijke omgeving bevinden zich geen andere sporen. Het is wel omgeven door een gracht (174/375/580) die aansluit op de grootste omgrachting, maar lijkt de kleinere omgrachting rond Gebouw 3 te oversnijden. Mogelijk kent de omgrachting enkele fases gezien de parallelle grachten die zich tussen Gebouw 2 en 5 bevinden.

De dichtstbijzijnde watervoorziening voor het mogelijke Gebouw 5 bevindt zich naar het zuidwesten toe waar zich buiten de omgrachting twee waterputten bevinden (428 en 492). De kleinste situeert zich ca. 22m van Gebouw 5 verwijderd, de grootste is ca. 36m verder gelegen. Het is onmogelijk uit te maken of beide waterputten gelijktijdig in gebruik waren of dat ze elkaar in gebruik opvolgden. Een derde structuur, die zich ook in de buurt van de waterputten en op ca. 27m ten oosten van Gebouw 5 bevindt, is een bijgebouwtje dat als vierpalige spieker met wanden van 4 bij 4m geïnterpreteerd wordt. Vlakbij situeren zich nog enkele paalsporen die niet aan een constructie gelinkt konden worden.

Of deze twee waterputten en spieker al dan niet bij Gebouw 5 horen, is niet met zekerheid uit te maken. Ze bevinden zich in elk geval buiten de grootste omgrachting. Buurtbewoners van Ralingen vonden enkele jaren geleden bij de aanleg van hun zwembad een donkere ronde vlek. Waarschijnlijk bevindt zich daar nog een waterput, en strekt de middeleeuwse occupatiezone zich nog verder naar het zuiden uit. Het is dus niet uitgesloten dat de spieker en waterputten bij een ander erf horen.

In het opgravingsvlak bevinden zich nog enkele sporen die niet meteen ergens lijken bij te horen. Zo ligt enkele meters ten noorden van de spieker en twee waterputten een gracht die een hoek maakt (404/488). In noordelijke richting loopt deze naar de opening in de omgrachting rond Gebouw 3 toe, in het westen verdwijnt deze in de sleufwand. Mogelijk gaat het om een middeleeuwse perceelsafbakening.

Ten zuiden van de grootste omgrachting, in het zuidoosten van het opgravingsvlak, bevindt zich een onderbroken gracht (629/629bis) en een kuil die mogelijk een watervoerende functie had of als voorraadkuil diende.

In de noordwestelijke hoek van het opgravingsvlak bevinden zich drie grachtjes. Een ervan heeft een kronkelend verloop en lijkt uit te monden in de natuurlijke depressie die zich daar situeert.

VI. Synthese (figuur 111)

De opgraving waarvan dit rapport de schriftelijke neerslag is, kwam tot stand naar aanleiding van de aanleg van een verkaveling van ca. 2,5ha door de firma Huysman Bouw n.v. op de terreinen van de bouwheer en de familie Huysman. Eind 2008 voerde de KLAD een proefsleuvencampagne uit, waaruit talrijke middeleeuwse sporen aan het licht kwamen.

Na onderhandelingen tussen alle betrokken partijen en het Agentschap R-O Vlaanderen werd besloten dat er een vlakdekkende opgraving diende te gebeuren. In totaal werd in vier maanden en één week ca. 1,5ha opgegraven door vier archeologen in dienst van het Ename Expertisecentrum vzw. De verwerking gebeurde aansluitend op het veldwerk gedurende twee maanden door twee archeologen.

Zoals verwacht uit het vooronderzoek werden bij de opgraving voornamelijk sporen uit de middeleeuwen aangesneden. Maar ook vier Romeinse brandrestengraven werden opgegraven. Deze bevonden zich verspreid in het opgravingsvlak, het gaat dus wellicht niet om een grafveld maar eerder om veldgraven (DE CLERCQ 2000: 41-42).

Het merendeel van de sporen dateert in de middeleeuwen. Het betreft in totaal drie, mogelijk zelfs vijf hoofdgebouwen met bijhorende erfstructuren zoals waterputten, (voorraad)kuilen, grachtssystemen, etc.

Het meest in het oog springende erf bevindt zich centraal in het opgravingsvlak en bestaat uit een drieschepig hoofdgebouw met rechte wanden. Het heeft als enige gebouw aangetroffen op deze site een mogelijke aanbouw of een herbouwfase. Het is het enige erf dat een individuele brede omgrachting gekregen heeft. Hierbinnen is een duidelijke indeling op te merken. Het gebouw bevindt zich in de noordwestelijke hoek met in de onmiddellijke buurt een mogelijke toegangspartij en een grachtensysteem dat naar een drenkkuil leidt. In de zuidoostelijke hoek bevinden zich drie waterputten en een palencluster. Centraal bevindt zich een "artisanale" kuil en in het oosten bevinden zich enkele mogelijke voorraad- en andere kuilen. Aan de rand van het erf bevindt zich nog een tweede drenkkuil. Het lijkt aannemelijk dat dit erf een bijzondere plaats innam.

Rond dit erf ligt nog een tweede, grotere omgrachting waarbinnen zich de andere twee tot vier hoofdgebouwen bevinden. Een van deze hoofdgebouwen situeert zich in het noordoosten van het opgravingsvlak. Het is opnieuw drieschepig, maar heeft licht gebogen zijden. In de zuidwestelijke korte zijde lijkt een afwateringsgrachtje aangelegd te zijn, misschien wijst dit op de aanwezigheid van een stalgedeelte in de woning. Bij het erf horen waarschijnlijk nog enkele (voorraad)kuilen, een waterput en enkele grachten.

Zowel de omgrachting rond Gebouw 3 als de grotere omgrachting zijn deels waar te nemen op de schuine luchtfoto's die via de website <http://live.maps.com> geraadpleegd kunnen worden. Deze foto's blijken dus ook onbewust dragers te kunnen zijn van archeologisch relevante informatie.

Ten zuidoosten van het centrale erf bevinden zich een drieschepig hoofdgebouw met rechte wanden en een hypothetisch hoofdgebouw dat waarschijnlijk ook drieschepig was met rechte wanden. In de nabijheid van deze twee gebouwen liggen geen andere sporen dan één paalspoor, één kuil en twee waterputten. Het is niet duidelijk of het om twee gelijktijdige gebouwen gaat, of dat ze elkaar opvolgen in tijd. Mogelijk bevindt zich een perceelsgrachtje tussen dit erf en het erf dat bij het voorgaande gebouw hoort.

Figuur 111: Overzichtplan van de sporen van archeologisch belang, met de gebouwplattegronden aangeduid.

Ten oosten hiervan bevindt zich tenslotte een laatste, eveneens hypothetisch hoofdgebouw. Dit is waarschijnlijk drieschepig van opbouw, met rechte wanden. Het wordt omgeven door de grootste omgrachting en een daarop aansluitende gracht die waarschijnlijk enkele fases kende. In de onmiddellijke omgeving van het gebouw werden geen andere sporen aangetroffen. Net buiten de grootste omgrachting zijn echter twee waterputten aanwezig en een vierpalige spieker. Deze kunnen bij Gebouw 5 gehoord hebben of bij een erf dat zich meer naar het zuiden of het oosten uitstrekt.

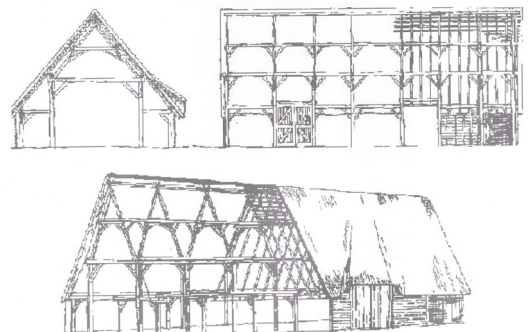
Los van deze erfstructuren werden nog enkele sporen opgegraven die ook in de middeleeuwen te dateren zijn, maar die nergens aansluiting bij vinden. Het betreft enkele grachten en een mogelijke waterput of silo die zich allemaal aan de periferie van de opgegraven zone bevinden.

Het grootste deel van de sporen kon aan de hand van het aardewerk in de volle middeleeuwen, meer bepaald de 12de eeuw geplaatst worden. Het aardewerk van deze site vertoont grote gelijkenissen met de vondsten van de sites Evergem-Steenovenstraat en Evergem-Molenhoek. Te Ralingen/Schoonstraat zijn de lokale imitaties van Rijnlands rood beschilderd aardewerk wel talrijker aanwezig (persoonlijke communicatie Koen DE GROOTE).

Het is opmerkelijk dat, behalve de grachtssystemen, vrij weinig sporen elkaar oversnijden en dat ze bovendien vrijwel allemaal in dezelfde periode gedateerd kunnen worden. Vermoedelijk bestonden de meeste van deze erven naast elkaar.

De hoofdgebouwen die tijdens dit project opgegraven werden, zijn allemaal in dezelfde traditie gebouwd. Het gaat telkens om drieschepige gebouwen, met rechte of licht gebogen smalle zijbeuken en een brede middenbeuk (figuur 112). Ze hebben allemaal een noordoost-zuidwest oriëntatie. Dit gebouwtype is gekend in de regio, zo werden dergelijke gebouwen onlangs opgegraven te Evergem-Koolstraat (persoonlijke communicatie Adelheid De Logi), maar ook in 2008 te Evergem-Steenovenstraat (DE LOGI & SCHYNKEL 2008) en Evergem-Molenhoek (SCHYNKEL & URMEL 2009). Afgezien van de spieker werden geen bijgebouwtjes opgegraven. Wellicht gaat het om boerderijen waar een woon- en stalgedeelte, alsook opslagruimte onder één dak samengebracht zijn (MORTIER *et al.* 2003: 39).

De site Evergem-Ralingen/Schoonstraat kenmerkt zich door een complex grachtensysteem waarbinnen zich enkele erven bevinden. Een dergelijke situatie komt ook voor op andere (vol)middeleeuwse sites. Zo is er bijvoorbeeld Brugge-Refuge waar een drieschepige gebouwplattegrond met gebogen wanden zich binnen enkele omgrachtingen bevindt (HOLLEVOET & HILLEWAERT 2002). Ook te Aalter-langevoorde is een dergelijk complex netwerk van grachten gekend rond een van beide middeleeuwse gebouwplattegronden die daar opgegraven werden (DE CLERCQ & MORTIER 2001: 201-202; DE CLERCQ & CHERRETTÉ 2006: 106). Te Evergem-Steenovenstraat werden bij de meeste gebouwplattegronden ook omgrachtingen aangetroffen (DE LOGI & SCHYNKEL 2008). En te Evergem-Molenhoek tenslotte werd ook een grachtensysteem opgegraven dat mogelijk met een van de opgegraven middeleeuwse gebouwplattegronden verband houdt (SCHYNKEL & URMEL 2009). Het systeem lijkt echter minder complex dan te Ralingen/Schoonstraat.

Figuur 112: Reconstructie van een dergelijk drieschepig gebouw met smalle zijbeuken en een brede middenbeuk (Van Heeringen *et al.* 1995: 137).

VII. Conclusie

Het archeologisch onderzoek dat van februari tot juni 2009 uitgevoerd werd tussen Ralingen en de Schoonstraat te Evergem loste probleemloos de verwachtingen in die het vooronderzoek door de KLAD in 2008 gecreëerd had. Bij het vlakdekkende onderzoek van ca. 1,5ha kwamen namelijk talrijke volmiddeleeuwse sporen aan het licht en vier Romeinse brandrestengraven.

De sporen uit de volle middeleeuwen, meer bepaald de 12de eeuw, omvatten enkele erven. In totaal werden zeker drie, misschien zelfs vijf hoofdgebouwen aangetroffen. Een ervan vormt samen met een indrukwekkende omgrachting, een drietal waterputten, een drenkkuil, een artisanale kuil en enkele (voorraad)kuilen een belangrijk erf. Dit erf werd samen met de twee tot vier andere hoofdgebouwen omringd door een grotere gracht. Elk van deze andere erven kan gekoppeld worden aan minstens één waterput. Er werden verspreid over het terrein nog een aantal voorraad(kuilen) opgegraven, een spieker, (perceels)grachten en paalsporen die niet aan een constructie gelinkt kunnen worden.

Er dient benadrukt te worden dat dit rapport slechts de weerslag is van een basisverwerking. Verder natuurwetenschappelijk onderzoek is gepland en zal wellicht bijkomende informatie opleveren over onder andere de aard van bepaalde structuren, het landschap etc. Ook een doorgedreven aardewerkstudie met crossfitting zou een belangrijke bijdrage kunnen leveren wat bijvoorbeeld de chronologie van de sporen en erven betreft.

Dit onderzoek heeft alvast een schat aan informatie geboden over het rurale leven in de 12de eeuw op het grondgebied van het huidige Evergem. Samen met voorgaand en nog lopend onderzoek toont het aan dat de regio, in het bijzonder de zandrug langs de Kale, van uitzonderlijk archeologisch belang is.

Bibliografie

AGENTSCHAP VOOR GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV), 2009. *Bodemkaart*, op <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>.

BOURGEOIS J. & MEGANCK M., 1995. *Opgravingsverslag van het noodonderzoek te Evergem-Ralingen*. Onuitgegeven rapport. Gent

BOURGEOIS J., PARMENTIER F., ROMMELAERE J. & VERMEULEN F., 1989. Noodopgravingen in de landelijke nederzettingen uit de late IJzertijd, de Gallo-Romeinse periode en de late middeleeuwen te Evergem/Spoorwegstraat. *VOBOV-info* 34-35: 28-41.

DAELS L., DE DAPPER M., BOURGEOIS J., SEMEY J., GILLIS C., DESEYN G. & VAN CAMP E., 1999. *Ontwikkeling van de Kalevallei te Evergem. Aanzet en visievorming*. Onuitgegeven rapport. Werkgroep Kalevallei. Evergem.

DE CLERCQ W., 2000. Een blik op een decennium archeologisch onderzoek op Gallo-Romeinse vindplaatsen in Oost-Vlaanderen. *VOBOV-info* 52: 35-47.

DE CLERCQ W. & CHERRETTÉ B., 2006. De groei naar een preventieve archeologie in Oost-Vlaanderen. *Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen - Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium* 2005: 100-112.

DE CLERCQ W. & MORTIER S., 2001. Aalter - Industrierrein Langevoorde – Grootschalige noodarcheologie. Onderzoek van een meerperiodenvindplaats. *Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen - Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium* 2000: 197-202.

DE GROOTE K., 2008. *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10de-16de eeuw)*. VIOE. Brussel (= Relicta monografieën 1, twee delen)

DE LOGI A. & SCHYNKEL E., 2008. *Archeologisch onderzoek Evergem-Steenovenstraat. 7 april tot 22 augustus 2008*. Aalter (= KLAD-Rapport 7)

DE LOGI A. & SCHYNKEL E., 2009. Middeleeuwse woonerven te Evergem – Belzele. Resultaten van de opgraving Evergem – Steenovenstraat (O.-VI.). *Archaeologia Mediaevalis* 32: 17-20.

DESEYN G., DESMET G., ROMMELAERE J. & VERLOT M., 1984. Sporen van een Gallo-Romeinse nederzetting te Evergem "Vierlinden" (Opgravingen 1982, 1983, 1984). *VOBOV-info* 15: 14-30.

HOLLEVOET Y. & HILLEWAERT B., 2002. Het archeologisch onderzoek achter de voormalige vrouwengevangenis Refuge te Sint-Andries/Brugge (prov. West-Vlaanderen). Nederzettingssporen uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen. *Archeologie in Vlaanderen* VI - 1997/1998: 191-207.

HOORNE J., Evergem Zwartestraat. *Jaarverslag 2007 Kale-Leie Archeologische Dienst*. Aalter: 28.

LALOO P., DE CLERCQ W., PERDAEN Y. & CROMBÉ Ph., 2008. Grootschalig nederzettingsonderzoek in

een inheems-Romeins landschap. Resultaten 2006-2007 en een voorlopig bilan van het preventief archeologisch onderzoek 'Kluizendok' in de Gentse haven. *Romeinendag* 2008: 73-84.

MORTIER S., BASTIAENS J., DE GROOTE K., GELORINI V. & VAN PETEGHEM A., 2003. Een archeologische kijk op Zele in de Middeleeuwen. *VOBOV-info* 57: 36-45.

RAVESCHOT P., 1984. Het site van Ralingen (Draailingstraatje). *VOBOV-info* 15: 43-45

SCHYNKEL E. & URMEL L., 2009. *Archeologisch onderzoek Evergem-Molenhoek. 1 oktober tot 23 december 2008*. Aalter (= KLAD-Rapport 11)

VAN DE VIJVER M., WUYTS F., CHERRETTÉ B., DE GROOTE K. & MOENS J., 2008. Vroege en volmiddeleeuwse bewoning te Erembodegem "Zuid IV" (O.-VI.). *Archaeologia Mediaevalis* 31: 113-115.

VANHEE D., 2009. Evergem - Belzele Ralingen/Schoonstraat. *Jaarverslag 2008 Kale-Leie Archeologische Dienst*. Aalter: 38.

VANHEE D. & HOORNE J., 2006. Een volmiddeleeuwse hoeve met explosieve verrassing Merendree-Molenslagkouter (Nevele) (O.-VI.). *Archaeologia Mediaevalis* 29: 184-185.

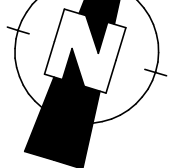
VAN HEERINGEN R.M., HENDERIKX P.A. & MAAS A., 1995. *Vroeg-Middeleeuwse ringwalburgen in Zeeland*. Middelburg

VANMOERKERKE J., 1984. De metaaltijden. *VOBOV-info* 15: 8-9.

VANMOERKERKE J. & VERLOT M., 1984. De steentijd. *VOBOV-info* 15: 6-7.

VERLOT M., 1984. De Romeinse bewoning. *VOBOV-info* 15: 11-13.

VERLOT M., 1984. De middeleeuwse periode (tot de 12de eeuw). *VOBOV-info* 15: 36-42.

Schoonstraat

Kermisstraatje

EVE-RAL-09

0 20m

Ralingen

0 100m

